

CHAMBRE DES DÉPUTÉS GRAND-DUCHÉ DE LUXEMBOURG

ÉDITION SPÉCIALE

RÉVISIONS DE LA

CONSTITUTION

INFORMATION DE LA CHAMBRE DES DÉPUTÉS

La proposition de révision de la Constitution concernant les droits et libertés a été adoptée le 9 mars 2022 - par un premier vote - avec une majorité de deux tiers des suffrages des députés (Proposition de révision n° 7755 du chapitre II de la Constitution).

PRINCIPAUX CHANGEMENTS

De nouveaux droits fondamentaux sont inscrits dans la Constitution :

- l'interdiction de la torture,
- l'inviolabilité de la dignité humaine,
- le droit à l'intégrité physique et mentale.

De nouvelles libertés publiques sont consacrées dans le texte :

- le droit de fonder une famille,
- l'intérêt de l'enfant (introduit suite aux consultations citoyennes),
- la protection des données à caractère personnel,
- le droit d'asile.

Toute limitation de l'exercice des libertés publiques doit être prévue par la loi et respecter leur contenu essentiel.

Une nouvelle section consacrée aux objectifs à valeur constitutionnelle est introduite. Parmi ces nouveaux objectifs, dont certains font suite aux consultations citoyennes, on retrouve :

- la sauvegarde de la biodiversité, la lutte contre le dérèglement climatique,
- la reconnaissance des animaux comme êtres vivants non humains dotés de sensibilité et la protection de leur bien-être,
- l'accès à la culture et le droit à l'épanouissement culturel,
- la protection du patrimoine culturel,
- la liberté de la recherche scientifique,
- le dialogue social,
- le droit au logement.

Conformément à l'article 114 de la Constitution, la proposition n° 7755 devra faire l'objet d'un deuxième vote de la Chambre des Députés à intervenir dans un intervalle d'au moins trois mois depuis le premier vote. Ce deuxième vote peut être remplacé par un référendum, si la demande en est faite par 16 députés au moins ou 25.000 électeurs inscrits sur les listes électorales pour les élections législatives.

L'intégralité du dossier parlementaire peut être consultée sur le site [www.chd.lu](https://chd.lu/wps/portal/public/Accueil/Constitution) (<https://chd.lu/wps/portal/public/Accueil/Constitution>).

REVISIOUNE VUN DER

CONSTITUTIOUN

INFORMATIOUN VUN DER CHAMBER

D'Chamber huet d'Proposition N° 7755 fir d'Revisioun vun der Verfassung op dem Kapitel Rechter a Fräiheeten an engem éischte constitutionnelle Vott den 9. Mäerz 2022 mat enger Majoritéit vun zwee Drëttel vun de Stëmmen ugeholl (Proposition de révision n° 7755 du chapitre II de la Constitution).

HAAPTÄNNERUNGEN

Et ginn nei Grondrechter:

- d'Verbuet vun der Folter,
- d'Onverletzbarkeet vum Mënsch senger Würd,
- d'Recht op Integritéit vu Kierper a Geescht.

Et ginn nei Biergerfräiheeten am Text verankert:

- d'Recht, eng Famill ze grënnen,
- den Interessi vum Kand (ageféiert opgrond vu Biergerconsultatiounen),
- de Schutz vun de perséinlechen Donnéeën,
- d'Recht op Asyl.

All Limitatioun vun de Fräiheete vun de Bierger muss vum Gesetz virgesi sinn an hire weesentlechen Inhalt respektéieren.

Et gëtt eng nei Sektoun mat Staatsziler, déi d'Constitutioun festhält. E groussen Deel gëtt opgrond vun de Biergerconsultatiounen ageféiert. Ënnert deenen neien Ziler fënnt een:

- d'Erhale vun der Biodiversitéit, den Asaz géint de Klimawandel,
- d'Unerkennung vun den Déieren als net mënschlech Liewewiese mat Sensibilitéit, de Schutz vun hirem Wuelbefannen,
- den Zougang zur Kultur an d'Recht op kulturell Entwécklung,
- de Schutz vum kulturelle Patrimoine,
- d'Fräiheet vun der wëssenschaftlecher Fuerschung,
- de Sozialdialog,
- d'Recht op Wunnen.

Nom Artikel 114 vun der Verfassung muss d'Proposition N° 7755, no op d'mannst dräi Méint nom éischte Vott, duerch en zweete constitutionnelle Vott vun der Chamber adoptéiert ginn. Den zweete Vott kann duerch e Referendum ersat ginn, wann op d'mannst 16 Deputéiert oder 25.000 Wieler, déi an de Wielerlëscht fir d'Chamberwahlen agedroe sinn, dat froen.

De ganze parlamentareschen Dossier kann op der Websäit [www.chd.lu](https://chd.lu/wps/portal/public/Accueil/Constitution) consultéiert ginn (<https://chd.lu/wps/portal/public/Accueil/Constitution>).

SOMMAIRE

39^E SÉANCE - Mercredi 9 mars 2022

Présidence : M. Fernand Etgen, Président, et M. Marc Spautz, Vice-Président

1. OUVERTURE DE LA SÉANCE PUBLIQUE	- M. Fernand Etgen, Président
2. 7755 - PROPOSITION DE RÉVISION DU CHAPITRE II DE LA CONSTITUTION	- M. Fernand Etgen, Président (intervention de M. André Bauler)
- Rapport de la Commission des Institutions et de la Révision constitutionnelle : Mme Simone Beissel
- Discussion générale : M. Léon Gloden - Mme Simone Beissel - M. Fernand Kartheiser (parole pour fait personnel) (interventions de M. Guy Arendt et M. Jeff Engelen) - M. Mars Di Bartolomeo - M. Charles Margue - M. Fernand Kartheiser (interventions de M. Mars Di Bartolomeo et M. Fred Keup) - M. Gilles Roth (parole pour fait personnel) - M. Fernand Kartheiser (parole pour fait personnel) (interventions de M. Mars Di Bartolomeo et M. Claude Wiseler) - M. Mars Di Bartolomeo (parole pour fait personnel) - Mme Nathalie Oberweis (intervention de M. Mars Di Bartolomeo) - M. Sven Clement (dépôt de la motion 1) - M. Léon Gloden (interventions de M. Fernand Kartheiser)
- Prise de position du Gouvernement : Mme Sam Tanson, Ministre de la Justice - M. Fernand Kartheiser (parole après ministre) - Mme Sam Tanson, Ministre de la Justice
- Premier vote constitutionnel sur la proposition de révision de la Constitution
- Motion 1 : M. Mars Di Bartolomeo - M. Sven Clement
- Vote sur le renvoi de la motion 1 en commission (adopté)
3. DÉPÔT D'UNE DEMANDE D'ORGANISATION D'UN REFERENDUM TEL QUE PRÉVU À L'ARTICLE 114, ALINÉA 3 DE LA CONSTITUTION	- Exposé : M. Fernand Kartheiser
4. ORDRE DU JOUR	- M. Fernand Etgen, Président - M. Michel Wolter - M. Fernand Kartheiser - M. Michel Wolter - M. Sven Clement - Mme Sam Tanson, Ministre de la Justice - Mme Myriam Cecchetti - M. Fernand Etgen, Président - M. Michel Wolter

Au banc du Gouvernement se trouve : Mme Sam Tanson, Ministre.

(La séance publique est ouverte à 14.02 heures et close à 17.07 heures.)

<https://www.chd.lu/ArchivePlayer/video/3581.html>

1. OUVERTURE DE LA SÉANCE PUBLIQUE

(Brouhaha)

M. Fernand Etgen, Président.- Ech maachen d'Sitzung op. Huet d'Regierung eng Kommunikatioun ze maachen?

(Négation)

2. 7755 - PROPOSITION DE RÉVISION DU CHAPITRE II DE LA CONSTITUTION

Den eenzege Punkt um Ordre du jour vun haut de Mëtten ass d'Verfassungsofännerung 7755, déi d'Kapitel II iwwert d'Rechter an d'Fräiheeten ofännert.

Et sief drop higewisen, datt laut Artikel 114 vun der Verfassung eng qualifizéiert Majoritéit vun zwee Drëttel vun de Stëmme erfuerdert ass. De Vote par procuration ass net erlaabt.

(Brouhaha)

M. André Bauler (DP).- Da lauschtert dem President no!

M. Fernand Etgen, Président.- D'Riedezäit ass nom Modell 1 festgeluecht. Et hu sech schonn ageschriwwen: den Här Léon Gloden, d'Madamm Simone Beissel, den Här Mars Di Bartolomeo, den Här Charles Margue, den Här Fernand Kartheiser, d'Madamm Nathalie Oberweis an den Här Sven Clement.

(Brouhaha)

An d'Wuert huet elo d'Rapportrice vun der Verfassungsofännerung, déi honorabel Madamm Simone Beissel. Madamm Beissel, Dir hutt d'Wuert.

RAPPORT DE LA COMMISSION DES INSTITUTIONS ET DE LA RÉVISION CONSTITUTIONNELLE

Mme Simone Beissel (DP), rapportrice.- Här President, Kolleeginnen a Kolleegen, ech hunn haut d'Éier an de grouse Pleséier, fir lech d'Kapitel II vun eiser Verfassungsrevisioun ze presentéieren.

Et gouf an de leschte Joren extreem vill geschafft, net nëmmen um dësem Kapitel, mee och un deenen aneren. An an de leschte Méint hu mer d'Aarbecht intensivéiert, well mer onbedéngt wollten no vir kommen.

Mir hunn awer alles mat Präzisioun an an allen Detailler wirklech gekuckt, fir dass mer dee beschtméiglechen Text géife kréien. Dat war keng einfach Aarbecht! Mee mir hunn, bal jiddwereen, ganz konstruktiv matgeschafft. A mir sinn och bal alleguerten zesummen op e gemeinsamen Nenner komm.

Dofir wëll ech emol vironn meng Corapporteren, dem Mars Di Bartolomeo, dem Léon Gloden an dem Charles Margue, en häerzleche Merci soe fir eis intensiv Aarbecht, mee och alleguerten deenen anere Kolleegen aus der Verfassungskommissioun, déi konstruktiv matgeschafft hunn.

Ech wäert elo op déi eenzel Punkte vun dem Kapitel II agoen.

Den Text, deen ass den 29. Abrëll 2021 deposéiert ginn. An de Schlussrapport ass den 13. Dezember an der Verfassungskommissioun ugeholl ginn. D'Regierung, déi hat am Juni

nach eng Prise de position gemaach. Doniewent hate mer eng riseg Zuel vun Avisen, ech weess net, wivill et der waren: vum Staatsrot, doniewent en Avis préparatoire an en Avis définitif vun der Commission de Venise vun dem Conseil de l'Europe, Avise vun der Chambre des Salariés, vun der Chambre des Métiers, vun der Chambre des Fonctionnaires et Employés publics, vum Syvicol, doniewent Avise vum Bezirksgeriicht Lëtzebuerg, vum Parquet général, vun der Commission nationale pour la protection des données, vum Ombudsman fir Kanner a Jugendlecher.

Mir kruten och en Avis era vun der Commission consultative des droits de l'homme, mee leider kum den 17. Januar dëst Joer eran, dat heescht fënnef Wochen, nodeem mer de Schlussrapport ugeholl hunn. Mee ech wäert awer a menge mëndlechen Ausféierungen op deen een oder deen anere Punkt dovun agoen.

Also, d'Kapitel II - d'Grondrechter an d'ëffentlech Fräiheeten - ass a véier Sektioonen agedeelt. Fir d'éischt ass eng éischt Sektioon mat der Nationalitéit an de politesche Rechter. An da kommen, zweetens, déi richteg Grondrechter, drëttens d'Libertés publiques, d'ëffentlech Fräiheeten, och nach „individuell“ oder „kollektiv Biergerrechter“ genannt, an dann, véiertens, d'Objectifs à valeur constitutionnelle, déi sougenannte „Staatsziler“, déi een awer och nach „Orientierungen“ oder „lignes de conduite“ nennt.

Zu der Nationalitéit an de politesche Rechter: Et geet lass do

mam Artikel 9. Do steet dran, wéi d'Lëtzebuenger d'Nationalitéit kréien, wéi se se och kënne verléieren. Dat hu mer einfach aus dem besteende Text eriwgergehall.

Den Artikel 9bis iwwert d'politesch Rechter, do kum awer eng Präzisioun derbäi, well do och festgestallt gëtt, dass Netlëtzebuenger, an zwar iwwer e Gesetz, a bestëmmte Fäll kënne politesch Rechter kréien. Awer onofhängeg dovun bleiwen d'Konditiounen bestoen, déi am Artikel 52 stinn, deen iwwert d'Chamberwale geet, dee muss respektéiert ginn. An dee seet ganz kloer, dass an de Chamberwale nëmme kënne Lëtzebuenger wale goen. Dat heescht, et muss ee Lëtzebuenger sinn, et muss ee seng zivill a politesch Rechter hunn an et muss een 18 Joer hunn, fir do kënne mat wale goen.

Leschten Artikel, dat ass den 9ter. Mir hu momentan nach eng relativ komplizéiert Numerotatioun, mee mir gesinn eis mam Staatsrot, fir do nach „toilette du texte“ ze maache fir den definitiven Text, wéi mer dat numerotéieren. Do geet et ëm den Accès zu dem ëffentlechen Déngscht. Dir wësst, dass do bestëmmten Hoheitsgebiete eleng de Lëtzebuenger reservéiert sinn an et bei deenen anere Méiglechkeete gëtt.

Zu de Grondrechter: Ech ginn ëmmer dovun aus, ech soen ëmmer, si wäere betonéiert. Et geet lass mat dem Artikel 10, dee seet, dass d'Dignitéit, d'Wärd vum Mënsch, onantastbar ass. Dat ass och eent vun den Haaptrechter vun den Europäesche Mënscherechtskonventiounen.

Den Artikel 10bis, inspiréiert un der Charte des droits fondamentaux vun der Europäescher Unioun, hält fest, dass all Mënsch d'Recht op physisch a mental Integritéit huet. Dat ass och inspiréiert un der Europäescher Mënscherechtskonventioun vun 1950. An am zweete Punkt vun dësem Text steet awer, dass och kee Mënsch kann torturéiert ginn an dass och kee Mënsch dierf engem degradanten oder onmënschleche Verhale ënnerluecht ginn. Och de Verbuet vun der Doudesstraf, Dir kennt deen alleguerten, deen hu mer scho laang, deen ass säit 1978 an eisen Texter, dee gouf einfach eriwgergehall.

Den Artikel 10ter, deen hält dann all Mënsch säi Recht fest op seng Meenungsfräiheet, d'Liberté de conscience an op d'Reliounsfräiheet. Och dëst sinn alles Texter ..., mir hu bei ganz ville Saachen d'Rad net nei erfonden, well se scho ganz gutt formuléiert waren, a mir hu se eriwgergehall textuell oder just kleng Verbesserunge gemaach. Alles dat ass schonn an der aktueller Verfassung.

Elo zu de Libertés publiques - also, déi éischt Rubrik ass fäerdeg -, ëffentlech Fräiheeten, do ass d'Serie vill méi laang. Erënnert lech, sougutt zu den ëffentleche Fräiheete wéi zu den Objectifs à valeur constitutionnelle hate mer eng Serie vu Biergerconsultatiounen. A mir hu vun deene sou vill, wéi et gaangen ass, an déi Texter afléisse gelooss.

Hei geet et lass mat dem Artikel 11. Am Artikel 11 gëtt festgehale, dass d'Lëtzebuenger virum Gesetz alleguerten gläich sinn.

Eng Persoun kann nëmme dann duerch e Gesetz anescht behandelt ginn - an nëmme dann! -, wann et gerechtfertegt ass, wann et der Situatioun ugepasst ass a wann de Prinzip vun der Proportionalitéit, dat heescht d'Verhältnisméissegkeet, bewisen ass.

Dëse Saz, dee gött reegelméisseg vun eisem Verfassungsgeriicht benotzt, wann eebe just Diskussiounen sinn iwwer d'Gläichheet vun de Leit vum Gesetz. An et ass och vun engem Arrêt vun der Cour constitutionnelle, wou mer dat eriwwegeholl hunn.

Weider bestinn dann och d'Prinzipien, dass keen dierf diskriminiert ginn an dass Mann a Fra gläich sinn en droit et en devoir.

Am Punkt 4 vun deem selwechten Artikel 11 ass festgehalten, dass all Mënsch d'Recht huet, eng Famill ze grënnen, an all Mënsch och d'Recht huet, dass seng Famill, dass säi Familjeliewe respektéiert gëtt.

Mir haten an der Kommissioun Diskussiounen iwwer d'Definitioune vun der Famill. Dir wësst

vun eisen internen Diskussiounen, mee awer och op Wonsch vum OKaJu hu mer se nach massiv gestärkt. Mir hu se eebe just aus der véierter Sektioon vir an d'effentlech Fräiheeten erageholl, wou se eischtens aklobar sinn an zweetens dann och vill méi gestärkt sinn, well se ganz vir schonn d'Jalone setzen.

Och den Ombudsman fir Kanner a Jugendlecher, den OKaJu, huet dat do begréisst a wierklech gesot, de Prinzip vum Recht op Famill an de Respekt vun der Famill kréichen hei vill méi eng staark Sécherheet mat deem, wou mer se placéiert hunn. Et wäeren dës Punkten net just eleng eng politesch Orientéierung, mee doniewent wär et e staarken, en onmëssverständleche Message un alleguerten d'Kanner an d'Jugendlecher, dass se wierklech wëssen, dass hiert Liewen elo nach méi staark geschützt gëtt.

Leschte Punkt, de Punkt 6, vun deem Artikel, dee geet ëm d'Behandlung vun eise Matbierger, déi eng Behënnerung hunn. An do hu mer dat ganz nei formuléiert, dass mer gesot hunn: Déi kënnen alleguerten d'Rech-

Fakten, déi dee Moment strofpräi waren, an da muss de Riichter sech och dorun halen. Dat ass wierklech en zoustännege Schutz fir alleguerten d'Bierger, d'Justiciables.

D'Artikele 15 a 16, déi ginn iwwer de Respekt vun der Privatsphär an d'Inviolabilitéit vum Domicile, eppes ganz Laanges, dat hu mer scho säit 1841 deelweis an eisen Texter.

Den Artikel 17 betrëfft de Sermment, awer just d'Formule dovun, dass dee kann duerch Gesetz geregelt ginn.

Dann den Artikel 18 iwwer d'Meenungsfräiheet an d'Pressefräiheet, déi hu mer iwwerholl. Mir hu just eng kleng Ännerung gemaach, well Dir wësst, dass entre-temps an eiser Gesellschaft ganz villes net nëmme einfach schrëftlech geet, mee duerch nei Technologien, a mir hu versicht, där ganzer Evolutioun do Rechnung ze droen.

Bei der Reliounsfräiheet ass och kopéiert gi vun dem aktuellen Artikel. Mee, Här President, Kolleeginnen a Kolleegen, Dir wësst, dass do och eng grouss

ass elo an der Verfassung. Do hu mer just legistesche Upassung gemaach. D'Kommunikatioun, déi geet awer haut wäit iwwer normal Bréiwer, wéi dat ëmmer an deenen ale Verfassungen steet, eraus. An do wollte mer och ..., do huet d'Kommissioun gesot: „Mir mussen deenen neien Technologien Rechnung droen.“ An do hu mer dat liicht ëmformuléiert, fir och der Digitalisatioun Rechnung ze droen.

Här President, den Artikel 24, dee betrëfft, dass all Mënsch säi Recht huet op eng Autodétermination informationnelle. Dat klängt op Franséisch e bësse komesch. Dat hu mer aus der däitscher Verfassung eriwwegeholl. Dat seet, dass all Mënsch d'Recht huet op de Schutz vu senger privaten Donnéeën, also den Dateschutz. An hei huet d'CNPD den Auteurs felicitéiert, well se gesot hunn: „Et ass extrem wichtig, dass dee Prinzip elo op dem héchsten nationalen Niveau vun eisen dem Text steet, deen déi héchsten normativ Kraaft huet an der Lëtzebuerger Hierarchie.“ Do krute mer dann extra Luef - heiansdo gëtt een och gelueft!

Den Artikel 25, den Droit d'asile, hate mer schonn. Dir wësst, dat ass d'Basiskonventioun vu Genève vun 1951. Deen ass méi wéi akut.

Dann de 26, Erzéiung a Bildung. Dir wësst, dass dat och scho laang an der Verfassung steet. Mee do hu mer awer och prezisiéiert, reformuléiert, well mir wollten en der Zäit upassen. Wat do nei ass, dat ass zum Beispill d'ganz Geschicht vun den Etüden am Ausland. Mir hunn elo drageschriwwen, dass all Mënsch d'Recht an d'Fräiheet huet, fir seng Etüden do ze maachen, wou et him grad passt. Natierlech kënnt dann de Problem hannendru vun der Reconnaissance oder Homologatioun vun den Diplomen. An dat gëtt jo awer zoustätzlech duerch Gesetz regléiert.

D'Artikele 27 bis 29, dat ass d'Sécurité sociale, d'Liberté du commerce an den Droit de propriété. Déi sinn einfach vun eiser besteender Verfassung vun 1868 eriwwegeholl ginn.

Dann den Artikel 30. Do hu mer natierlech innovéiert. Dodran ass déi berühmte Clause transversale, déi eebe seet, dass ... Mir hunn an den Artikele virdu scho ganz oft stoen: „sauf les exceptions prévues par la loi.“ Hei hu mer dat nach eng kéier bestärkt, well mir hunn do den Accord kritte, sougutt vun der Commission de Venise wéi vun x Rapporte vum Staatsrot. Deen Artikel, dee seet, dass eeben d'effentlech Fräiheeten nëmme enner ganz strikte Konditiounen ..., dass d'Proportionalitéit, de Contenu essentiel muss gewaart ginn, den Intérêt général muss gewaart ginn. All déi Konditiounen mussen erfüllt sinn, fir dass de Gesetzgeber - an de Gesetzgeber eleng - ..., dat heescht, nëmme duerch d'Gesetz kann hei iergendeppes dru geännert ginn an haaptsächlech ageschränkt ginn. Dat gesot dozou, dat ass eng wichteg Neierung, dat steet och textuell an dem Artikel 52 vun der Europäescher Charta vun de Grundrechten, déi ech d'Éier hat, mat auszuschaffen, zu Bréissel.

(Brouhaha)

Da komme mer elo nach zu der leschter Rubrik, den Objectifs à valeur constitutionnelle. Do ass fir d'éischt den Droit au travail ...

M. Fernand Etgen, Président. - Wannechgelift, et wier gutt, wann et gesamt gekuckt am Sall e bësse méi roueg wier.

Mme Simone Beissel (DP), rapportrice. - Et ass eng schwierig Matière, Här President.

Den Droit au travail, deen hu mer scho ganz laang dran, ech hunn lech gesot, säit 1948. Am Artikel 31bis, do ass de Sozialdialog bäigefüügt ginn. Dat ass nei. Dat ass scho jorelaang gefrot gi vun alle Säiten an notament och vun eise professionellen Organer. Dat ass extrem wichtig, well Dir wësst, de Sozialdialog an d'Cohésion sociale sinn ee vun de Labelen vun eisem Land, an dofir ass et ganz gutt, dass dat elo Verfassungsstatus krut, an am selwechte Moment alleguerten déi professionell Organer, déi hëllef, eeben de Sozialdialog an d'Cohésion sociale héichzehalen.

Och d'Recht op eng Wunneng, wat jo e leidegt Thema ass, ass e Staatszil. Dat stoung och scho ganz laang an der Verfassung vu virdu. Dat steet och an anere Verfassungen, notament an där spuenescher, an där portugisescher, ënnert deene selwechte Staatsziler.

Bei deenen Objektiv, déi jo net viru Geriicht aklobar sinn, ass d'Iddi, dass de Staat sech soll all méiglech Moyene ginn, fir am Interessi vun der Liewensqualitéit vu senger Bierger ze probéieren, déi Objektiv ..., déi awer just opgeléicht ginn a wou ee keng Obligation ferme huet an och keng Zäitschinn, fir et ze maachen, fir dohinner ze goen, fir se haaptsächlech net aus den Aen ze verléieren.

Déi lescht dräi Punkten an den Objectifs à valeur constitutionnelle sinn och Saachen, déi momentan méi modern sinn, an dat sinn der wierklech, déi d'Consultation citoyenne eis erginn huet, nodeem mer 2015 an 2016 an 2017 d'Bierger consultéiert hunn. Dat sinn u sech den Émweltschutz mat dem Déiereschutz, dann den Accès op d'Culture an de Patrimoine culturel an d'Fräiheet vun der wëssenschaftlecher Forschung.

Zum Naturschutz ass et d'Iddi, dass de Staat muss alles maachen, fir den Equiliber ze fannen zwéshent dem Liewensraum an op där anerer Säit awer ze probéieren, fir alles ze maachen, fir d'Natur esou gutt wéi méiglech ze conservéieren.

E groussen Akzent gëtt do geluecht op d'Nohaltegkeet an d'Biodiversitéit, well dat in aller Munde ass an dat ëmmer méi e Problem gëtt. An et geet drëm, dass mer net nëmme op eis kucken, mee och no den zukünfte Generationen an an déi Richtung plangen.

De Staat soll wierklech kämpfen, mathëllef, och wa mer kleng sinn, géint de Klimawandel, den Dérèglement climatique a versichen, iergendwéini och hei an dem Land d'Klimaneutralitéit ze kréien.

Zum Schutz vun den Déieren, ganz kuerz, dat besteet jo schonn eng Zäit, do ass just gesot ginn, dat steet schonn am Agrargesetz vu virdu, d'Déiere kréien elo de Status, fir se besser ze schützen, dass et net mënschlech Wiese si mat Sensibilitäten.

Den Accès zur Kultur, ech mengen, dat steet eis alleguerte gutt zu Gesiicht. D'Fräiheet vun der Kultur an engem fräie Land, och wann et net textuell drasteet, mee den Accès zu der Kultur soll vum Staat fir all Mënsch garantéiert sinn. E soll de Patrimoine culturel schützen an och d'léifschaf, déi mer säit Generationen hei an deem Land konnten opbauen.

Här President, als allerleschte Punkt d'Libertéit vun der Recherche scientifique. Mir wëssen alleguerten, dass mer dauernd am Wandel sinn an dass et extrem wichtig ass, dass ge-

D'Madamm Simone Beissel (DP), Rapportrice

alleguerten, dass sech an de leschte Jore vill gedoen huet. An esougutt den Europäesche Mënscherechtsgerichtshaff vu Stroossbuerg wéi awer och d'Konventiounen, dat heescht och d'Europäesch Mënscherechtskonventioun, gesinn d'Notioun vun der „Famill“ als evolutiv.

Do derniewent, an dat ass elo vill méi rezent, huet de Conseil de l'Europe eng Definitioune extrem large et généreuse gi vun der Famill. An déi hu mer och an eisen Texter ugeholl.

Generell gesi sinn all déi Instanzen, ob et elo den Europäesche Mënscherechtsgerichtshaff ass wéi och d'Texter an eiser Lëtzebuerger Jurisprudenz vum ieweschte Geriicht, favorabel zu all Familjeform. An Zukunft kann ee sech dee Moment, wann e Gesetz do och kënnt, op déi Europäesch Mënscherechts-texter, den Artikel 8 notament vun der Konventioun vun 1950, baséieren.

Am Punkt 5 vum Artikel 11, dat ass dann en neien Text, do sinn d'Kannerrechter nach emol massiv gestärkt ginn. Den Interessi vum Kand huet absolutte Virrang. All Kand muss kënnen seng Meenung soen zu allem, wat dat Kand concernéiert, a mir hunn do eng Formel geholl, déi un der belscher Verfassung inspiréiert ass, an dat no senger Méiglechkeeten, dat heescht jee no Alter a Capacitéit, fir alles ze verstoen, ëm wat et da geet.

Ufangs hate mer sougutt d'Famill wéi de Schutz vun der Kanner an den Objectifs à valeur constitutionnelle, mee opgrond

ter genéissen, déi alleguerten déi aner Mënschen an der Gesellschaft och hunn.

Här President, den 11bis, deen iwwerhëlt dann d'Rechter vun den Netlëtzebuerger an och d'individuell Fräiheeten.

An dem Paragraf 4 vun dem Artikel 12 - elo ginn ech bei deenen nächsten, op deenen anere kommen ech nach zrëck -, do gëtt explizit d'Présomption d'innocence nei ageschriwwen. Dir wësst, dat si Prinzipien, déi och an der Europäescher Mënscherechtskonventioun sinn. D'Unschuldsvermutung, dat heescht, et ass een esou laang als onschëlleg consideréiert, bis engem seng Schold wierklech legal bewisen ass - d'„burden of proof“ fir de Parquet. Dat hu mer scho laang hei. Dat ass eng Saach vun der Rechtssécherheet.

An deem Sënn sinn och d'Artikelen 13 a 14. Den 13 seet, dass all Mënsch e Recht huet, e Riichter ze gesinn. Virun engem Riichter ze stoen, dat ass en Apanage vun der Démocratie parlementaire a vun engem Rechtsstaat, well Dir wësst, an Diktature loosse se lech heiansdo laang schmoren, ier Der e Riichter gesitt!

Dann derniewent de Prinzip vun der Nonretroaktivitéit vun de Strofen, deen ass extrem wichtig. Dat wëllt soen, wann dee Moment, wou Der ugeklot gitt, de Fakt oder den Akt oder d'Infraktioun, ëm déi et geet, also méi staark an dem Text do steet wéi dee Moment, wou se gemaach gi sinn, dann dierf dat Gesetz net no hanne spillen. An heiansdo hutt Der souguer

Evolutioun ass hei zu Lëtzebuerger, a mir hunn du gesot: „Mir wëllen dat klären!“ Well et ass awer eng Differenz zwéshent der Liberté des cultes an der Liberté des religions. Fir dat kloer erauszesträichen an och fir ze wëssen, wat een do maache kann oder och net, hu mer do e Split gemaach, soudass d'Libertéit vun deem Artikel nach besser ginn ass.

Dann d'Versammlungsrecht, den 19bis, ass och eppes, wat Der kennt. Dat hu mer eriwwegeholl, fir d'Libertéit nach ze vereinfachen. Mir hunn heiansdo verschidde Wieder geännert, mee d'Essenz vum Text ass d'selwecht ginn.

Den Artikel 20 iwwer déi politesch Parteien an hir Missiounen: Déi sti schonn eng Zäit an eiser Verfassung. Déi ware just am 32bis a sinn no vir geholl ginn.

Den Artikel 22, do geet et drëm, dass all Persoun kann ënnerschriwwen Requêtes un d'Autoritéiten riichten. D'Kommissioun huet awer do derbäigefüügt, dass d'Autoritéiten gebiede sinn, fir awer an engem Délai raisonnable op déi Demanden ze äntweren.

Een hunn ech elo vergiess, dat ass den Artikel 21. Dat sinn d'gewerkschaftlech Fräiheeten an d'Streikrecht. An deen hu mer och eriwwegeholl. Mee Dir wësst héchstwahrscheinlech, dass de scho säit 1948 an eiser Verfassung steet.

Dann, deenen nächsten, d'Inviolabilitéit vun der perséinlecher Kommunikatioun, dat huet jo ganz vill Wichtigkeet haut. Dat

fuerschtgëtt. Wann Derelonëmmen eleng d'Covidkris kuckt: Ouni Fuerschung géife mer vläicht nach a véier Joer ënnert de Maske sëtzen. An ech mengen, dat wär fir kee vun eis flott. An dofir ass decidéiert ginn, der Recherche scientifique dee Status ze ginn, dee se schon huet, d'autant plus wou mer schon elo iwwer zéng Joer eng nei Uni zu Lëtzebuerg hunn, dat awer, an do muss een oppassen, an dat hu mer extra drageschriwwen, am Respekt vun den demokratesche Valeuren an op Basis vun de Grondrechter an de biergerleche Fräiheeten. Et dierf net absolutt Forschungsfräiheet ginn, well Dir wësst, do kommen aner Problematiken op eis zou, an déi wollt mer elo do extra dovun hiweisen. (veuillez lire: an déi wollt mer net ausser Uecht loosse.)

Här President, Kolleeginnen a Kolleegen, ier ech elo zum Schluss kommen, wëll ech awer nach vun hei, well et war wierklech vill Aarbecht - et huet mer Spaass gemaach, mee et war, wéi gesot, vill Aarbecht mat där ganzer Ekip - e ganz häerzleche Merci soen der Madamm Carole Closener, eiser precieuse Sekretärin vun der Verfassungskommissioun.

Une voix. - Très bien!

Mme Simone Beissel (DP), rapportrice. - A mai selwechten häerzleche Merci geet un d'Christine Fixmer, eis precieuse Mataarbechterin vun der DP-Fraktioun. Déi zwee hu mech maassgeblech gestärkt a gehollef a mir hate vill Diskussiounen, mee hunn alles gemaach, fir en uerdentlechen, performanten a modernen Text hinzekréien.

Ech soen lech Merci fir de Moment.

Plusieurs voix. - Très bien!

M. Fernand Etgen, Président. - Merci villmools der Madamm Rapportrice Simone Beissel.

An als éischte Riedner ass den honorabelen Här Léon Gloden agedroen. Här Gloden, Dir hutt d'Wuert.

DISCUSSION GÉNÉRALE

M. Léon Gloden (CSV). - Merci, Här President. Erlaabt mer, fir d'éischt der Madamm Corapportrice, dem Simone Beissel, Merci ze soen. D'Simone ass als Lescht am Fong an dee Club vun de Corapporteurs opgeholl ginn, mee et ass sécherlech déi Persoun, déi vun eis alleguer am meeschte Wëssen am Verfassungsrecht heibannen huet duerch seng Praxis an och duerch säin Enseignement, zum Beispill zu Aix op der Uni. An duerfir, Simone, e ganz grouse Merci fir d'äin Asaz! Du hues sécherlech deng Marque hei an deem Kapitel hannerlooss.

Här President, an der Deklaratioun vun de Mënscherechter vu 1789 - an ech hat d'lescht Woch de Privileeg, zu Paräis am Senat an deem Sall ze sëtzen, wou se deklaréiert gi sinn -, steet am Préambule: « Les représentants du peuple français, constitués en Assemblée nationale, considérant que l'ignorance, l'oubli ou le mépris des droits de l'homme sont les seules causes des malheurs publics et de la corruption des Gouvernements, ont résolu d'exposer, dans une déclaration solennelle, les droits naturels, inaliénables et sacrés de l'homme ».

A menger Ried iwwert den zweeten Deel vun der Verfassungsreform, also iwwert d'Monarchie, de Staatsrot an esou weider, hunn ech op dëser Plaz gesot, dass et ëm d'Organisatioun vum Haus Lëtzebuerg

geet. Haut fülle mer dëst Haus Lëtzebuerg mat eise Wäerter, déi mir liewen. Mir drécken d'Visitkaart vum Haus Lëtzebuerg. Mir leeën d'Eckpfeiler vun eiser Gesellschaft fest, wéi mer eis gesinn a wéi mer ënnereneen ee mat deem aneren ëmginn.

Laut Artikel 16 vun der Mënscherechtsdeklaratioun vu 1789 huet eng Gesellschaft, an där Mënscherechter net garantéiert ginn an d'Gewaltentrennung net respektéiert gëtt, keng Verfassung. Den Nelson Mandela sot, wann een de Leit hir fundamental Rechter oferkennt, heescht dat, dass een d'Mënschheit selwer mat Féiss trëppelt.

Här President, léif Kolleeginnen a Kolleegen, virun e puer Wochen hätt ech net geduecht, dass ech op dëser Plaz nach eng Kéier misst d'Wichtigkeet vun de Fräiheeten an de Mënscherechter um europäesche Kontinent ervirhiewen. Ech denken, et wier gutt, wann den Här Putin haut géif hei nolauschteren.

Plusieurs voix. - Très bien!

M. Léon Gloden (CSV). - D'Verfassung vun 1831 hat just eng kuerz Lëscht vu fundamentale Rechter. D'Constitutatioun vun 1831 war an deem Sënn weineg ambitiéis a war impregnéiert

ropäescher Charta iwwerholl. Op där anerer Säit war et eis awer wichteg, well mer eng Verfassung vum 21. Joerhonnert, fir d'21. Joerhonnert schreiwen, fir eng Rei Fräiheeten a Rechter, déi et eebe virdrun nach net gi sinn oder déi nach net an Diskussioun waren, hei anzuschreiwen, wéi zum Beispill de Klimaschutz an d'Recht op d'Protektioun vu senge perséinlechen Donnéeën.

Englescht Virremark: Dës Reform huet de grouse Virdeel, dat mer d'Fräiheeten an d'Grondrechter kloer kategoriséieren an der aktueller Verfassung. Erlaabt mer, dat ganz einfach ze soen: Et ass do e Mixmax. Dat heescht, dat mir fir d'éischt d'Kategorië vun de Grondrechter hunn. D'Grondrechter, Här President, kënnen nimools limitéiert ginn.

Déi zweet Kategorie ass déi vun den individuelle Fräiheeten, déi kënnen ënner bestëmmte Konditiounen limitéiert ginn. Och dat einfach gesot: Meng Fräiheet hält do op, wou deem anere seng ufänkt.

An déi drëtt Kategorie ëmfaasst d'Staatsziler, dat heescht Ziler, déi mir eis als Gesellschaft och ginn.

Als éischt Sektoun, an d'Madamm Beissel ass dorobber

Plusieurs voix. - Très bien!

Une voix. - Jo.

M. Léon Gloden (CSV). - Haut ass d'Verfassung op deem Punkt vläicht net esou kloer. An opgrond vum Resultat vum Referendum vun 2015 - dat war d'ailleurs och d'Meenung vun der CSV - gëtt dat elo prezisiert. De Staatsrot huet d'ailleurs och gesot, dat mer dat solle prezisiieren. An duerfir hu mer déi Expressioun „sans préjudice“ derbäigesat. Dat ass ganz kloer. Do gëtt et näischt dran ze interpretéieren. „Sans préjudice“ heescht „unbeschadet von“, dat ass esou kloer wéi Bulletszopp!

Plusieurs voix. - Très bien!

M. Léon Gloden (CSV). - Och wann ech héieren, dat do duerch dann d'Fonction publique géif opgemaach gi fir Netlëtzebuerger ... Ech wëll soen: Haut an der Verfassung steet och en Artikel, dee ganz kloer seet, dat fir verschidde Beruffer an der Fonction publique, déi mat dem Exercice vun der Souveränitéit ze dinn hunn oder mat den Intérêts généraux vum Land, d'Gesetz ka festleeën, dat dës Beruffer ausschliisslech u Lëtzebuerger ginn. Dat ännert och net mat dëser Verfassung! Och do ass et ganz kloer, wat am

ass eng politesch Diskussioun, déi mer hei an deem héijen Haus jo scho geféiert hunn. Den Impfzwang gëtt net duerch eng Hannerdier ageféiert duerch déi heite Verfassung! D'ailleurs verweisen ech och op en Urteel vum Europäesche Mënschege-riichtshaff vu Stroosbuerg, d'Urteel Vavrička géint d'Tschechsch Republik, wou jo och gesot ginn ass, dat eng Impfflicht ka legitim sinn.

Komme mer dann zu der drëtter Kategorie, zu den individuelle Rechter oder Fräiheeten.

Ech wëllt do fir d'éischt mam Artikel vun der Famill ufänken. Fir eis als CSV ass et ganz wichteg, dat déi Notioun vun der Famill drasteet. A mir hunn eis do inspiréiert un den europäeschen Texter. D'Famill, an ech mengen, dat bestreit keen heibannen, ass nach immer déi klassesch Zell vun eiser Gesellschaft. An de Charel Margue huet et och an der Table ronde richteg gesot: D'Famill ass vill méi wéi just Papp a Mamm a Kand, mee dat si jo och d'Grousselteren, d'Tataen, d'Monniën, d'Cousinen. Et ass do, wou mir eis alleguer, an engem bestëmmten Ëmfeld, wat mer gutt kennen, am Prinzip wuelfillen.

M. Charles Margue (déi gréng). - Très bien!

M. Léon Gloden (CSV). - Elo ass et awer esou, an dat soen ech och ganz kloer: Mir schreiwen eng Verfassung fir d'21. Joerhonnert. A wann een eng Verfassung laanscht d'Realitéit, laanscht d'Fakte schreift, da bréckelt dee Sockel vun der Verfassung schon, eier de Bëton haart ginn ass. An dat ass net gutt fir den Zesammenhalt vun der Gesellschaft!

An ech erënnere mech drun, Här President, wéi deemools de Mariage homosexuel hei ageféiert ginn ass, dat war e kritescht Thema fir meng Partei. A si hu gesot, ech war deemools e jonken Deputéierten: „Du geses eraus an du schwätz dozou!“

(Interruption)

An ech stoung hei an ech hu gesot: „Mat wat fir engem Recht verweieren ech engem aneren d'Recht, ee gär ze hunn, dat Recht, wat ech selwer fir mech an Usproch huelen?“ Dat ass och de Respekt vun deem aneren, e Respekt vu jidderengem, dat jiddwereen hei an dëser Gesellschaft ka liewen, wéi hien dat gutt fënn. Mee d'Famill als Notioun ass fest ageschriwwen an dëser Verfassung.

Plusieurs voix. - Très bien!

M. Léon Gloden (CSV). - An ech soen och ganz kloer: Wann een op enger öffentlecher Versammlung seet, doduerch géif duerch d'Hannerdier d'Polygamie ageféiert ginn, mee dat ass totale Quatsch! Een, deen esou eng Ausso mécht, deen huet e Rass an der Schossell!

(Hilarité)

D'Polygamie ass verbueden hei zu Lëtzebuerg! Mir hunn e Gesetz, wat d'Polygamie verbitt. Also, och wannegelift do bei de Fakten um Terrain bliewen!

Une voix. - Très bien!

M. Léon Gloden (CSV). - An och: Et ass keng Verfassung géint d'Kierch! Ech soen dat och ganz kloer. Et ass keng Verfassung géint d'Kierch! Mir als CSV haten deemools matgeschafft un dem Text fir d'Resolutioun. Awer bei de Gesetzer iwwert de Conventiounement ware mer dergéint, well déi iwwert de Knei gebrauch gi sinn. Mee wat an der Verfassung steet, ass keng Verfassung géint de Culte a géint d'Kierch!

Den Här Léon Gloden (CSV)

vun de Valeuren vun engem liberale Staat vum 19. Joerhonnert. Dëst sollt sech ännere mat der Verfassungsännerung vun 1948, wou eng Rei Rechter vun der sougenannter zweeter Generatioun an d'Verfassung agefloss sinn, haaptsächlech Sozialrechter wéi d'Recht op d'Sécurité sociale.

An der éischter Versioun vum 6030, deen 2009 hei deponéiert ginn ass, war net ganz vill ëmgeännert ginn um Kapitel iwwert d'Rechter an d'Fräiheeten. Et war d'ailleurs dëst och eng Kritik vun der Commission de Venise a vum Staatsrot a sengen Avisen.

Ier ech elo op déi verschidde Grondrechter, Fräiheeten a Staatsziler aginn, erlaabt mer e puer Virbemierkungen. Eng Fro, déi sech gestallt huet: Wéi wäit gi mer? Iwwerhuele mer all sozial a wirtschaftlech Rechter aus den europäeschen an internationalen Traitéen?

Mir waren hei der Meenung, dass et wichteg ass, en Equiliber zwëschen deene verschiddene Kategorië vu Rechter ze kréien. Duerfir hu mer zum Beispill net all sozial a wirtschaftlech Rechter, Fräiheeten aus der Eu-

agaangen, ass eng Reegelung iwwert d'Nationalitéit an d'politesch Rechter.

Den Artikel 9, Här President, leet d'politesch Rechter vun eis fest. Den Artikel 9bis gëtt dobaussen, zu Onrecht, vun enger Partei mëssbraucht, fir Ligen ze verbreedene an esou mat de Leit dobaussen unzestiwelen, fir Campagnegéintde Verfassungstext ze maachen.

(Interruptions)

Den Artikel 9bis seet: « Les Luxembourgeois jouissent de la plénitude des droits politiques qu'ils exercent dans les conditions déterminées par la Constitution et les lois. Sans préjudice de l'article 52 » - dat ass en Artikel, op dee mer nach ze schwätze kommen, wann den Här Margue hei steet -, « la loi peut conférer l'exercice de droits politiques à des non-Luxembourgeois. » Et ass ganz kloer, dat mat deem Text net d'Ausländerwalrecht an d'Verfassung ageféiert gëtt - och net duerch d'Hannerdier!

Une voix. - Très bien!

M. Léon Gloden (CSV). - Point final!

Text steet, an et soll een dat och wannegelift dann no baussen esou de Leit matdeelen.

Plusieurs voix. - Très bien!

M. Léon Gloden (CSV). - Dakomme mer zu der zweeter Kategorie, dat sinn d'Droits fondamentaux.

Do ass dat Éischt, wat mer aschreiwen, d'Dignité humaine, dat heescht d'Mënschewürd. Déi steet bis haut net an eiser Verfassung. Elo ass et net esou, dat déi net respektéiert gëtt, mee et ass e wichtige Schrëtt, dat mer déi an d'Verfassung aschreiwen. Dat war och en ausdréckleche Wunsch vun der Commission de Venise.

Et kann een am Fong soen, dat d'Mënschewürd dat héchste Recht ass. An aus deem Recht deklinéiere sech eng ganz Rei aner Rechter wéi zum Beispill d'Verbuet vun der Folter oder d'Verbuet vun der Sklaverei. Dozou gehéiert och, wéi et am Text steet, d'kierperlech Onversehrtheit.

An och hei betounen ech eng Kéier: Duerch deen Artikel gëtt ganz kloer den Impfzwang verbueden, d'Impfflicht net! Dat

Dann, den nächste Punkt ass de Schutz vum Kand. Och doriwwer hu mer laang diskutéiert an der Kommissioun. A mir hu bis zum Schluss un deenen Texter geschafft. Aleng dat weist, wéi wichteg de Schutz vum Kand haut an der Gesellschaft ass. A mir sinn eis alleguer och hei eens: D'Kand ass keen Objet, et ass keng Wuer! Et ass keen Objet de droit, et ass e Sujet de droit.

An do huet sech eeben d'Fro gestallt, ob mer géifen d'Notioun vum „Intérêt supérieur“ vum Kand aschreiwen oder just d'Notioun vum „Intérêt“ vum Kand. A mir sinn zur Konklusioun komm, dass et am Fong wichteg ass a besser ass, d'Notioun vum „Intérêt“ vum Kand anzuschreiwen, well wa mer den „Intérêt supérieur“ ageschriwwen hätten, dann hätte mer jo ëmmer missen e Verglach maachen zu engem aneren Intérêt. Wann ech e „supérieur“, e Superlativ, e Komparativ an en Text afügen, da vergläichen ech et jo mat eppes anerem. Hei ass et all Intérêt, dee klengsten Intérêt vum Kand zielt!

Plusieurs voix. - Très bien!

M. Léon Gloden (CSV). - An da soen ech och ganz kloer: Duerch déi doten Notiounen an duerch den Artikel iwwert de Schutz vum Kand däerf de Staat net x-belibeg agräifen an d'Education vum Kand. Ech géif mer wënschen, dass mer all déi Maison-relais, all déi sozial Strukturen net brächten, well da wier des Gesellschaft eng perfekt Gesellschaft.

Mir wëssen awer alleguer, dass och an engem Famill net ëmmer alles Gold ass, wat glänzt. An do muss mir als Gesellschaft awer och Verantwortung iwwerhuelen, fir deene Kanner déi beschtméiglech Chance ze ginn, dass se e Recht hunn. Well och déi hunn e Recht, hiert Liewen ze gestalten an hiert Liewen erfolgräich kënnen ze gestalten.

Dann ass et och wichteg, mee dat hu mer schonn e puermol hei undiskutéiert, dass d'Onschuldsvormutung an eng Verfassung gehéiert. Jiddwereen ass innocent, bis e vun engem Gericht condemnéiert gëtt.

Dann, déi grouss Nouveautéit vum deemem Text sinn d'Rechter vum 21. Joerhonnert, wéi zum Beispill ee Recht - an do en Appell un all d'Kolleginnen a Kollegen aus de Gemengen an och un d'Regierung an un d'Cheffen an de Servicer vun de Verwaltungen -: Mat deemem Artikel hunn d'Bierger e Recht, an engem rasonabelen Delai eng Äntwert ze kréien. Dat ass keen anondint Recht. Dat ass en Defi fir d'Verwaltungen hei an deem Land. Dat ass e weesentleche Fortschritt mat deser Verfassung!

An dann d'Recht op d'Autodetermination informationnelle an d'Protektioun vun de perséinlechen Daten. Mir wëssen alleguer, dass d'perséinleche Daten haut d'Gold vum 21. Joerhonnert maachen. Google a wéi se all heesche maachen domadder richteg Geld. An duerfir ass et wichteg, an eng Verfassung vum 21. Joerhonnert d'Recht vun eis alleguer anzuschreiwen, dass seng Donnéeë protegéiert sinn an dat een eebe just a bestëmmte Fäll ka seng Donnéeën zum Beispill enger Verwaltung musse matdeelen, fir dass se dorobber Zougrëff kann hunn.

An da fir d'CSV e ganz wichtige Punkt: d'Bekanntnis zur öffentlecher Schoul. Mir si ganz kloer fir d'öffentlech Schoul. An d'öffentlech Schoul muss och gratis bleiwen! Dat ass fir eis als CSV e fundamentale Baustee vun eiser Gesellschaft. Dofir ass

et och wichteg, dass dat an der Verfassung steet.

Plusieurs voix. - Très bien!

M. Léon Gloden (CSV). - Wéi 1886 (veuillez lire: 1868) d'Verfassung ëmgeschriwwen ginn ass, ass et keng Uni ginn hei zu Lëtzebuerg. An déi meescht vun eis, déi heibanne sëtzen, sinn net op d'Uni Lëtzebuerg gaangen, well et zu deem Moment keng Uni ginn ass. Elo gëtt et se a mir sinn houfreg op d'Uni. Mee et ass awer net, well e Land eng Uni huet, dass déi Jonk musse forcéiert ginn, dann hei op der Uni hir Studien ze maachen.

Dofir war et och wichteg, an dat war och e Konsens an der Kommissioun, dass eeben d'Fräiheet besteet, e fräie Choix, fir op déi Uni ze goen, wou ee wëllt. An ech soen lech: Et ass och ëmmer wichteg, dass en iwwert d'Grenze geet, fir eng kéier den Tunnelbléck grouss opzemaachen.

Une voix. - Dat ass ganz richteg!

M. Léon Gloden (CSV). - Dann de Punkt iwwert d'Eigentum, iwwert d'Proprietéit. Hei muss ech och liesen, dass mer mat deser Verfassungsännerung géifen eng „Aushielegung vum Eigentumsrecht“ maache mat der Gefor - an ech zitieren d'ADR -: „Do ass d'Gefor, dass eigentlech mam Zil, de Logement auszehielegen“ - Dir wollt héchtwahrscheinlech soen, „d'Logement ze schafen“ -, „mir a Richtung Expropriatioun ginn. An ech mengen, d'CSV wier hei naiv, an ech géif hinne recommandéieren, frëndschaflech, fir dat emol eng kéier ganz genau ze analyséieren.“

Här Kartheiser, mir hunn dat analyséiert. D'Expropriatioun ass de leschte Moyen an eng Demokratie. Déi steet haut an der Verfassung. Déi steet haut an engem Gesetzestext mat ganz strikten - mat ganz strikten! - Konditiounen. An Dir als ADR hutt d'ailleurs am Kader vum Landesplanungsgesetz, wat d'Basis schaaft fir déi véier sektoriell Pläng, ënner anerem de Logement ..., do steet nach eng kéier d'Expropriatioun dran. An ech hunn nogekuckt: Dir hutt dat Gesetz matgestëmmt als ADR!

(Interruption)

Also, gitt elo net no baussen de Leit soen, mir géifen hei d'Proprietéit aushielegen! Géife mer dat maachen, da wiert Dir participativ mat dru Schold!

Plusieurs voix. - Très bien!

M. Léon Gloden (CSV). - Da komme mer zu där berühmter Clause transversale. „Clause transversale“ kléngt ganz technesch. D'Madamm Beissel ass dorobber agaangen. Dat heescht, all déi individuell Fräiheeten, an ech hunn et am Ufank gesot, kënnen ageschränkt ginn, nom Motto: „Meng Fräiheet hält do op, wou deem anere seng ufänkt.“

An ech wëll dat un engem ganz banale Beispill aus der Aktualitéit festhalen. D'Demonstrationsrecht steet an der Verfassung, ass eng individuell Fräiheet. Mee natierlech, wann ech demonstréiere ginn, dann däerf ech kee Schued engem Drëtten zoufügen.

Bis haut an der aktueller Verfassung gëtt et keng Clause transversale. Mir hunn a verschiddeenen Artikelen gesot, dass esou e Recht kann duerch d'Gesetz limitéiert ginn, mee fir dat och elo kloer ze schreiwen, dass et sech op déi Kategorie vu Rechter bezitt, hu mer zum Schluss esou eng soi-disant Clause transversale agefüügt.

Dat heescht, déi Limitatiounen, déi ageféiert ginn, mussen proportionell sinn. Dat ass e groussen europäesche Prinzip. An zweetens däerf et de Kär vun der Fräiheet net aushielegen.

Ech kommen zrëck op mäi Beispill vum Manifestationsrecht. Ech däerf soen: „Dir däerft tëschent A a B manifestéieren.“ Ech däerf net einfach soen: „Dir däerft guer net manifestéieren.“ Mee ech däerf a verschiddeene Circonstancen e Recht encadréieren.

Dann zur leschter Kategorie, zu de Staatsziler. Dat ass déi Kategorie, wou am Fong d'Bierger sech duerch Är Virschléi an duerch déi Workshoppen, déi zesumme gemaach gi si mat der Uni, am meeschten erbruecht hunn. An engem Land liewen, wou d'Klima an eng Verfassung steet, wou den Dialogue social an eng Verfassung steet, wou d'Recht op Aarbecht an eng Verfassung steet, wou den Accès zu Kultur an der Verfassung steet, an d'Protektioun vum Patrimoine, ech weess net, wéi et lech geet, mee ech sinn houfreg, an esou engem Land kënnen ze liewen.

Plusieurs voix. - Très bien!

M. Léon Gloden (CSV). - A fir eis als CSV ass et och wichteg, dass den Dialogue social, ee vun eise Kärelementer, an ech géif bal soen, eng vun eise Kärstrukturen vun deser Gesellschaft, ...

Une voix. - Très bien!

M. Léon Gloden (CSV). - ... dass deen haut an der Verfassung steet. Et ass nämlech d'Kärstéck vum Erfollegmodell Lëtzebuerg.

Ech wëll eng kleng Anekdote erzielen. An do kënn erëm de Klein-Leo eraus.

Plusieurs voix. - O!

M. Léon Gloden (CSV). - Ech war als Jonke Gemengeconseiller 2002. Déizäit waren nach déi grouss gewerkschaftlech Assemblée-généralen an de Bezierker. An do sinn ech op Gréiwemaacher op d'Assemblée générale gaange vum LCGB bei mäi Kolleg Mantze Jang. Dunn hunn ech mer d'Fro gestallt: „Wat sees de dann hei?“

De Schutz vu Mënsch an Ëmwelt, e Staatszil an der Verfassung

An do hunn ech am Fong gesot, ech wier erstaunt - et ass em d'Tripartite gaangen -, d'Tripartite géif ëmmer Saachen decidéieren, dat géif jo dann zum Wuel vum Land stattfannen, mee wann ech an der Verfassung géif liesen, da géif ech ëmmer nëmme „d'Parlament“ liesen an net „d'Tripartite“ oder „den Dialogue social“. Dunn huet jiddwereen eng kéier domm gekuckt an herno hu se gesot: „Du has am Fong Recht, Léon.“

(Hilarité)

Duerfir sinn ech houfreg, dass haut den Dialogue social kann an d'Verfassung ageschriwwen ginn.

An dann den Artikel iwwert de Klimaschutz an d'Biodiversitéit an d'Klimaneutralitéit. Ech wëll hei ënnersträichen: Dat ass quasi e Copy-paste vun engem CSV-Resolutioun vum 2019 vum Kongress zu Péiteng. Dat muss am Respekt vun de Besoine geschéie vun eiser Generatioun, mee och vun den zukünfte Generatiounen.

Ech hat am Ufank gesot: „D'Staatsziler si contrairement zu de Grondrechter a Fräiheeten net akloer.“ Mee heescht dat, dass dat elo guer keen Effet huet, guer kee Wäert? D'Engländer, Här President, nennen dat d'„standstill“-Clause. Dat heescht, opgrond vun esou Staatsziler däerf ech kee Schrëtt no hanne goen. Dat heescht, souwuel d'Verwaltungen, mir als Chamber oder d'Regierung, wa se an deenen Domänen agéiert, da muss se oppassen, dass et net zum Schrëtt no hanne geet.

A mir sinn eis eens heibannen. Mir sinn eis politesch net ëmmer eens iwwert de Wee, fir dohinner ze goen, mee ech hoffen, dass mer eis eens si mat deenen Ziler, well, wéi gesot, mir als CSV sinn houfreg, kënnen ze probéieren, des Ziler ze errechen. A wann een da seet: „Et si politesch Ziler“, jo, et si politesch Ziler, mee wat ass an eng Verfassung net politesch?

Wann ech de Choix maachen tëschent Monarchie a Republik, huelen ech eng politesch Decisioun. Wann ech soen: „Ech si fir déi dote Fräiheet an déi dote Fräiheet“, dann huelen ech eng politesch Decisioun. Alles, wat an eng Verfassung steet, huet eng politesch Konnotatioun, well se gëtt vu Politiker geschriwwen a gestëmmt.

A fir dann ze soen, et kéint ee Staatsbeamten net zwingen, op politesch Ziler, Staatsziler den Eed ofzeleeën ... Et gëtt och doudsicher Staatsbeamten, déi hätte léiwer eng Republik wéi eng Monarchie. Mee wann ech fir de Staat schaffe ginn, weess ech, dass ech den Eed op d'Verfassung ofleeën. Wann ech Bäcker ginn oder Metzler, weess ech, dass et moies um 3.00 Auer muss opstoen, fir ze schafen. Et ass e Choix, deen ech huelen. A wann ech dee Choix bis getraff hunn, an deem Fall, leeën ech den Eed op d'Verfassung.

ass? Bien au contraire! Duerch, dass mir hei den éischte Vott maachen, gi mer de Leit dobaussen iwwerhaapt d'Méiglechkeet, deen dote Choix ze maachen. Dat heescht, mir féerden d'Demokratie! Mir schränke se net an! Dofir, dee Rasonement vun der ADR ass awer populistesch an dofir wollt ech dat hei nach eng kéier ënnersträichen.

Plusieurs voix. - Très bien!

M. Léon Gloden (CSV). - Dëst gesot, d'CSV steet ganz kloer hannert deem Kapitel an ech ginn den Accord vu menger Fraktioun zu deemem Kapitel.

Merci.

Plusieurs voix. - Très bien!

(Interruption par M. Fernand Kartheiser)

M. Fernand Etgen, Président. - Merci villmools, Här Gloden. Den nächste ageschriwwene Redner ass déi honorabel Madamm Simone Beissel. Madamm Beissel, Dir hutt d'Wuert.

(Interruptions)

Mme Simone Beissel (DP). - Här President, Kolleginnen a Kollegen, mir wëllen allegueren eng performant parlamentaresch Demokratie an en zolitte Rechtsstaat. Dofir ass et extrem wichteg, dass mer e staarken Equiliber hierstellen zwëschent de Kompetenzen vun de Pouvoiren oder den Autoritéiten engersäits an dem staarken, andauernde Schutz vun onse Bierger anersäits, wuelverstane fir all déi Leit, déi hei zu Lëtzebuerg wunnen.

D'Kapitel II, dat sinn d'Artikelen vun 9 bis 31, am Stil vun der Verfassung vun 1868, an mir hunn et elo gesinn, dräi Kategorien: d'Grondrechter, öffentlech Fräiheeten, Objectifs à valeur constitutionnelle. Dat hat u sech als But, an ech mengen, dat hu mer fäerdegbruecht, dass mer dräi Saache gemaach hunn: Mir hu restrukturéiert, eebe just an deene Kategorien, mir hunn deelweis reformuléiert oder adaptéiert, fir et méi kloer ze maachen, a mir hu komplettéiert. Ech hu se geschter Owend nach eng kéier gezielt: Mir hunn eleng zwielef nei Rechter a Fräiheeten an dem Kapitel ageflecht.

Elo nach dräi Remarken, déi mer wichteg schéngen: Mir fonctionéieren zu Lëtzebuerg säit laangen Zäiten, notament säit 1964 - do koum den Arrêt Costa op dem Europäesche Geriichtshaff -, ënner dem Système moniste. Dat heescht, eist Land an all successiv Regierungen erkennen d'Superioritéit, d'Primautéit vun den internationalen an derno och europäeschen Texter vis-à-vis vun der nationaler Gesetzgebung voll un, dat heescht och d'Verfassungsrecht.

Allegueren déi Texter sinn d'application directe hei an eise Land an et sinn der eng riseg Abberzuel. Dir erënnert lech: d'Déclaration universelle des droits de l'homme vun 1948; da kënn d'Europäesch Mënscherechtskonventioun vun 1950; dann hu mer och dee grouse Pakt vun 1966 vun der UNO iwwert d'Droits civils et politiques; mir hunn d'Europäesch Charta vum Grondrechter vun 2000; mir hunn d'Recommandatiounen vun enger Organisation internationale du travail, déi mer och sou gutt wéi méiglech versichen ze suiweieren. Dat ass also eng riseg Abberzuel vun Texter.

(Interruptions)

Dofir, an dat ass meng zweet Remark, ass säit Joren, an och meng Virgänger an der Verfassungskommissioun ..., a mir hunn dat elo iwwerholl, ass decidéiert ginn, dass mer net alleguerten déi Artikelen, déi Rechter an déi Fräiheeten, déi an den internationalen, europäeschen Texter sinn, eriwuerhuelen. Firwat? Mir hu momentan eng schlank Verfassung. Dat heescht, si huet 121 Artikelen, an et sinn der schonn e puer aboli, mee si stinn nach an der Nomenclature.

Ech hu mer de Spaass gemaach de leschte Weekend, fir mol ze rechnen: Da géife mer ouni Problem op 300 oder 400 Artikelen kommen an Honnerten an Honnerte vu Säiten. Da géife mer esou en décke Schmöker als Verfassung kréien an dat wollte mer net.

Drétt Remark: Wat mer awer wollten, well mer jo awer wëlle modern sinn a Jalone setzen, ech hunn lech dat virduer erkläert: Mir hu verschidde Grondrechter, déi eis ganz wichteg schéngen, eriwuergeholl, fir se einfach nach eng Kéier extra ze markéieren. An dat sinn, wéi ech gesot hunn, d'Dignité humaine, dat sinn alleguerten déi Rechter ..., och de Principe de présomption d'innocence, d'Non-rétroactivité. Mee mir hunn awer anerer net eriwuergeholl, well - nach eng Kéier a wannechgelift, ech ginn es net midd an ech hoffen, dass wierklech all Mënsch dat elo versteet - mir hei zu Lëtzebuerg ënnert engem riese Schuttschirm vun den internationalen Texter fueren an dat, wat do drasteet, zu Lëtzebuerg direkt applikabel ass.

Et mécht mech wierklech midd, fir da vu verschidde Säiten erëm ze héieren, den Droit à la vie géif net drastoen. Den Droit à la vie ass de Grondbasistartikel vun der Europäescher Mënscherechtskonventioun an natierlech couvriert en alleguerten déi aner Rechter! Natierlech sti mer zum Droit à la vie!

Aner Geschichten, déi mer net an den Text geholl hunn: d'Protektioun vun den Droits de la défense. Mir hunn den Délai raisonnable. Dat hu mer alles vir, ech hunn dat am Rapport an d'Considérations générales gesat. Mir hunn et hannen och an de Commentaires des articles, fir drop hinzeweisen, dass d'Leit einfach de Reflex hunn ... Wa se eppes sichen, brauchen se just d'offiziell Texter ze hunn. Déi sinn iwwerall zu Lëtzebuerg verëffentlecht a si fannen alleguerten déi Rechter, déi hinne Soucise maachen. Ech wëll dat ee fir allemol soen!

Och ass ee Moment ugeprangert ginn, d'Lutte contre la pauvreté wär verschwonnen. Dat ass schonn ënnert mengem Virgänger geschitt, beim 6030. Mee mir hunn den Text an Dir musst kucken, wéi Der dee liest: Beim Logement, an dat muss een trennen, steet am Artikel en Deel hannendrun, wou steet, dass een den Droit de vivre dignement - ënner gudde Konditiounen - huet. A mir hunn - ech hunn dat nämlech nogekuckt - den Droit de vivre dignement. Dat beinhalt d'Lutte contre la pauvreté oder d'Privation matérielle. Dat ass scho laang hei an der Kommissioun decidéiert ginn. Dofir si mer net méi dorop zréckkomm.

Här President, et ass an der leschter Zäit vill vun der Verfassung, mee och vill iwwert d'Verfassung geschwat ginn. Leider sinn d'Diskussiounen ëfters net iwwert déi reell Texter geféiert ginn, mee zu Deelinformatiounen a Meinungsmache, déi op eemol d'Verfassung an e schlecht Liicht gereckelt hunn. An ech kann lech nëmme soen,

dat ass extreem schued, well et wierklech net flott ass, wann dese wichtege Text duerch Fakenews dobausse verrappt gëtt, well d'Leit net genuch Basiswëssen hunn.

Ee Punkt, dee ganz an déi Kategorie erakënn - well eng Partei heibanne sech de Spaass gemaach huet, fir wierklech falsch Informatiounen erauszeginn -, ass d'Ausländerrecht. Ech soen dem Kolleg Léon Gloden en härerleche Merci. En huet dat scho gutt explizéiert. Mee ech wëll et nach eng Kéier soen, well nach ëmmer dobausse gesot gëtt, mir wëilten, opgrond vun der ADR, déi dat nach geschlechter Owend an enger Pressekonferenz gesot huet, wat dann haut an enger grousser Dageszeitung steet, mir géifen awer drun denken, fir d'Ausländerrecht an de Parlamentswalen duerch d'Hannerdier eranzeloossen. Neen, neen, neen!

Une voix. - Très bien!

Mme Simone Beissel (DP).- Eis Texter sinn extreem kloer. Am Artikel 9 steet - an ech liesen en elo net méi oder just a Kuerzform, well de Léon Gloden es schonn zitëiert huet -: « sans préjudice de l'article 52 ». Här Kartheiser, mir hu wierklech mat aller Geduld lech versicht ze explizéieren, wat dat heescht, „sans préjudice“, mee iergendwéi wëllt Der et net verstoen ...

(Interruption)

... oder Dir maacht et express, mee Dir fuert riicht virun, fir ze soen, wéi wann dat esou wär. Do steet dran, dass politesch Rechter kënne gi ginn. Dat hu mer jo och! Kuckt dee ganzen ..., d'europäesch ..., kuckt Gemengen! Do hu jo eis net Lëtzebuerg Matbierger extreem vill Rechter kritt. An dat ass ganz normal! Den Artikel 52 muss een obligatoresch beim Artikel 11 matliesen. Do steet ganz kloer dran: « Pour être électeur, il faut être Luxembourgeois » - Punkt!

An de Commentaires des articles hu mer et dann nach eng Kéier ganz ferm ënnerstrach: « [...] le principe selon lequel le droit de vote peut être étendu par la loi au non-Luxembourgeois ne s'applique pas aux élections législatives » - fin de citation.

Also: Netlëtzebuerg kënne zwar Rechter kréien, mee net bei de Chamberwalen. Ech hoffen, dass dat elo definitiv kloer ass, an ech hoffen, dass den ADR net virufiert mat Fakenews an eis och nach virzegeheien - ech zitëieren aus hirer gefierfter Broschür -, mir géifen hei e „Multikulturalitéitsmodell“ applizéieren a mat deem System géife mer d'Souveränitéit vum Lëtzebuerg Land ënnergruewen.

(Hilarité)

Ech konnt nëmme staunen. Soit.

(Interruption)

Nächste Punkt.

(Interruption)

Nächste Punkt.

Une voix. - Très bien!

Mme Simone Beissel (DP).- An hei, muss ech soen, sinn ech e bëssen enttäuscht, well ech hu grouse Respekt virun der Mënscherechtskommissioun, mee, ech hunn lech gesot, de Problem ass, dass se fënnf Wochen no eisem Schlussrapport den Avis eraginn huet. Si ass awer anscheinend am Juni schonn domat befaasst ginn, wa meng Informatiounen stëmmen, mee soit. An da muss ech an enger Wochenzeitung liesen, an esou engem klengen Filet - an

dat huet mech natierlech immens beréiert -, et misst ee sech schummen, dass hei an der Verfassung géif festgehal ginn, dass nëmme d'Lëtzebuerg virum Gesetz gläich sinn. Ech si bal - erlaabt mer et - vum Stull gefall!

(Interruption)

Här President, dat ass absolut net korrekt! Ech hunn lech gesot, den Artikel 11 muss zesumme gelies gi mat deem Artikel, deen am 11bis steet. Et sinn also siwen Zeilen hannendrun. An do steet jo ganz kloer dran, dass eeben d'Netlëtzebuerg - an all Mënsch, net nëmme d'Netlëtzebuerg, mee all Mënsch, dee sech hei op dem Lëtzebuerg Territoire beweegt - genau dee selwechte Schutz vun hirer Person a vun hire Gidder hu wéi d'Lëtzebuerg. Dat schéngt mir jo awer extreem kloer. An ech hu wierklech d'Gefill ... Bon, heiansdo kann et jo och schnell goen an ech hunn den Effort intellectuel vun der Mënscherechtskommissioun natierlech appreciéiert, mee iergendwéi hu se hei déi zwou Saachen net beieneebruecht. An dofir kënnt déi Missinterpretatioun. An ech hoffen, dass mat deem, wat mir hei alleguerten haut soen, dat definitiv aus der Welt ass!

Ech muss lech awer och soen, dass ech e bëssen erstaunt war. Ech hunn akribesch an de

vun der Famill géif opgeweicht ginn, de Schutz vun der Famill géif verwässert ginn, d'Konzept vun der Famill géif kapott gemaach ginn an, da kënnt et, de Fraen- a Mënschenhandel géif duerch d'Aféierung vun enger GPA gefërdert ginn!

Une voix. - Falsch.

Mme Simone Beissel (DP).- Bon, ech hunn Är Broschür zitëiert.

Bei der Informatiounsversammlung - de Léon Gloden huet et scho gesot, mee fir mäin intellektuelle Pleséier soen ech et dann nach eng Kéier - ...

(Hilarité)

... am Tramsschapp hate se jo net déi gutt Iddi, fir dann ze soen, elo géife mer d'Polygamie aféieren!

(Hilarité)

Ech hu mol eng Kéier gelauschert. De Verrieder vun der ADR, dee jo awer e gudde Kapp huet, misst jo awer wëssen, dass hei zu Lëtzebuerg Polygamie e Crime ass a mat extreem staarke Strofe beluecht gëtt. Ech hunn nëmme gestaunt! Mee deen Owend si souwisou nach aner Saache geschitt. Mir hunn iwwerhaupt all zesummen, mengen ech, gestaunt. Et war Märchenstunde héich zéng!

An ech muss awer eppes soen: Et stellt keen déi Definitioun a Fro, just d'ADR, wou ee sech dann och nëmme ka wonneren. Single parents, homosexuell Koppelen, sinn dat keng Familien? Oder vläicht nëmme fir d'ADR net?

Une voix. - Très bien!

Mme Simone Beissel (DP).- Ech regrettéieren, dass eis Kollege vun der ADR e verstëbsten Bild hu vun der Notioun vun der Famill an net kënne domat liewen. Ech géife se gär gesinn, wa se de Leit dobausse soen: „Dir sidd keng fir eis an Dir bleibt elo dobaussen!“, jee nodeem, em wat et mat de Famillje geet. Dat steet awer och enger ADR wierklech net gutt zu Gesiicht!

Här President, trotz deser Poilemik, déi eis déi lescht Woche mat Momenter en décken Hals an eng déck Liever gezwaft huet, eeben duerch eis ...

(Interruption)

... gutt Kollegen, hunn ech mech awer immens gefreut, dass mer d'Rechter an de Schutz vun Kand wierklech esou extreem gestärkt hunn. De Schutz vun Kand huet elo absolut Prioritéit. Mir hunn den „Interêt“ drageschriwwen, net den „Interêt supérieur“, well mer do no Diskussiounen gesot hunn: „Dat Wuert, dat passt net

Den Déiereschutz als eent vun de Staatsziler an der Verfassung

leschten Deeg déi Rapporte gelies, déi se déi Jore virduer an der Verfassung eraginn hunn, an do steet, an engem ganze Koup Punkten, radikal de Contraire vun deem, wat se elo geschriwwen hunn. Ech misst vläicht eng Kéier, mir missten eng Kéier mat hinne schwätzen, well ech net genau weess, wéi sech hiren intellektuelle Werdegang zu deem Text mécht. Mee soit. Also, dann ass dat emol kloer.

Da kënnt den nächste Punkt - eppes, wat jo och schonn hei uegklongen ass -, dat ass d'Recht, dat de Léon Gloden och schonn ugedeit huet, mee ech wëll et nach eng Kéier soen, well et eppes ass, wat ee wierklech nervös mécht a wat een dobaussen net dierf esou stoe loossen, fir all Mënsch, eng Famill ze grënnen. An och hei muss ee festhalen: Et sinn déi léif Kollege vun der ADR, déi den Discours zu deser Famill des le départ esou verseucht hunn - erlaabt mer dat staarkt Wuert! -, dass ech dobaussen ugesprach ginn a mech muss verteidegen, wat mir dann amgaange wären, mat de Familljen ze maachen.

(Interruptions)

Si behaapte jo net, an hirer gefierfter Broschür, de Schutz

(Interruptions et hilarité)

Mir wëssen alleguerten, dass d'Bild vun der classescher Famill an de leschte Joren duerch eeben dat, wat an eiser Gesellschaft geschitt, extreem evoluéiert huet. Mir hunn einfach versicht, eis der Zäit unzupassen. Mir hunn eis wierklech gesot, de Conseil de l'Europe, dee jo ëmmer extreem progressiv ass an evolutiv a sengen Definitiounen, an deem, wat e seet, huet u sech elo eng ganz large Definitioun vun der Famill ginn, wat net nëmme Mann a Fra ass. De Charel Margue huet et schonn x-mol gesot. Dat sinn u sech all déi Leit, déi zu enger Famill gehéieren am ale Sënn (veuillez lire: déi zu enger Famill gehéieren), a mir hunn eigentlech näischt anescht gemaach wéi eis do drunzehänken, eng Definitioun, déi och, ech hunn et schonn, mengen ech, virdu gesot ...

Den Europäesche Geriichtshaff vun de Mënscherechter vu Stroosbuerg an och, wéi gesot, de Conseil de l'Europe hunn eng large an evolutiv Notioun vun der Famill. An elo kënnt et: Si sinn zu all Forme vu Famill favorabel. Si maachen néierens eng Dier zou fir ze soen: „Et ass op déi al Déngen nëmme e Mann an eng Fra!“

esou gutt, well mer hei näischt vergläichen.“ Et ass den Interêt général. D'Kand soll all Zort vu Schutz hunn. Et mussen all d'Moyene geholl ginn an eise Familljen a mat der Hëllef vum Staat, dass d'Kand sech glécklech, positiv a gesond kann entwéckelen. Dat ass absolut Prioritéit an ech sinn immens frou mat deem System, dass elo de Schutz vun Kand dese Stellwäert kritt, dass mer der UNO-Kannerrechtskonventioun elo och zu Lëtzebuerg Verfassungsrang ginn.

Ech komme ganz kuerz nëmme nach op d'Justiz, well de Léon Gloden et schonn in extenso gesot huet. Wéi gesot, alleguerten déi Rechter ... Mir haten Diskussiounen mam Staatsrot. Jo, en huet gesot: „Firwat hutt Der dat net an d'Justizkapitel gemaach?“ Zum Schluss huet en dann awer eng fein Tournure geholl a gesot: „Jo, en fin de compte sinn et Mënscherechter a Grondfräiheeten, allez hopp domat an d'Grondrechter, mir hunn domat kee Problem!“

Eppes, wat och nach wichteg war, dat ass, dass Privatbesëtzer ... - ech kommen nach eng Kéier drop zréck, well mech dat natierlech och terribel interpelléiert huet, wou op eemol gesot gouf,

an der Verfassungskommission gëife mir de Privatbesetz praktesch kapott maachen. Et gouf ee Moment esouguer esou eng Iddi, wéi wann d'Proprietäre Fräiwëld gëife ginn. Ech hunn dee Moment eis Regierung scho mat der Bazooka op d'Proprietäre lassgoe gesinn. Glécklecherweis hu mer dat awer direkt vum Dësch kënnen wëschelen, well déi Iddi, déi se elo hunn, dass do eppes géif geännert ginn, mécht jo wierklech kee Sënn. Deen Artikel, dee steet scho säit anno Tubak an eiser Verfassung. Et huet ni e Mënsch sech dru gestéiert, just erëm eng Kéier d'ADR. Si stellen alles a Fro. Et wär heiansdo gutt, si géife sech selwer a Fro stellen.

(Hilarité)

Da géife mer vläicht, ...

(Interruptions)

... a si géifen an d'Realitéit vum 21. Joerhonnert kommen. Dann hätte mer vläicht manner steril Diskussiounen!

Une voix.- Très bien!

Mme Simone Beissel (DP).- Sou, ech wollt elo och nach e puer Saachen ...

(Interruptions)

... iwwert d'Behauptungen zu der aktueller Verfassung soen. Eppes, wat mech och terribel gestéiert huet, muss ech soen: Ech liesen dann zu mengem Erstaunen, wéi déi ganz Aarbechte gefuer sinn - haalt lech un! Et steet do, gentiment geet de Saz un, d'Aarbechte vun der Kommission wärend net illegal, mee awer illegitim, well dat alles wär nëmme vu véier Leit en catimini op d'Bee gestallt ginn an an de Kommissiounen hätten nëmme déi véier geschwat an déi aner, kann ee bal interpretéieren, hätte sech bal misse roueg halen. An da gëtt gesot: „Jo, nëmme déi véier.“ Et gouf ee Moment souguer gesot, mir hätten e Parteiputsch gemaach. Et deet mer leed, léif Kollege vun der ADR, dat, wat an Ärer Broschür steet, ass eng onerhéiert Provokatioun! Mir hu kee Parteiputsch gemaach an Dir sidd ëmmer derbäi!

An dann erënneren ech lech un eppes: Liest, wannechgelift, d'Reglement vun der Chamber. Do steet ganz genau, wat d'Aarbechte vun enger Kommissioun sinn. Do steet ganz genau dran, dass all Member vun der Kommissioun d'Recht huet, zu all Projet de loi, all Proposition de loi schrëftlech Propositionen ze maachen an natierlech Amendementer.

Här Kartheiser, Dir hutt vläicht - bon, losse mer dat emol gentiment dréien - d'Circonstance atténuante, dass Der net laang an der Verfassungskommission sidd an, nodeem Der lech ëmmer entschëllegt hutt, Dir géift do näischt dervu kennen, op eemol e grouse Spezialist gi sidd.

(Hilarité)

An Dir hutt d'Circonstance atténuante, mee - ausser ech iere mech elo, mee ech mengen, d'ganz Kollege vun der Verfassungskommission sinn awer hei Zeien - vun lech koun ni eng schrëftlech Proposition oder en Amendement. Näischt koun vun lech!

M. Charles Margue (déi gréng).- Näischt!

Mme Simone Beissel (DP).- Elo kommt Der awer, dobaussen hutt Der eis fir déi ganz Verfassung kunterbunt a lustig duerch de Kakao gezunn. Et geet net em eis, et geet em d'Zukunft vum Land! Et geet em d'Rechter

an d'Fräiheete vun eis Bierger an Dir sollt lech - entschëllegt - schummen, wann Dir esou Saache maacht ...

(Interruption)

... an eis och nach zu engem Parteiputsch degradéiert! Also, wannechgelift, dat war wierklech net flott, wat mer déi lescht Méint do alles hu misse matmaachen. Wann ech un Äre konstruktive Virgänger Gast Gibéryen denken, da soen ech mer: „O mei, o mei, o mei, et ass schued, dass en der 70 ginn ass, well d'Saache wär bestëmmt méi einfach ginn!“

M. Fernand Etgen, Président.- Madamm Beissel, den Här Kartheiser freet d'Wuert ...

Mme Simone Beissel (DP).- Wannechgelift zum Schluss!

(Hilarité)

M. Fernand Etgen, Président.- ... fir Fait personnel.

Mme Simone Beissel (DP).- Zum Schluss, geet dat? Bon. Also, ...

(Interruptions et hilarité)

... dann ass och nach gesot ginn, d'ganz Verfassung géif mat den Objectifs à valeur constitutionnelle politiséiert ginn. Do gesäit een, Här Kartheiser - an ech entschëllege mech och erëm eng Kéier fir deen Term -: Dir hutt eng flagrant Immatunité constitutionnelle!

(Hilarité)

Dir wësst net, dass, wann e Land, e Staat e System opbaut, do vum éischte Moment un alles Politik ass. Dir musst decidéieren: Maache mer eng Republik? Maache mer eng Monarchie? Wéi ass d'Staatsform? Si mer eng parlamentaresch Staatsform? Si mer e Régime présidentiel? Iergendwéi schéngt Der dat net ze wëssen an da sot Der, et wär politiséiert ginn. Mee et ass alles vun enger héijer politescher Brisanz! All Wuert, dat an enger Verfassung steet, ass politesch! An dat hei si jo nëmme Staatsziler, Iddien, wou mer dem Staat hëllef, dass en an déi Richtung ka goen.

Ech mengen, et wär gutt, wann Der och déi viregt Verfassung an och déi vun 1868 eng Kéier akribesch géift kucken. Ech mengen, da wier et méi einfach fir lech, fir mat Momenter d'Liisounen ze maachen an dann net esou komesch Geschichten ze erzielen, wou mir dann eis Zäit verléieren, fir dann ze versichen - leider ouni Resultat -, fir dass Dir dat da verstitt oder, wannechgelift, wëllt verstoen.

Ech kommen elo zum Schluss. Elo hunn ech mech dann awer erëm opgereegt an ech wollt et net. Mee heiansdo muss een awer eeben d'Wourecht soen!

(Interruptions)

Ech kann lech just soen, dass ech frou an houfreg sinn, dass ech konnt mathëllef, diesen Text hei mat alleguerten de Kollegen - deenen, déi all konstruktiv matgeschafft hunn - op d'Been ze bréngen. Mir hu versicht, eist Land ze moderniséieren, eise Fräiheeten a Rechter e ganz staarke Statut ze ginn. An dofir sinn ech ganz frou, dass dat esou gaangen ass.

Ech soen lech Merci fir d'No-lauschteren an ech ginn natierlech mat Freed den Accord vun der DP. An elo ass et um Här Kartheiser.

Plusieurs voix.- Très bien!

M. Fernand Etgen, Président.- Merci villmoos, Madamm Beis-

sel. Den Här Kartheiser kritt elo d'Wuert pour fait personnel.

M. Fernand Kartheiser (ADR).- Här President, Dir Dammen an Dir Hären, ech hat mer eigentlech virgeholl, well mer dat an der leschter Zäit hei e puermol haten, wierklech ganz, ganz roueg ze bleiwen, mee ech mengen, viles vun deem, wat d'Madamm Beissel hei elo gesot huet, war wierklech éischer am Beräich vun direkte perséinlechen Ugrëff, virun der Beledigung. An dofir wëllt ech awer hei kuerz fir Fait personnel d'Wuert huelen.

Dat Éischt, wat ech wëll soen, ass - an dat wëll ech och deene Leit dobausse kloer soen -: D'Präsidentekonferenz huet der ADR ganzer zéng Minutte ginn, fir haut hei herno iwwert de Fong vun der Saach ze schwätzen - zéng Minutten! An ech mengen, jiddereen heibanne ka verfollegen, wat eis hei alles virgeworf gëtt. Et ass einfach temporal onméiglech, eng Diskussioun ze féieren, déi op all Aspekt géif agoen. Mir bedauern dat. Mir wär ganz gär op déi verschidde Saachen agaangen.

D'Madamm Beissel huet schonn e puermol an den Interventionen - an haut schonn nees - gesot, datt ech effektiv am Ufank, wou ech an déi Kommissioun komm sinn, gesot hunn: „Ech sinn nei hei, ech kennen dat nach net.“ Jo, dat mécht een esou! Dat ass Héiflechkeet géint iwwer deene Kollegen, déi scho laang dobanne sinn.

Ech kann der Madamm Beissel versécheren, datt ech mech extrem intensiv op déi Diskussiounen virbereet hat an awer aus Respekt virun de Kollegen eeben déi Modestie temoignéiert hunn, fir hir Anciennetéit unzeerkennen. Dat mécht een esou an der Diplomatie, ze soen: „Dir sidd méi ancien, Dir kennt dat. Ech lauschteren elo mol no.“ Dat ass Héiflechkeet, Madamm Beissel! Dat ass net en Ageständnis vun Onwëssen. Dir kënnt mer gleewen, datt ech a keng Reunion komm sinn, ouni d'Quellen a Vergläicher am Virus genau gelies ze hunn. Ech maachen dat esou. Et deet mer leed, datt ech lech muss enttäuschen!

An Ären Interventionen war esou vill. Dir hutt gesot, mir hätte keng Propositionen gemaach - d'ADR huet eng Proposition de révision de la Constitution iwwert d'Lëtzebuerger Sprooch gemaach, si huet eng Proposition de révision de la Constitution iwwert de Statut vun den Déiere gemaach, si huet eng Proposition de révision de la Constitution iwwert den État de crise, wéi ee verschidde Saachen do kontrolléiere kann, gemaach.

Mir hunn an de Kommissionsaarbechte matgeschafft an och den Här Mars Di Bartolomeo huet a sengen Interventionen ëmmer erëm betount, datt mer alleguer matgeschafft hätten. Allerdéngs muss ech lech soen, an dat ass ganz evident an ech mengen, jidderee versteet dat, ob en elo an där Kommissioun war oder net, datt de Gros vun deenen Decisiounen, déi hei geholl gi sinn, ugefaang mat der Affär Referendum, wou d'CSV hiren Accord een Abléck zréckgezunn hat, u sech en Accord tëschent deene véier Parteien war, déi hei d'Majorité constitutionnelle muss kënnen bilden, ...

M. Guy Arendt (DP).- Dat do ass en Discours!

(Interruption par Mme Simone Beissel)

M. Fernand Kartheiser (ADR).- ... soss géif déi Verfassung hei net duerchgoen.

M. Guy Arendt (DP).- Dat do ass jo awer kee Fait personnel!

(Interruptions)

M. Fernand Kartheiser (ADR).- Et ass evident, datt déi meescht Decisiounen hei vun deene véier Parteien geholl gi sinn. Meng Zäit ass, gesinn ech, fir de Fait personnel ofgelaf. Herno komme mer op déi Diskussiounen zréck, déi sech op de Fong vun der Saach beruffen. Wéi gesot, ech wëll virun allem de Leit dobaussen nach eng Kéier soen, datt bei all deenen Accusatiounen d'ADR genau zéng Minutte krut!

M. Fernand Etgen, Président.- Här Kartheiser, Dir sidd amgaangen, Är Zäit ...

M. Jeff Engelen (ADR).- Sot hinnen dobaussen d'Wourecht!

M. Fernand Etgen, Président.- ... ze abuséieren.

(Interruption)

Da kéime mer elo zum nächsten ageschriwwene Riedner an dat ass den honorablen Här Charles Margue. Pardon, et ass fir d'éischt um Här Mars Di Bartolomeo.

(Hilarité)

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).- Ech hunn eng Mask un, Dir erkennt mech net esou.

(Interruptions et hilarité)

Merci, Här President. Dir Dammen an Dir Hären, léif Kolleeginnen a Kollegen, et géif mech bal reizen, direkt unzufänke mat engem Fait personnel.

(Hilarité)

Well wann ech eenzel Publikatiounen gelies hunn - an ech wollt eigentlech net dorop agoen -, da kéint ech mengen, dass ech selwer a meng Kollegen, déi intensiv un dësem Kapitel wéi un anere Kapitele geschafft hunn, eng Association de malfaiteurs wärend. Dat si mer definitiv net! Déi Saachen, déi ginn eis ennerstallt, wat ech bedauern, wider bessert Wëssen, well ech net un der Intelligenz vun deenen zweifelen, déi eis se ennerstellen, mee an der Zwëschenzäit u Schlechtegkeet gleewen!

Une voix.- Très bien!

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).- Ech wollt eigentlech net dorop agoen. Ech wollt - den Här Kartheiser huet dat jo och gesot - ganz, ganz fein bleiwen an ech wäert dat dann och elo ginn, well ech jo kee Fait personnel ugefrot hunn. Dat kéint awer nach kommen!

Här President, dat drëtt Kapitel vun der Verfassungsrevisioun, déi mer amgang sinn, zu engem gudden Enn ze bréngen, ass net dat voluminéisten, mee awer en extrem wichtigen Deel vun der iwwerschafter Verfassung.

Wa mer dat Kapitel iwwer eis Staatsform an eis Institutionen, dat mer virun annerhallwem Mount eng éischte Kéier verabschit hunn, als Visittekaart vun eisem Land bezeechent hunn - dat Kapitel seet, wat mer sinn -, dann ass deen Deel, iwwert dee mer haut schwätzen, eis Identitéitskaart, déi ausdréckt, woufir mer stinn, woufir eis Gemeinschaft steet: fundamental Rechter, déi a Lëtzebuerger an an internationale Bëton gegoss sinn, Biergerfräiheeten, déi mer besonnesch an deene successive Krisen erëm richtig schätze geléiert hunn - a meng Gedanke sinn am Moment bei deene Leit, déi hir Rechter geklaut kréien an déi aus hirem Land verdréiwte ginn.

Daterënnertmech - ech hunn dat matkritt iwwer meng Grousselteren a meng Elteren - un déi Lëtzebuerger, déi virun 80 Joer och vun engem Agresseur aus hirem eegene Land verdréiwte gi sinn. Ech vergläichen déi zwou Saache mateneen an ech huelen do kee Blat virun de Mond!

An déi nei Staatsziler mat deem, wat fir eise Staat absolutt prioritär soll sinn, enthalte weesentlech Neierungen, déi an eng Verfassung vun haut gehéieren. Ier ech op déi wichtegst Neierungen aginn, déi eis Rapportrice Simone Beissel op eng exzellent Aart a Weis presentéiert huet an un deene mer ganz konstruktiv an der Institutionskommission geschafft hunn, wollt ech soen - de Léon Gloden huet et ennerstrach -, dass d'Simone Beissel sech duerch eng ganz grouss Sachkenntnis a Verfassungsfroen auszeechent. Grouse Coup de chapeau, Simone! Mir sinn ëmmer ganz frou gewiescht, wa mer op deng Kompetenz konnten zréckgräifen.

Dat selwecht hunn ech iwwerengens virun e puer Méint deem anere Rapporteur gesot, déi mer erlaabt hunn, am Eltempo ganz vill ze léieren. An ech si ganz frou doriwwer, well déi Verfassungstexte eppes ganz Spannendes, Motivéierendes an extrem Wichtiges sinn. Wann also déi Verfassung dat wichtegst Gesetz ass, dann ass definitiv och d'Institutionskommission net déi Kommissioun, déi am mannschte wichteg ass an dësem Haus.

Ech wëll ennersträchen, trotz alle Meinungsverschiedenheeten, déi optauchen, dass mer an där Kommissioun ganz konstruktiv zesummegegeschafft hunn, emol méi, emol manner, an dat „manner“, dat géllt net fir déi grouss Majoritéit, mee dat géllt fir deen, dee sech dat wëllt erforschneiden.

D'Zil vun eisen Aarbechten och zu dësem Kapitel ass et, eis Leit hanner gemeinsame Wäerter mat der Verfassung, dem Fundament vun eisem Gesellschaftslieden, zesummenzebréngen an net ausenannerzedividéieren. Eis Verfassung eegent sech net zu parteipoliteschen Zwecker, zu Polemik a virun allem net zu ierféierenden a souguer falschen Duerstellungen. Eis Aarbechte sinn net am stillen Kämmerlein enner Ausschluss vun der Effentlechkeet oder an enger Hexekiche gemaach ginn, mee goufe vum Referendum vun 2015 un ..., wou eng kloer Decisioun iwwert d'Walrecht vun Netlëtzebuerger geholl ginn ass mat enger ganz grousser Majoritéit, déi fir dat ganz Haus hei bindend ass, méi bindend kann et net sinn, an och absolutt respektéiert gëtt.

Duerch Biergerforen, Biergerbedeelegung iwwert deen Opruff „Är Virschléi“, Hearingen, Avisen, déi en masse komm sinn - d'Simone Beissel huet drop higewisen -, sinn déi Aarbechte beaflosst ginn. Mir hunn dat Bewäertend, bestoend Rechter aus eiser jëtzege Verfassung, gehalten an do Neies erabruecht, dat eng 150 Joer al Verfassung net esou konnt virausgesinn.

Dat drëtt Kapitel, dat haut un der Dagesuerdnung ass, ass ganz staark, vun alle Kapitele warscheinlech am meeschten, vun deem Dialog mam Bierger, mat der Zivillgesellschaft beaflosst ginn. An eng ganz Rei vu Virschléi sinn an déi Texter eragefloss, déi mer zréckbehalen hunn. Dat ass bemierkenswäert, nodeem och schonn zum Deel Aarbechte bal ofgeschloss waren ennerst där viregter Institutionskommission.

Et ass ganz vill scho gesot ginn iwwert déi verschidde Kategorië

vu Rechter a vu Fräiheeten. Ech wëll dofir am Telegrammstil op déi wichteg Dispositiounen an deenen neie Verfassungstexter agoen a virun allem méi op déi nei.

Allegueren déi Grondrechter, déi garantéiert ginn a sinn duerch international Accorden, deene Lëtzebuerg bäigetrueden ass, d'Konventiounen, déi gëlle selbstverständlech och fir eis an déi ginn net all eenzel an der Verfassung erwähnt - d'Simone Beissel huet et gesot -, soss géife mer eng ganz laang Verfassung kréien.

An eisen neie Virschléi ass ervirzesträichen, dass mer d'Onverletzbarkeet vum Mënsch senger Würd, d'Recht op Integritéit vu Kierper a Geescht gradewéi bis elo d'Verbuet vu Folter an d'Recht op Gedanken-, Gewässens- a Reliounsfräiheet verankert hunn.

Bei de Biergerrechter kommen eng ganz Rei vun neie Rechter derbäi respektiv gi bestoend Rechter verstärkt: d'Recht op Netdiskriminierung, d'Recht, eng Famill ze grënnen. Ganz kloer: Fir eis Partei ass et evident, dass et e libre Choix muss ginn am Choix vun de Partnerschaften. Mir sinn net do, fir Polizist ze spillen an ze soen, wat gutt ass a wat schlecht ass. Ech mengen, esou wäit si mer an der Zwëschenzäit am Joer 2022.

An dann, wannechgelift, ech hu viru gesot, mir si keng Association de malfaiteurs a mir si virun allem keng Associatioun vu Ligener. Wa mir soen, dass d'Gestation pour autrui hei am Land en No-Go ass, dann ass dat esou! Mee, an ech soen dat gradesou kloer, wann e Kand aus dem Ausland aus esou enger Form, déi net eis ass, aus esou engem, jo, Geschäft, dat net eist ass, hei op Lëtzebuerg kënn, solle mer et dann direkt an de Prisong spären?

(Interruption)

Solle mer et net an der Schoul zouloossen? Ouni d'Gestation pour autrui unzuerkennen, muss een d'Rechter awer vun all Kand unerkennen! An do sinn d'Rechter un d'Kand gebonnen an net un d'Elteren, wa se e Choix gemaach hunn, deen net eisen ass an deen net eise wäert ginn.

Une voix. - Très bien!

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP). - D'Recht op e Riichter, de Verbuet, fir eng Aktioun oder Missioun bestrooft ze ginn, déi zum Zäitpunkt vun der Dot net strofbar war, d'Recht op informatiounell Selbstbestëmmung an op de Schutz vun de perséinlechen Donnéeën, d'Recht op Asyl ginn an eisen neien Texter iwwerholl respektiv gestärkt.

An da kommen ech bei d'Staatsziler, déi weesentlech ergänzt gi sinn, mee - mee! -, an dat wëll ech ennersträichen, näischt Neies sinn - näischt Neies sinn! A souguer Leit, déi eis ennerschiben, dass dat eng Politiséierung vun der Verfassung wär, hu selwer zumindest eng Proposition de loi abruucht, déi och e Staatszil betrëfft. Jo, bon, et muss ee sech entscheiden: Ass ee fir Staatsziler oder ass ee géint Staatsziler? Et kann een net soen: „Dat ass eng Politiséierung“, an da selwer eng Proposition de loi erabrëngen, déi e Staatszil betrëfft. Ech kann lech se weisen, wann et lech interesséiert.

Staatsziler als reng, als vläicht parteipolitesch Ziler ofzedinn, wär falsch. Staatsziler klengzrieden, wär falsch. Staatsziler sinn eppes enorm Wichtige! An ech zitieren do de Staatsrot: « Ce sont les grands principes qui s'imposent à l'action de l'État, mais qui n'introduisent

pas de droit positif individuel à effet direct que le citoyen pourrait faire valoir en justice. » Staatsziler sinn eppes, wou de Staat sech engagéiert, op déi grouss Problemer oder op déi grouss Erausforderunge vun eiser Gesellschaft ze reagieren an doriwwer eraus prioritär drun ze schaffen, sech ze engagieren, sech d'Moyenen ze ginn, fir dat ze fërderen, fir deem entgéintzewierken oder et ze verbessern. An dat si ganz nobel Ziler an déi bannen net eng Regierung, déi bannen de Staat, egal, wat fir eng Regierungen, egal, wat fir eng Majoritéiten do sinn.

An et soll ee mir soen, bei deenen Ziler, déi mer elo oplëschten niewent deene Staatsziler, déi mer bis elo haten, déi net esou gekennzeechent waren, mee awer Staatsziler sinn, wat fir eng vun deenen, wat fir eent vun deene Staatsziler ee wëllt ewechloossen!

Ee Staatszil ass d'Recht op Aarbecht, dat hate mer elo schon, och wa leider net jiddwereen eng Aarbecht huet, de sozialen Dialog, deen de Wee an eis Verfassung méi staark fënnt duerch d'Staatsziler, mee och duerch

Patrimoine culturel kënn och aus der Biergerconsultatioun; d'Fräiheet vunder wëssenschaftlecher Fuerschung am Respekt vun de Grondrechter; och e Resultat vun de Biergerconsultatiounen.

Et muss een also gesinn, dass mat deene Staatsziler mir eis alleguer zesummen, well mir gehéiere jo als Institutioun zu eisem Staat, verflchten - alleguer, déi eppes kënnen maachen -, dem Wunnen an alle Politicken, alles, wat de Problem méi grouss mécht respektiv wat en ausbremst, do Hand an Hand zesummenzeschaffen; dat ass enorm wichtig! (veuillez lire: Mat dene Staatsziler verflchte mir eis alleguer, well mir gehéiere jo och als Institutioun zum Staat, alles ze maachen, fir déi Staatsziler ze erreechen. Ech denken do zum Beispill drun, dass mer dem Wunnen an alle politesche Beräicher Prioritéit musse ginn.) Dat ass eng Verflchtung, déi mer aginn, wa mer deen Text hei stëmmen.

D'Dignité humaine, just ee Wuert doriwwer, ass en absolut Grondrecht. An et ass eeben d'Aufgab vum Staat, de Mënschen esou wäit wéi

Kolleegen, houfreg, mat hinne kënnen zesummenzeschaffen. Et ass eng Freed, wéi proaktiv se sinn a wéi kompetent se sinn a wéi suergfältig se sinn, well Suergfalt bei enger Verfassung ass essenziell.

Plusieurs voix. - Très bien!

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP). - Fir de Fortschritt kënnen ze gesinn, deen déi nei Texter vis-à-vis vun der bestoender Verfassung duerstellen, bidden ech alleguer déi, déi un der Verfassung interesséiert sinn oder déi mer kënnen interesséieren un der Verfassung, déi bestoend Texter mat deene jëtzege Texter ze vergläichen, Artikelen, déi zesummegehéieren, mateneen, zesummen ze liesen an net en Deel erauszegräifen, well dat e falsch Bild géif ginn.

Mir hunn e ganze Koup Efforte gemaach, fir déi Verfassung un d'Leit ze bréngen, mat eisene eegene Medien, mat enger ganz licht verständlecher Broschür, enger zäitnoer Publikatioun vun deenen Debaten, déi mer hei féieren. An do wieren ech mech géint all Ennerstellung, dass mer Referendumsbestriewungen, déi vun de Leit kéinten ausgo-

M. Fernand Etgen, Président. - Merci villmools, Här Di Bartolomeo. An den nächsten ageschriwwene Riedner ass den honorabelen Här Charles Margue. Här Margue, Dir hutt d'Wuert.

M. Charles Margue (déi gréng). - Merci, Här President. Léif Kolleeginnen a Kolleegen, ech sinn net deen éischte Riedner, duerfir entschëllegt fir d'Widderhuelungen, déi onvermeidbar sinn, a mengem Text, deen ech awer der Kohärenz halber elo net nach sträichen, mat allem, wat scho gesot ginn ass.

Mir haten, wéi gesot, am leschte Verfassungsblock déi éischte Visittkaart vum Land virgestallt an haut ass et gewässermoossen d'Identitéit, déi mer lech virstellen: Wat mécht Lëtzebuerg aus? Fir wéi eng Wäerter steet déi Lëtzeburger Gesellschaft? An domadder schlëssen ech jiddwereen an, deen hei am Land leeft.

Mir hunn eng parlamentaresch Demokratie mat hiren Institutiounen, déi mer wéi gesot, an deem Referendumsprozess méi däitlech trennen a gläichzäiteg an hire jeeeweilege Rollen och stäerken - ech ginn et net midd ze widerhuelen. Et geet an deem Kapitel hei, wéi meng Virriedner, an notament d'Rapportrice an hirem exzellente mëndleche Rapport, et scho gesot hunn, dréms, eis Grondrechter, eis Biergerlech Fräiheeten an och déi grouss Staatsziler duerzeleeën.

De Sujet vun haut de Mëtten huet leider Gottes awer och en Aktualitätsbezug, et ass scho gesot ginn: den oppene Krich an der Ukrain mat engersäits dem premeditéierte Broch vun internationalen Recht an anersäits dem Ofbau an der Verweigerung vun den elementairste Biergerrechter a Fräiheeten a Russland. Dofir: Méi wéi jee ass et wichtig, eis zu de groussen demokratesche Grondwäerter kollektiver Natur, individueller Natur an zu de Fräiheeten ze bekennen!

Ech wëll och ennersträichen, dass eng Verfassung, dat ass och scho gesot ginn, e Bild vun hirer Zäit ass an, als Ganz gekuckt, net a Stee gemesselt ass. Eng Verfassung muss och ëmmer e Spigelbild vun hirer Zäit sinn, an dat émsou méi, wat se méi detailléiert ass. Wat awer a Stee gemesselt ass, dat sinn eis Grondwäerter a Grondfräiheeten! A mir meessele mat deem Text souguer nach e puer zousätzlech Rechter derbäi.

Zënter dem 1. Januar 2022 ass Lëtzebuerg fir d'éischte Keier Member vun der UNO-Mënscherechtskommissioun. Mir sinn do gewielt gi mat 180 Stëmme fir déi nächst dräi Joer, bis 2024 abegräff also. Wat sinn do eis Prioritéiten? Éischtens: « l'appui à l'état de droit, à l'espace civique et aux défenseurs des droits humains et la lutte contre l'impunité », zweetens: « le développement durable et l'action climatique fondés sur les droits humains », drëtzens: « l'égalité des genres et la lutte contre les discriminations », a véiertens: « la protection et la promotion des droits des enfants. »

D'Regierung huet och 2018 hiren éischte Plan d'action national pour la mise en œuvre des principes directeurs des Nations Unies relatifs aux entreprises et au droits de l'homme publizéiert. Momentan leeft de PAN 2.

D'Promotioun an de Schutz vun de Mënscherechter sinn och e wichtige Kärbestanddeel vun eiser Kooperationspolitik. Et ass bei der Debatt iwwert d'Kooperatioun hei och erwänt ginn.

Den Här Mars Di Bartolomeo (LSAP)

d'Verankerung vun de Berufs-chamberen an deem vieregte Kapitel, wat enorm wichtig ass.

D'Recht op d'Wunnen, géif een dat ewechloossen? Et ass ee vun den Haaptproblemer, déi eis Gesellschaft elo kennt! Ass et net wichtig, dass de Staat sech engagéiert, all Méiglech ze maachen, fir deem dote Problem, wou d'Inegalitéite wuesse kënnen doduerch a wou Wunnengen onerschwénglech kënnen ginn ..., ass et net eng Selbstverständlechkeet, dass e Staat sech verflcht, fir do alles ze maachen, fir deem entgéintzewierken?

De Schutz vum Mënsch a senger Émwelt - hate mer och schon an der jëtzege Verfassung - gëtt ergänzt duerch d'Erhale vun der Biodiversitéit, den Asaz géint de Klimawandel.

Den Déiereschutz, jo, och e Staatszil, hate mer och schon an eiser jëtzege Verfassung, mee, an dat ass en Duerchbroch, mir erkennen d'Déier un als en net mënschlecht Wiese mat senger Sensibilitéit a sengem Recht op Respekt a Schutz.

Une voix. - Très bien!

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP). - Wichtig! An ech mengen, dat gëtt jo och net contestéiert vu Leit, déi soen, dat wäere politesch Ziler.

Den Zougang zu Kultur an d'Recht drop, sech kulturell ze entfalten, kommen aus de Biergerconsultatiounen, wéi anerer, déi hei an deem Kapitel festgehalen gi sinn. De Schutz vum

méiglech e mënschewierdegéit Liewen ze erméiglechen a se och deementspriedend ze logéieren, fir nach ee Wuert iwwert de Logement ze soen. D'Dignité humaine, dozou gehéiert och en Daach iwwert dem Kapp an net dobausse mussen ze bleiwen.

Meng Zäit leeft fort, dofir ginn ech am Telegrammstil nëmmen iwwert déi wichteg Dispositiounen, déi mer hunn a Saache Schoul, Educatioun, Recht op Educatioun, méi breet wéi dat bis elo formuléiert war an eiser Verfassung - Staatsoptrag, fir déi Educatioun beschtméiglech ze organiséieren. Et ass also e ganz klore öffentliche Optrag; fir eis eminent - eminent! - wichtig!

Här President, Dir Dammen an Dir Hären, léif Kolleeginnen a Kolleegen, mir hu vill geschafft un deenen Texter, iwwer 15 Joer. Et ass eng Evolutioun an deenen Texter komm. Mir hunn eis Handschrëft oder eis Ennerschrëft nach drënnergemaach, eis Handschrëft zum Deel, déi een erkennt, ouni ze vergiessen, dass mer de Gros anere Kolleegen, déi net méi bei eis sinn, verdanken; Dir wësst, wien ech mengen: de Paul-Henri Meyers, den Alex Bodry an hir Ekippen, déi dru geschafft hunn. Mir hu gelauschert a mir hu gehéiert. D'Madamm Rapportrice an och de Léon Gloden an eis Ekippe ronderëm eis, un der Spëtzt d'Carole Cloesener, och elo ergänzt duerch eis Cellule scientifique, mat der Generaldirektioun zesummen, hunn eng formidabel Aarbecht gelescht an ech sinn, gradewéi eis

en, kéinten ennergruewen doduerch, dass mer den Debat elo haut oder dee leschte geféiert hunn! Déi Referendumsprozedur, déi elo leeft, betrëfft net diesen Text. Déi betrëfft den Text, dee mer virun annerhallwem Mount gestëmmt hunn. An do waren d'Informatiounen, d'Debate bei de Leit, ier d'Prozedur ugaangen ass. D'Leit konnte sech also genee eng Meinung bilden, ob deen Text dann elo gutt ass oder schlecht, an dat hätt se kënnen motivéieren, jo oder nee, fir un deem Referendum deelzehuelen, d'Table-rondé mat alle Parteien, Froen an Äntwerten.

An, Kolleeginnen a Kolleegen, ech si wéi eng Rei vu Kolleegen oder déi meescht Kolleegen aus der Kommissioun doriwwer enttäuscht, wann trotz klore Texter, wou jiddweree kann nokontrolléieren, wat Sache ass a wat net, ëmmer nach Mäercher an d'Welt gesat ginn, déi ee selwer net gleeft, déi ee selwer net gleeft, well wann ee se géif gleewen, da géif ech fäerten, dass een net alles matkritt huet, wat an där Verfassungsdiskusioun an deene leschte 15 Joer gelaf ass.

Här President, mir hunn eist Bescht gemaach, fir gutt Verfassungstexter hei ofzeliwweren. An ech wëll do alle Kolleegen an haut alle viraus dem Simone Beissel en härezeche Merci soen. Et ass mir eng grouss Éier, déi Institutiounskommisioun dierfen ze presidéieren.

Merci.

Plusieurs voix. - Très bien!

Mir dærfen dat hei, dëst Kapitel, net am loftleere Raum gesinn. Et schreift sech an an eng ganz Rëtsch vun Texter ronderëm eis Rechter, Flichten a Fräiheeten. D'Rapportrice huet et gesot, wat den Iwwerbau ass vun den internationale Chartaen, déi fir eis gëllen.

Ganz contraignant zu Lëtzebuerg si virun allem zwee international Mënscherechtexter: un éischter Stell d'Europäesch Mënscherechskonventioun mat hirem eegene Geriichtshaff zu Stroossbuerg an zweetens déi mëttlerweile eebefalls contraignant Charte européenne des droits fondamentaux.

An et ass och ganz generell esou, dass, egal wéi komplett eng Verfassung ass, se dës an nach vill weider international Texter zu de Rechter an de fundamentale Fräiheeten ni kann ersetzen. Et ass och gesot ginn, ech widerhuelen et: D'Komplementaritéit ass essenziell! Dat heescht, och wann eis Verfassung zum Beispill d'Sklaverei net explizit verbitt, ass se dofir awer nach laang net erlaabt, grad wéi d'Polygamie, déi bei eis via Gesetz ënner Strof steet, verbueden ass, mat héije Sanktiounen.

prezis aklobar Rechter a Fräiheeten, mee Objektiv, deenen de Staat soll gerecht ginn an zu deenen e sech mat der neier Verfassung héichoffiziell a mat grousser Ënnerstützung vum Parlament verflucht.

D'Staatsziler drécken aus, wat eiser Gesellschaft wichtig ass. Och wa se fir de Bierger elo net direkt aklobar sinn, muss een awer wëssen, dass de Staatsrot domadder d'Missioun kritt, all zukünfteg Gesetzestexter och op de Respekt vun deenen neien Artikelen ze préieren an eis dann als Chamber d'Giel Kaart ze weisen, fir dass mer eis Texter verfassungskonform ëmännere gegebenefalls. Et ass also net just Symbolpolitik, déi mer haut hei maachen.

Et geet, wéi d'Wuert et seet, ëm Ziler - sechen Zilze ginn, heescht jo och, dass een et wëllt erreechen an dass ee sech déi Mëttele gëtt. Eppes an d'Staatsziler vun eiser Verfassung anzeschreien, kann also en éischte Schrëtt sinn. An enger nächster Verfassungsreform kënnen dës Objektiv da vläicht schonns an eng vun den zwou anere Kategorien iwwerholl ginn, esou wéi mer dat, wéi et och gesot ginn ass, an der leschter Ligne

D'Ministesch ass ënnerwee am Land, fir de Leit nozebréngen, ëm wat et do geet. A wéi gesot, d'Fräiheet vun der wëssenschaftlecher Fuerschung hu mer och ageschriwwen.

Natierlech wär et schéin, wann dat alles aklobar Rechter wären. Mee an der Praxis wärend dës Rechter awer nach iwwer länger Zäit net ze garantéieren. Et ass en éischte Schrëtt. An et ass fir eis Gréng en Optrag, alles ze maachen, fir dass ëmmer manner Mënschen, an idealerweis keen eenzege méi, eng net ugepasste Wunneng hunn. Alleguer - ech mengen, mir sinn eis eens hei an der Chamber -, déi hei vertruete sinn, hu mer déi verdammte Pflicht ze hëllefen, dëst Zil ze erreechen! Et wär e fundamentale Schrëtt, fir d'Aarmut an den Aarmutsrisiko wierksam ze bekämpfen.

Bei der Ëmwelt- a Klimapolitik steet och, dass mer de Besoinne vun alle Generatiounen, vun deenen, déi elo hei liewen, a vun den zukünftigen, musse Rechnung droen. Fir eis Gréng ass och dese Passage fundamental, e weist nämlech ënner anerem op d'Zesummespill tëschent den individuellen an de kollektive Rechter a Flich-

deemno, wéi schnell mer eis fannen an eens ginn, fir dat ze organiséieren an ze verwalten, wat eis „zesumme gehéiert“, „gehéiert“ am Sënn, wat mer als Gemeinschaft brauche fir ze liewen, wéi mer den Territoire an d'Propriétéit organiséiere fir de gesellschaftlechen Notzen. Et ass eng Balance, déi do ze fannen ass. Et ass net: „Ech kann eleng maachen (veuillez lire: „Ech kann eleng maachen, wat ech wëll“) op Dauer, och mat deem, wat ech am Besët hunn, oder mat deem, wat ech geierft hunn.“

Am Commentaire des articles - merci der Rapportrice! - zum 31quater steet dofir: « Encore faut-il noter que la reconnaissance de la nature patrimoniale du territoire, qui consiste à lui conférer le statut de bien commun de l'humanité, n'a pas été retenue. » Schued dofir! « Néanmoins, force est de constater que l'utilité collective joue un rôle décisif quand il s'agit de développer de nouvelles formes de production, d'utilisation et de gestion de biens et de services pour les membres d'une communauté. » Dont acte. Eise Virschlag huet et also bis heihinner an de Commentaire gepackt. Déi nächst Kéier packt en et da vläicht schonns bis bei d'Staatsziler, wie weess.

(Interruption)

Dat Konzept ass eppes, wat mir och perséinlech ganz wichtig ass. D'Notioun vun de Commons, also vun de Biens communs, den Allgemenggidd, déi jidderengem an enger Communautéit gehéieren oder als Global Commons souguer der ganzer Mënschheit, läit och ganz no um Konzept vum „gemeinsamen Haus“ - d'Notioun ass erwänt ginn -, dat et ze schützen gëllt. Dëst Konzept huet de Pöpst Franziskus 2015 an den Zentrum vun der sougenannter Ëmweltzyklika „Laudato si“ gesot, genee wéi och d'Fro no der Aart vu Welt, déi mer deene wëllen hannerloossen, déi no eis kommen. Et ass also vun engem vun den Urgedanken vun der grénger Bewegung.

E weidere Punkt, fir dee mir Gréng eis agesat hunn - och merci un d'Josée Lorsché nach eng Kéier -, betrëfft d'Notioun vu Mann a Fra. Mir hate proposéiert, dass an Zukunft am Verfassungstext a puncto Chancéglichheet net nëmme Mann a Fra géifen erwänt ginn, sech net dorop géif beschränkt ginn, mee dass een dee vill méi breeden an inklusive Begrëff vum Geschlecht - op Franséisch de „genre“ - benotze sollt. Leider huet sech awer keng Zweedréttelmajoritéit fanne gelooss. Och hei si mer zouversichtlech, dass bei zukünftige Revisiounen dese Schrëtt zesumme wäert gemaach ginn.

Ech weisen och nach op d'Onverletzbarkeit vum Mënsch senger Würd hin an och op d'Recht op kierperlech a geeschtig Integritéit an nach op de Verbuert vun der Folter, dee mer hei aschreien, gradesou wéi mer drop hiweisen, dass d'Doudesstrof net erëm kann ageschriwwen ginn.

Mat der mëttelster Kategorie, de Biergerrechter a -fräiheeten, garantéiert de Staat senger Biergerinnen a Bierger an och den Netbierger, zum Beispill de Kanner, de Jugendlechen an den Netlëtzebuerg, souwuel individuell wéi kollektiv Rechter fir hiert Liewen an eiser Gesellschaft: d'Recht, eng Famill ze grënnen, an de Respekt vum Familjeliewen, de Schutz vum Interess vum Kand, informationell Selbstbestimmung a Schutz vun de perséinlechen Donnéeën, d'Recht op Asyl an

och nach en zentrale Prinzip vun eiser Rechtssystem, deen awer bis elo nach net verankert war - als President vun der Justizkommissioun ass et mer wichtig, dorop hinweisen, an de Léon Gloden huet et och gesot an d'Simone Beisel -: d'Onscholdsvermuddung, d'Présomption d'innocence.

A mir schreien elo eréischt an, dass mer e Recht op e Richter hunn, wa mer stroffällig ginn. A mir schreien an, do wëll ech och drop hiweisen, dass kee Gesetz ka retroaktiv applizéiert ginn. Dat heescht, e Gesetz, wat net bestanen huet zum Moment, wou ech eng haut stroffbar Dot gemaach hunn, dat kann net géint mech verwerent ginn.

(M. Fernand Etgen reprend la présidence.)

Erlaabt mer, nach kuerz op d'Artikelen 10 an 11 zrëckzekommen. Den Artikel 10, 10bis an 10ter, d'Onverletzbarkeit vun der mënschlecher Würd - nei am Text. An et ass mer wichtig, dorop ze insistéieren: Et geet hei ëm de Respekt vum Einzelnen op physischem, psycheschem a moraleschem Plang.

Zum Begrëff vun der Dignité humaine, der mënschlecher Würd: Et ass deen éischte vun de véier Universalwäerter vun der Europäescher Unioun. Et ass also net iergendwéi eng Floskel, mee deen éischte Wäert vun der Europäescher Unioun! Déi dräi aner sinn: d'Fräiheet, d'Gläichheit an d'Solidaritéit. Dës Wäerter sinn de Sockel, d'Fundament fir d'Gerechtigkeit an de Friden an der Welt.

Mir schreien och, wéi gesot, deenen Artikel, de Schutz vun der Intégrité physique et mentale vun all Mënsch an. Ech kommen an engem kuerzen Exkurs op de Gesetzesprojet 7949, mat deem mer den Abus sexuel méi staark wëlle bekämpfen an deen um Instanzewege ass, wou mer d'Verjärungsfriste wëlle verlängere respektiv a verschiddene Fäll wëllen ofschaffen. Et ass eng Applikatioun vun deemem Prinzip, notament dat allgemengt Recht op déi mental, déi psychesch Integritéit. Bei deemem Projet geet et besonnesch drëms, Mannerjäreger ze schützen, respektiv dass Strofdoten, déi mir als mannerjärege Mënsch ugedoe si ginn, net wäerte kënnen verjären.

Mir consacréieren d'Gläichheit haut: Gläichheit ënner Geschlechter, Gläichheit am Sënn, dass keen als Mënsch däerf diskriminéiert ginn, Gläichheit am Sënn, dass all Mënsch mat enger Behënnerung déi selwecht Rechter wéi jidderem an der Gesellschaft muss hunn.

Dann hu mer an deemem Artikel 11 och ageschriwwen, dass d'Interesse vum Kand primordial betruucht ginn. Dem Kand seng Meinung gëtt gehéiert fir all Froen, déi et betreffen, am Respekt vu sengem Alter, am Respekt vu sengem Urteilsverméigen. D'Kand huet also e Recht op Schutz a Suerg, fir säi Wuelbefannen a seng Entwécklung ze garantéieren. An de Paragraph iwwert d'Famill an d'Familjeliewen ass och schonns ernimmt ginn.

Gläichheitsprinzip, Interesse vum Kand a Recht op Famill, dat alles hu mer an engem Artikel stoen. Dat ass keen Zoufall. Am Laf vun eisen Aarbechten huet sech dat an de leschte Méint ëmmer méi kloer erausgeschield, aus Kohärenzgrënn. De Gläichheitsprinzip däerf net ugetaacht ginn. D'Interesse vum Kand sinn net verhandelbar. D'Famill definéiere mer am breede Sënn vum Wuert, et ass virdru gesot ginn.

Den Här Charles Margue (déi gréng)

Dofir war et jo och net eist Zil, eng méiglechst komplett a laang Lëscht vun Rechter a Fräiheeten an eis Verfassung ze schreien, mee se ëm e puer wichtig Punkten ze ergänzen a virun allem och den Opbau an d'Struktur ze verbesseren, wéi bei deenen anere Kapitelen och, fir dass d'Verfassung och an deemem Kapitel méi einfach ze liesen ass.

(M. Marc Spautz prend la présidence.)

Markant par rapport zu de Revisiounsaarbechten ass bei deemem Kapitel d'Tatsaach, dass hei vill a souguer am Verglach déi meescht Elementer aus der Biergerconsultatioun opgeholl si ginn - et gouf also eng Consultatioun, eng Rencontre mat de Bierger hei am Land -: d'Rechter a Bezuch op d'Interesse vum Kand, de Sozialdialog, d'Recht op Zougang zur Kultur an op den Épanouissement culturel, d'Unerkennung vum Déier als Liewewiese mat Gefillsverméigen, d'Fräiheet vun der Wëssenschaft an der wëssenschaftlecher Fuerschung.

Meng Virriedner hunn erkläert, wat de Sënn an den Zweck vun de Staatsziler ass. Si si keng

droite vun eisen Aarbechte gemaach hunn, wou et ëm d'Interesse vum Kand gong, déi mer elo bei d'Grondrechter ageschriwwen hunn. Mir hu se also noueue geréckelt a bei d'Grondrechter geschriwwen.

Konkret geet et bei de Staatsziler ëm d'Recht op Aarbecht, ëm de Sozialdialog an ëm déi nei a wichtig Paragrafen, mat deenen eis Verfassung net nëmme op ganz modern an zäitgeméiss Aspekter, mee och op déi aktuell gréisser Erausforderunge fir eis Gesellschaft ageet. De Mars Di Bartolomeo huet et elo grad gesot: d'Recht op Wunnen - en Daach iwwert dem Kapp hunn -, de Schutz vun der Natur an der Ëmwelt.

Dann, de Kampf géint de Klimawandel an den Asaz fir d'Klimaneutralitéit sinn nei, d'Erhalte vun der Biodiversitéit ass nei, d'Matabezéie vun de Besoinne vun den zukünftigen Generatiounen; de Schutz vum Déier hunn ech schonns ernimmt an och den Zougang zur Kultur an de Schutz vun eiser Patrimoine - eng Problematik, déi mer vill ze vill laang vernoléisseggt hunn an eisen Uertschaften a wou mer eis elo en neit a méi ambitiëst Gesetz ginn hunn duerch eise Vott virun zwou, dräi Wochen.

ten hin. Eng Gesellschaft muss deen Einzelne schützen, a besonnesch deen, deen am mannsten huet, deen am meeschte schutzbedürftig ass. Awer eng Gesellschaft muss och ëmmer am Interesse vun der Allgemengheet handelen an deen am Bléck hunn. Et geet ëm e Gläichgewicht, wat mer versichen ze erreechen, dass déi eng net op d'Käschte vun deenen anere liewen. Mir hunn d'Welt vun eise Kanner geléint.

Als Gréng hate mer an der Kommissioun nach versicht, eis Kolleginnen a Kollegen ze iwwerzeegen, d'Iddi vun de „commons“ eranzebréngen - e spezielle Merci un d'Josée Lorsché, wat déi Iddi hat.

Une voix.- Très bien!

M. Charles Margue (déi gréng).- Dat weist och, dass mer an där Kommissioun zesummen diskutéiert hunn an dat zrëckbehalen hunn, wou mer eis eens gi sinn driwwer, an dat, wou mer eis eeben net eens gi sinn ... Et war also keng ofgekaarten, ofgeschwate Saach.

Ech kommen op d'Commons zrëck. Déi berechtigt Fro ass

Et geet domat un, dass jiddereen an eng Famill eragebuer gëtt, ob en als Kand zwee oder nëmmen een Elterendeel huet. Duerno ass d'Famill eng variabel Gréisst, mir wëssen dat alleguer, déi méi oder manner grouss ass duerch d'Presenz vu Gesëschter, Tattaen, Monnien, Grousselteren, Kosengen a Kusinnen. Mam Alter verännert sech d'Famill an hirer Zesummesetzung, duerch Trennung, duerch Stierffäll, duerch nei Gebuerten, duerch nei Partnerschaften, mee et ass ëmmer eng Famill! A fir deen, dee se erlieft, ass et „seng Famill“.

Une voix. - Très bien!

M. Charles Margue (déi gréng). - Eng Famill entsprécht also net just dem Stereotyp vu Papp a Mamm mat Kanner. Eng Famill op déi Form ze reduzéieren, wier jo eng Frechheet, eng Frechheet fir all elengerzéiend Elteren an hir Kanner, fir all Wittfraen, all Wittmänner, fir all Kanner ouni Elteren, fir all Homokoppelen.

Plusieurs voix. - Très bien!

M. Charles Margue (déi gréng). - Wann elo een lech wëllt zielen, dass een dësen Artikel 11 anescht ka liesen an dass doranner eng Hannerdier fir d'Leihmutterchaft opgemaach ginn ass, dann ass en intellektuell just onéierlech. Dann huet e just schlecht Absichten! Da versicht dee just aus abstruse Grënn, den Auteurs vun dësem Text Saachen ze ënnerstellen, déi kee Kapp a kee Schwanz hunn, an e versicht de Leit just Angscht ze maachen.

An der Kommissioun hunn déi véier Parteien, déi sech géeneegt hunn, fir dës Verfassung ze reforméieren, kloer gesot - ech weess nach ganz genau, wéini déi Sitzung war -, dass et keng GPA/Leihmutterchaft zu Lëtzebuerg wäert ginn, net elo an net an Zukunft! Mir soe solidaresch mat allen, déi déi Verfassung de Mëtteg hei stëmme, an als Gréng, dass mir zu dëser breeder Definitioun vu Famill stinn, dass mir géint all Forme vu Leihmutterchaft sinn. Si ass, fir et ganz kloer ze soen, e fraeifeindlechen Akt a virun allem och eng Vue vum Kand a vum Kanner-op-d'Welt-Setzen als Produit an als Déngschtleeschtung, déi fir eis inakzeptabel ass!

Une voix. - Très bien!

M. Charles Margue (déi gréng). - A mir soe gradouso daitlech, dass fir eis e Kand e Kand ass, ouni Ènerscheeder, wou a wéi et gebuer gouf. All Kand kritt déi selwecht Chancen zu Lëtzebuerg, huet Recht op Bildung a soziale Schutz.

Ech kommen zum Schluss, Här President. Mir kënnen a wëllen eis keng Diskriminatioun tëschent Kanner virstellen, wou et géif heeschen zum Beispill: „Dat do dierf an d'Spillschoul an dat anert Kand dierf net.“ An esou enger Gesellschaft wëilt ech net liewen, eng Gesellschaft, déi mir glécklecherweis scho längst hannert eis gelooss hunn.

Une voix. - Très bien!

M. Charles Margue (déi gréng). - Ech soen lech Merci fir d'Nolauschteren, ginn natierlech den Accord vun der grénger Fraktioun an zum Schluss vu menger Ried vergiessen ech awer net en häerzleche Merci un d'Rapporteur. Merci Simone fir deng Aarbecht, déi s de mat Engagement, Kompetenz a Leidenschaft virgedroen hues.

Ech soen lech Merci.

Plusieurs voix. - Très bien!

M. Fernand Etgen, Président. - Merci villmools, Här Margue.

An den nächsten ageschriwene Riedner ass den honorabelen Här Fernand Kartheiser. Här Kartheiser, Dir hutt d'Wuert.

M. Fernand Kartheiser (ADR). - Här President, Dir Dammen an Dir Hären, ee vu menge Virriedner hat dat Wuert „Schlechthegeet“ gebraucht. Ech froen lech: Ass et net eng Form vu politescher Schlechthegeet, dësem Land e Referendum iwwert d'Verfassung ze verspriechen an dat Verspriechen dann ze brieschen? Ass dat net eng Form vu politescher Schlechthegeet? Ass et net eng Form vu politescher Onéierlechkeet, fir u sech hei och Argumenter géint de Rasonement vun der ADR virzebréngen, déi mir iwwerhaupt net bréngen, wéi zum Beispill, datt e Kand, wat duerch eng GPA aus dem Ausland kënnt, net dierft an d'Spillschoul goen oder esou? Dat ass dach eng absurd Diskussioun, déi hu mir ni geféiert, an dat ass en Argument géint eis, wat mir iwwerhaupt net brauchen.

Une voix. - Ganz genau!

M. Fernand Kartheiser (ADR). - Ech wëll lech elo hei kuerz soen, datt dëst Kapitel - an ech mengen, mir wëssen et - u sech dat schlechtest ass vun deene véier vun dëser Verfassung. Et huet eigentlech, ausser vun deene véier Parteien an deene Presseorganer, déi hinnen nostinn, nëmme Kritik kritt, vun der Mënscherechtskommissioun, vun allen aneren.

(Brouhaha)

Eigentlech ass et just de Selbstlob vu véier Parteien, dee seet, dat hei wär eng gutt Aarbecht. Et ass redaktionell Fléckwierk, et ass intellektuell onéierlech.

Ech ginn lech e puer Beispiller: Dat bewosst Ewechloosse vum Recht op Liewen, zum Beispill, am Kader vun der mënschlecher Dignitéit, dat ass jo keen Zoufall! Da gëtt hei gesot: „Dat steet an auslännesche Konventiounen.“ Mee déi aner Komponente vun der mënschlecher Dignitéit jo och, mee déi ginn awer an d'Verfassung iwwerhol! Et ass dach bewosst net gemaach ginn, well et hei Lobbye gëtt, déi d'Recht op Liewen net wëllen hunn! Dowéinst feelt et an der Verfassung, dat wichtegst Mënscherecht.

Oder och déi Politiséierung vun der Verfassung duerch politesch Staatsziler, d'Volontéit politike, ech kommen nach dorobber zréck, schlecht formuléiert Dispositiounen, d'Gefore fir d'Famill, op all dat kommen ech drop zréck.

D'Kommerzialisierung vum Kand, d'Problematik ronderëm d'Kannerrechter, déi an der Verfassung stinn - do ass opgrond vun der Angscht virun der ADR-Kritik ewechgeholl ginn: « L'État veille ». Dat ass elo ewech an elo ass net kloer, wie fir wat fir e Recht zoustänneg ass. Dat gëtt nach eng schéin Diskussioun!

Déi onglécklech Omissioun vun der Liberté d'expression als en explizitt Recht an der Verfassung, och dat muss ee soen, et ass iwwerengs vun der Mënscherechtskommissioun kritiséiert ginn.

D'Recht fir den Enseignement à domicile, dat feelt.

D'Kultur, d'Fräiheet vun der Kultur feelt.

D'Méiglechkeet, fir an engem État de crise Moosname vun der Regierung duerch d'Verfassungsgericht préiwen ze loossen, feelt.

An dann déi Saach vum Ausländerwalrecht, ech kommen nach dorobber zréck.

(Brouhaha)

Ech wollt vläicht, well ech wierklech nëmmen zéng Minutten hunn - Dir wësst, firwat, ech hat dat virdu gesot -, vläicht just e puer Saache soen.

Also, d'Recht op Liewen ass absolutt zentral. Datt dat feelt, ech hunn lech et gesot, dat ass e Knéifall viru verschiddene Lobbyen. Beim Diskriminatiounsverbuuet féinnt ee verschidde Formuléierungen, déi absolutt onverständlech sinn, wéi zum Beispill déi hei: « Nul ne peut être discriminé en raison de sa situation ou de circonstances personnelles. » Dat ass absolutt intellektuell, juristesch onverständlech. Dat ass elo bei eis Verfassungstext! Och do freeë mer eis op déi Jurisprudenz, déi opgrond vun dësem Artikel wäert geholl ginn.

Mir hu bei de politesche Staatsziler de Problem vun der Politiséierung vun der Verfassung. Ee Virriedner huet gesot: „Jo, do ass net déi nächst Regierung gebonnen, de Staat ass gebonnen.“ Dat ass jo genau eis Kritik! Well wann elo eng Regierung kënnt - et gëtt jo gesot, datt déi nächst Verfassung, déi hei huet elo 150 Joer gehalen, och soll Joerzëngten halen -, wann dann an 30 Joer déi Ziler iwwerhaupt net méi aktuell sinn, wann an 30 Joer eng Kéier eng Regierung kënnt, déi mat deene Staatsziler net d'accord ass, dann ass de Staat gebonnen. Dann huet déi zwar en demokrateschen Optrag vum Wieler, fir eng bestëmmte Politik ze maachen, an awer muss se sech dann a Kontradiktion zu der Verfassung stellen. Dat ass dach ondemokratesch! Dat ass net eng Demokratie, wéi mir eis se virstellen.

An dann, déi Saach mat der Fonctioun publique: Et ass an eisen Aen net normal, datt eng Fonctioun publique op politesch Ziler vereedeget gëtt, dat ass fir eis net dee richtege Wee.

D'Objectifs à valeur constitutionnelle si fir eis eppes, wat ee kéint einfach ewechloossen, fir dat och ganz kloer ze soen. D'Regierung huet och hir Problemer mat deem Begrëff gehat. Ech zitieren aus hirer Stellungnam - si weess net, wat d'Konsequenze genee dovunner sinn -, d'Regierung seet: « Les conséquences liées à ces objectifs s'expliquent [...] », oder pardon, si huet gesot - ech zitieren op enger falscher Säit -, si seet: « Leur étendue demeure incertaine parce que les notions y consacrées ne sont pas accompagnées par des critères d'appréciation. » Dat heescht, och d'Regierung ënnersträicht, datt net kloer ass, wat se eigentlech solle bedenken.

Mir wëssen och net, wéi se sollen ëmgesat ginn. Am ursprénglechen Text 7755 stoung, datt se do wäere fir de Legislatuer, datt dee kéint Derogatiounen maachen op constitutionnel Prinzippien. Mir haten dat kritiséiert. Dat ass elo erausgeholl ginn. Mee elo gëtt vun enger „Obligation de moyens“ geschwat. Do gëtt gesot, den « objectif à valeur constitutionnelle impose au législateur de prendre les initiatives législatives » an esou weider, fir dann dat Zil ze errechen, also et imposéiert dem Legislatuer, dem Parlament bestëmmte Moosnamen, eng Obligation de moyens. Wéi wäit féiert dat? Musse mer dann awer, wéi et am ursprénglechen Text stoung, eventuell aner Prinzippien aus der Constitution derogéieren oder net? Alles dat ass elo onkloer. An derbäi kënnt: D'Regierung deelt eigentlech dat Gefill, wat mir och hunn, datt mer net genee wëssen, wat déi Objektivitéit kënnen bewierken.

Ech wëll kuerz - well, wéi gesot, d'Zäit feelt mer - eriwergoen zu deenen anere Froen, nämlech vum Ausländerwalrecht. Do ass dann déi laang Diskussioun, an ech kann elo net an den Detail goe sans porter préjudice à, mee ech wëll awer eppes politesch hei staark ënnersträichen. Ech wëll politesch ënnersträichen, datt déi véier Parteien, déi dat heiten droen, plus, ech mengen, d'Piraten vläicht och, datt déi sech alle véier a verschiddene Formen, op verschiddene Plazen, zu verschiddenen Zäiten, zum Deel iterativ, ëmmer erëm fir d'Ausländerwalrecht ausgesprach hunn.

Ech wëll der CSV just ..., well do komme vläicht elo Kriticken an esou weider. E jonken CSV-Deputéierten hat viru Kuerzem en Interview gemaach an ech hu keen Dementi héiere vun der CSV, keen! En ass gefrot ginn: « Comment intégrer davantage les résidents étrangers à la vie politique luxembourgeoise ? ». Äntwert vum 24. Februar: « Le référendum de 2015 a apporté une réponse, mais pas définitive » - d'CSV! « Notre société est en évolution, donc il faudra reposer cette question. » An da gëtt eis hei reprochéiert, mir géifen erfannen, datt hei d'Ausländerwalrecht nach géif am Raum stoen. Ma et steet am Raum! D'CSV-Deputéierte soen et selwer!

(Interruption)

An da soe mir: „Ma, hei an der Verfassung ass dat eventuell virgeduecht“, an da gëtt eis dat reprochéiert.

En zweete Punkt ass net nëmmen, datt déi véier Parteien derfir sinn. Mir hate jo gefrot, fir dat ze prezisieren, et ass refuséiert ginn. An d'Reegele vum Referendum gi geännert, dat ass nach an deem Kapitel vum Här Margue. An Zukunft muss een net méi Electeur am Sënn vum Artikel 52 sinn, fir kënnen an engem Referendum mat ofzestëmme. D'Chamber kann dat allkéiers duerch e Gesetz selwer bestëmmen, wien dierf an engem Referendum mat ofstëmme. Och dat ass eng wichteg Neierung, déi och an dësem Kontext kann eng grouss Bedeutung hunn.

Mat der Famill, dat ass eng, fir eis vläicht déi absolutt zentral, Fro. An dann ass et natierlech esou, datt mir net eleng warnen. Och de Staatsrot hat gewarnt, well et gëtt keen anert Land op der Welt, et gëtt keng international Konventioun, et gëtt keng Jurisprudenz, déi hei esou wäit geet wéi Lëtzebuerg. Mir innovéieren weltwäit op eng verantwortungslos Manéier! De Staatsrot hat gewarnt: « Le Conseil d'État appelle dès lors à la prudence pour ce qui est de la consécration d'un droit subjectif justiciable de fonder une famille, un droit actuellement non encore reconnu comme tel au niveau ni du Conseil de l'Europe, ni de l'Union européenne, ni des membres de cette dernière et dont l'étendue n'est pas clairement définie. » Mir innovéieren hei mat der Famill, mir innovéieren mam Wuel vum Kand.

An dagëtt heigesot: „Mir schreiw jo Kannerrechter an eis nei Verfassung eran.“ Mee et ass keng Verfassung, déi opgrond vun dëser Émorientéierung vun der Famill, duerch d'Kommerzialisierung vum Kand - an ech soen lech nach, firwat - eigentlech Kannerrechter esou a Fro stellt, wéi et hei geschitt ass!

(Brouhaha général)

Well wann elo gesot, « toute personne [...] », ... Här President, kënnt Der derfir suergen, datt et roueg ass, wannechgelift.

(Coups de cloche de la présidence)

M. Fernand Etgen, Président. - Jo.

M. Fernand Kartheiser (ADR). - Well ech ginn ënnerbrach an ech hätt gär, datt ech ka roueg schwätzen, da kënnt Dir mer net herno reprochéieren, ech wär ze haart gewiescht.

M. Fernand Etgen, Président. - Jo.

M. Fernand Kartheiser (ADR). - Also, wann hei elo gesot gëtt, datt « toute personne a le droit de fonder une famille » - „toute personne“, net „tout couple“ oder Gott weess wat -, dann ass dat kloer, datt och eng eenzel Persoun kann eng Famill hunn, an déi eenzel Persoun wäert sech heirobber berufen, fir e Kand kënnen ze kréien. Vu datt eng eenzel Persoun dat an der Biologie net kann, ass jo kloer: E Mann eleng probéiert et iwwer GPA, eng Fra eleng iwwer PMA avec tiers donneur. An d'Filiationsgesetz, déi och vun deene Parteien diskutéiert ginn an der Chamber, déi gesinn dat jo och vir. Wat geschitt da mat engem Kand, wat duerch eng GPA aus dem Ausland heihikënn? Den Acte um État civil oder d'Adoptioun, wéi soll dat gehandhaabt ginn? Et ass jo alles virgeduecht!

Et ass jo net eng Imaginatioun vun der ADR, kee Cauchemar vun eis. Et ass dach déi legislativ Aarbecht, déi Dir selwer preparéiert! Et ass Är politesch Volontéit, déi mir hei bloussstellen, an dierfir sidd Der esou rose mat der ADR! Well mir dat an d'Effentlechkeet bréngen!

(Exclamations)

(Coups de cloche de la présidence)

Well mir dat an d'Effentlechkeet bréngen, wat Dir eebe just hanner verstoppten Diere maacht, nämlech eng Gefor fir d'Famill an eng Gefor fir d'Kand.

An da sot Der an Ärer Broschür, déi Der un all Stot op Staatskäschen ... - net wéi mir, well mir bezuelen eis Saache selwer, déi mer un d'Leit schécken!

(Brouhaha général)

Une voix. - Glécklecherweis!

Une autre voix. - Strof muss sinn!

M. Fernand Kartheiser (ADR). - Dir ... Jo, jo! An da sot Der doranner, et wär jo kloer, datt d'GPA zu Lëtzebuerg net a Fro kënnt, mee Lëtzebuerg ass kleng!

Nee, Dir wësst et esou gutt wéi mir: Et gëtt am Ausland gemaach an da gëtt dat dann hei importéiert.

(Interruptions)

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP). - A! D'Kanner ginn importéiert!

M. Fernand Kartheiser (ADR). - An net zulaaschte vum Kand, datt mir net géife Kanner an d'Spillschoul loossen oder den État civil net géife ginn, dat ass dach komplette Blödsinn! Nee, et geet ëm d'Kommerzialisierung vum Kand. Et geet drëm, wierklech: D'Kand gëtt zu engem Objet de commerce - a mir refuséieren dat!

(Interruptions)

Mir refuséieren dat!

Wéi gesot, mir krute jo an Ärer Grousszügkeet genau zéng Minutten, ech wëll vläicht dierfir nach just ee Wuert soen iwwert déi Saachen, ...

(Interruption)

... jo, jo, iwwert déi Saache vum Gender. Och dat hunn déi gréng gesot an hirer Interventioun. Wéssst Der, wéi wäit eigentlech déi ganz Diskussioun ginn? Mir hunn elo och an eiselem Exposé des motifs vun den Égalités des sexes devant la loi, do steet effektiv elo och eng Referenz op d'Égalité des genres. Och dat muss ee wëssen. Wéi wäit geet dat heiten?

Et ass esou - an ech verstinn lech zum Deel, ech verstinn lech -: Dir wëllt kee Referendum. Dir fäert de Referendum, well mer dann eng Diskussioun, ...

(Brouhaha général)

... well mer dann eng Diskussioun ...

(Coups de cloche de la présidence)

... an der Gesellschaft hätten em dat, wat Dir hei hannert zouenen Dieren de Bierger wëllt zoomudden. Dorëm geet et!

M. Fred Keup (ADR).- Genau!

M. Fernand Kartheiser (ADR).- A mir als ADR hunn eppes extrem Wichtiges gemaach an där ganzer Debatt, extrem wichtig: Mir hunn der Öffentlechkeet gesot, wat lass ass!

(Brouhaha)

M. Fred Keup (ADR).- Genau!

(Coups de cloche de la présidence)

M. Fernand Kartheiser (ADR).- Mir hunn d'Kritikpunkte public gemaach. Mir hu gesot, wou d'Problemer leien. An Dir probéiert hei, op eng zum Deel onméiglech Manéier, eis dowéinst ze kritisieren.

M. Fred Keup (ADR).- Genau!

M. Fernand Kartheiser (ADR).- Mee mir sinn houfreg op dat, wat mer gemaach hunn.

Ech soen lech Merci.

(Brouhaha)

M. Fred Keup (ADR).- Richtig! Très bien!

M. Fernand Etgen, Président.- Merci, Här Kartheiser.

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).- Mir maachen herno de Bilan!

M. Fernand Etgen, Président.- Da freet den Här Gilles Roth d'Wuert pour fait personnel. Här Roth, Dir hutt d'Wuert.

M. Gilles Roth (CSV).- Jo, Fait personnel oder eng Kloeerstellung. Am Numm vun eiser Fraktioun an och vun der Partei: Fir d'CSV ass et ganz kloer, fir bei Nationalwalen zu Lëtzebuerg kënnen matzegoen, dass een do och d'Lëtzebuenger Nationalitéit muss hunn. Dat ass eng Positioun, déi mer vertraueden hunn an der Referendumscampagne. Et ass eng Positioun, déi mer vertraueden hunn no dem Referendum a wou mer eis, am Konsens d'ailleurs mat dem fréiere Justizminister Félix Braz, derfir ausgeschwat hunn, dass den Zougang fir Netlëtzebuenger zur Lëtzebuenger Nationalitéit sollt vereinfacht ginn.

Déi selwecht Positioun hu mer vertraueden virun de Walen 2018 an déi selwecht Positioun hu mer vertraueden, ënnert der Fiederféierung vun dem Léon Gloden, an der Institutionskommissioun. An eis Liesaart, an net nëmmen eis Liesaart, déi ass ganz kloer: Wann do steet „sans préjudice vum Artikel 52“, dat ass „unbeschadet vum dem Artikel 52“.

An, Här Kartheiser, d'intellektuell Eierlechkeet verlaangt awer hei och ... Ech respektieren Är Meenung, mee ënnerstellt eis net Saachen, déi mer net gesot hunn, a virun allem Saachen, déi ganz kloer an dem Commentaire des articles vun dëser Proposition de loi kloergestallt goufen, dass et ganz kloer ass, fir allegerenten déi Parteien, dozou ziele mer d'CSV an, ech mengen, och d'Majoritéitsparteien, op jidde Fall déi, déi dës Proposition de loi droen, dass d'Walrecht fir d'Netlëtzebuenger hei net ageféiert gëtt, och net iwwert d'Hannerdier.

Ech soen lech Merci.

Mme Martine Hansen (CSV).- Très bien!

M. Fernand Etgen, Président.- Merci, Här Roth. An da ginn ech d'Wuert kuerz zréck un den Här Kartheiser.

M. Fernand Kartheiser (ADR).- Jo, fir Fait personnel, Här Président. Am Prinzip hunn ech fënnel Minutten, well den Här Roth huet mech ernimmt - contrairement ..., ech hunn nämlech den Här Roth net ernimmt -, an ech

M. Fernand Kartheiser (ADR).- Dowéinst wéilt ech hei just soen, dass déi Argumentatioun ... A mir hunn dat net nëmmen an deem Interview elo héieren, an dat weess all Mënsch heibannen, dee sech fir Politik interesséiert, dass hei verschidde Parteien, an notamment déi véier, déi dës Kompromëss hei matdroen, dee Verfassungskompromëss, déi Zweedréttelmajoritéit, an och anerer - och anerer! -, sech ëmmer erëm fir d'Ausländerwalrecht ausgeschwat hunn.

An et ass jo awer dann, mengen ech, un enger Partei, déi, wéi mir, 2015 fir den Dräimol-Nee agetrueden ass ... 80 % vun de Lëtzebuenger hunn dräimol Nee decidéiert! D'CSV hat deemools eng Positioun, déi huet dora bestanen: „Gitt gutt informéiert an d'Walkabinn!“ Et ass jo un eis, fir dann ze soen: „Passt op, Dir Dammen an Dir Hären, ...

M. Claude Wiseler (CSV).- Här Kartheiser, wann een dauernd Saache seet, déi net wouer sinn, gi se net méi wouer doduerch.

M. Fernand Kartheiser (ADR).- ... passt op, wat hei leeft!“ Hei ass einfach e politesche Wëllen,

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).- Dach!

M. Fernand Etgen, Président.- Här Di Bartolomeo, haalt lech kuerz, wannechgelift.

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).- Jo, selbstverständlech, selbstverständlech! Une fois n'est pas coutume, ech wäert ganz kuerz sinn. Den Här Kartheiser huet eis ënnerstellt, mir géifen nach wie vor un dem Ausländerwalrecht plangen.

M. Fernand Kartheiser (ADR).- Jo.

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).- Ech respektieren d'Meenung vu jiddwerengem heibannen, ob en nach derfir ass oder ob en dergéint ass. Mee hei ass de Wieler, dee virun enger Rei vu Jore ganz kloer tranchéiert huet - ganz kloer tranchéiert! - mat 80 % Nee fir d'Ausländerwalrecht. A mir respektieren allegeren heibannen de Wëlle vum Wieler a mir wäerten net versichen, duerch eng Hannerdier ... Déi abenteuerlech Konstruktioun, déi Der gemaach hutt, fir elo e Referendum ze organisieren an dann Ausländer matwie-

Den Här Fernand Kartheiser (ADR)

hunn eng Fro zu der Prozedur. Et ass jo net esou, dass eng Partei, wa se ernimmt gëtt, hei dann en Droit de réponse huet. Soss kënnen mer dat aféieren, ech sinn do net dergéint, well d'ADR ass haut bestëmmt 50-mol ernimmt ginn an ech hätt gär 50-mol fënnel Minutte gehat, fir op déi Reprochen ze äntweren.

Mee et ass esou, wann ee perséinlech genannt gëtt, wéi den Här Roth mech elo genannt huet ... An ech wëll dem Här Roth soen: Ech hunn hei näischt anescht gemaach, wéi eeben en CSV-Deputéierten am Interview ze zitieren, wou e genau dat Argument ënnermauert huet, wat ech hei bruecht hunn. Also dat a puncto Eierlechkeet!

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).- Wie war dat?

M. Fernand Kartheiser (ADR).- E jonken CSV-Deputéierten, Paperjam, 24. Februar. Dir fannt dat erëm, Här Di Bartolomeo, ouni Problem.

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).- Ha!

Une voix.- Wéi heescht en dann?

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).- Fait personnel, Dir hutt mäin Numm genannt!

(Hilarité)

deen drop spekuléiert, dass 2015 elo scho laang hier ass, ...

Une voix.- Wou ass de Fait personnel?

M. Fernand Kartheiser (ADR).- ... dass elo d'Realitéit, wéi dee jonken Deputéierten dat gesot hat, sech am Land ännert an dass iergendwéini den Abléck kënnt, wou mer erëmkommen an et dann iwwert d'Hannerdier aféieren. An dës Verfassung ass e gudde Wee, fir et ze maachen.

M. Fernand Etgen, Président.- Merci, Här Kartheiser. An elo kritt d'Wuert deen nächsten ageschriwwene Riedner.

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).- Här Präsident!

M. Fernand Etgen, Président.- Nee, mir sinn a kenger Prozedur dran, wou Dir kënnt d'Wuert froen. Dir sidd net perséinlech ernimmt ginn, Här Di Bartolomeo.

(Brouhaha)

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).- Fait personnel! Den Här Kartheiser huet mäin Numm genannt!

Une voix.- Nee!

Plusieurs voix.- Dach! Dach!

Une voix.- Mir hunn en all héieren.

len ze loossen an dann iwwert d'Hannerdier d'Ausländerwalrecht anzeféieren, dat ass, Här Kartheiser, et deet mer leed, dat ass Quatsch! Dat ass Quatsch!

Well esouguer wann esou e Referendum organiséiert géif ginn, esouguer wann e positiv wär, da misst d'Verfassung geännert ginn!

Une voix.- Jo.

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).- Voilà! An dat bräicht erëm eng Zweedréttelmajoritéit. Also déi doten Ennerstellung ass absolute Quatsch!

Plusieurs voix.- Très bien!

M. Fernand Etgen, Président.- Merci fir déi Kloeerstellung. An domadder kritt d'Wuert déi honorabel Madamm Nathalie Oberweis. Madamm Oberweis, Dir hutt d'Wuert.

Mme Nathalie Oberweis (déi Lénk).- Merci, Här Präsident. Léif Kolleeginnen a Kolleegen, Här Präsident, léif Ministesch, den drëtten Deel vun der Verfassungsrevisioun ass fir eis deen enttäuschendsten, well, wéi Dir wësst, mir vergläichen e mat eiser eegener Verfassungspropos.

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).- D'Ofschaffung vun der Monarchie.

Mme Nathalie Oberweis (déi Lénk).- Sou ass et, ënner anerem.

Mir hunn oft kritiséiert, awer och net mir eleng, dass de Katalog vun de Rechter an de Fräiheeten, déi déi véier Auteuren an déi nei Verfassung wëlle setzen, aus der Zäit gefall wierkt, dass en net op der Héicht vun den Ufuerderunge vun eiser Gesellschaft ass an och net der Evolutioun vun de Verfassungen a supranationalen Texter entsprécht.

Domat menge mir, dass de Katalog u Rechter an dëser Virlag vill ze staark deem gläicht, wat am 19. Joerhonnert schonn an den Text geschriwwen ginn ass. Deemools hunn déi liberal Fräiheeten a Rechter priméiert, déi den Individuum schützen solle virum Staat an der Allgemengheet. Dës Rechter hunn natierlech am 21. Joerhonnert nach ëmmer hir Plaz an der Verfassung, mee mir mengen awer, dass déi sozial Errungenschaften vun de leschten 100 a méi Joren oder och d'ökologesche Krisen, déi d'Iwwerliewe vun de Mënschen op der Äerd a Fro stellen, eng Stärkung vum Grundrechtokatalog ronderëm d'Sozialan Erweltrechter gerechtfertert an onbedéngt néideg gemaach hätten.

Aus der Virlag vu Majoritéit an CSV ginn dës ganz zentral Aspekter an d'Sektioun iwwert déi sougenannten Objectifs à valeur constitutionnelle verfracht. D'Artikelen, déi do stinn, kënnen net viru Gericht ageklot ginn. Déi berodend Mënschrechtskommissioun bemängelt dat och an hirem Avis, mee warnt awer och, dass wichtig sozial Rechter wéi d'Recht op d'Wunnen, d'Recht op Aarbecht iwwert dës Wee figéiert ginn, se also an eng Kategorie agestuuft ginn, wou eng Evolutioun hin zu enger Stärkung bis hin zu enger Aklobarheit vun deene Rechter onméiglech gemaach gëtt.

Ech zitieren den Avis vun der CCDH, deen dës Problematik mam Beispill Logement op de Punkt bréngt: « Au lieu d'inciter le législateur à prendre le droit au logement au sérieux et à prendre des mesures législatives pour mettre en place un droit opposable, [...] le texte constitutionnel se borne à annoncer un objectif politique vide de toute possibilité sérieuse d'invocabilité. Il est fort regrettable que le texte constitutionnel soit vu comme une manière d'énoncer des objectifs vagues, au lieu de saisir l'opportunité de prendre les droits au sérieux et de les mettre au service de l'amélioration d'une crise sociale de taille comme la crise du logement luxembourgeoise contemporaine. »

Ech wëll wëssen: Wat hu mir vun deene Staatsziler? Wat huet de Bierger konkret vun deene Staatsziler?

Ganz däitlech gëtt hei, dass eng Chance verpasst gëtt, fir e Verfassungstext op de Wee ze bréngen, deen der gesellschaftlecher Realitéit Rechnung dréit an de Wee vum soziale Fortschritt opweist. Dat ass ëmsou méi bedenklech, well an dësem Deel vun de Staatsziler an eischer Linn Virschléi stinn, déi an der ganz klenger Biergerbedeelegung geäussert gi waren. Dat weist eis op en Neits, wéi kleng de Stellwäert vun dëser Biergerbedeelegung fir déi véier Auteure war.

Här Präsident, mir wëssen, dass dës Verfassungsreform de klengste gemeinsamen Nenner tëscht den Auteure war. Dat ass kee Geheimnis. Dass Verschiddener gäre méi wäit gaange wieren, huet jo och de grénge Vertrieeder e Méinden op enger Table ronde zur Verfassungs-

D'Madamm Nathalie Oberweis (déi Lénk)

revisioun gesot. Dat gleewen ech him och gären. Mee mir dierfen eis net mat minimalistesche Kompromëssléisungen zefridde ginn, net an esou engem wichtige Gesetz, net am Grondgesetz an net an Zäiten, wou Krisen herrschen a wou mer eis mussen d'Mëttele ginn, fir géint dës Krisen ze kämpfen!

Wouzou eis dat féiert, weist jo grad d'Logementskris, an déi mer eis ëmmer erëm verrennen hei zu Lëtzebuerg. Den Artikel 29 vun der Propos iwwert de private Besëtz, déi mir hei elo diskutieren, hélt tel quel dat erëm, wat aktuell am Artikel 16 vun der Verfassung steet.

Mir wësse jo awer alleguer heibannen, dass dësen Artikel eng zentral Roll spillt an der Logementskris a fir den Handlungsspillraum vu Gemengen an dem Staat, fir un Terrainen ze kommen oder Terrainen ëmz klassieren.

Mir sinn ëmmer erëm mat Gerichtsurteeler konfrontéiert, wou Gemenge vill ze séier d'Limitten opgewise kréien op der Grondlag vun dësem Artikel. Dat bleift awer ëmmer esou stoen, wéi wann dat kee Problem wier.

Mir hunn an eiser Verfassungspropas och net gesot, dass mir de Schutz vu privater Proprietéit net wëllen an dass mer deen a Fro stellen. Mir soen dat net. Dat soen ech ganz kloer. Dese steet och an eise Text dran. Mee d'Privatproprietéit ass fir eis just eng Form vu Besëtz, déi geschützt soll ginn, nieft dem öffentlechen, dem sozialen an dem kooperative Besëtz. An den Émgang vun deene Forme vu Besëtz muss am Intérêt général stattfannen an am Aklang mat anere Prinzippien, déi an der Verfassung stinn.

Wann de Schutz vum Privatbesëtz esou esäiteg an eleng do steet, gétt dat Ofweien am Intéressi vun der Allgemengheet - a mir mengen, dass d'Logementsproblematik esou en Intéressi ass - onméiglech gemaach.

Här President, bei de soziale Schutzrechter kéint ech elo och iwwer ganz vill aner Artikelen aus der Propos vun déi Lénk schwätzen, déi net hei am virleiden Text stinn. Ech beschränke mech awer op d'Sécurité sociale. An eise Virschlag ass d'Sécurité sociale als Mënscherecht verankert, als eng verpflichtend Aufgabe vum Staat. Si steet awer och schonn als konstitutiv fir de Staatsbegrëff vu Lëtzebuerg. D'Sécurité sociale ass als soziale Besëtz

definiéiert an dierf deemno net privatiséiert ginn.

Wéi ass et mat der Propos vu Majoritéit an CSV? Och steet d'Sécurité sociale dran, mee wéi se gereegelt gétt, steet net an der Verfassung, mee an engem Gesetz. Soumat ass se net geschützt als soziale Besëtz, also als kollektive Besëtz vun all deene Leit, déi cotiséiere fir sech an hir Familljememberen, mee kann theoreetesch privatiséiert ginn. Dat ass awer keng Klenggekeet, déi net do drasteet, zumindest net fir eis!

Nach méi problematesch an eisen Aen ass, dass de Schutz virun Aarmut als Recht oder zumindest awer de Kampf géint d'Aarmut als Staatszil emol net an der Verfassung soll stoen.

Am Text vun déi Lénk steet am Artikel 65 ënnert de Grondrechter: « L'État garantit la protection contre la pauvreté et contre l'exclusion sociale. La loi détermine un revenu minimum garanti supérieur au seuil de pauvreté. » Mir mengen, dass de Schutz virun Aarmut, Vereendlung a sozialer Ausgrenzung onbedéngt an eng Verfassung vun enger Gesellschaft, déi op sech hält, gehéiert, dës émsou méi, well d'Würd vum Mënsch, d'Dignité humaine, als zentralen Droit fondamental an d'Verfassung soll opgeholl ginn, a gétt jo dann och opgeholl.

Wéi kënne mer vu Mënschewürd schwätzen, wann Aarmut net als Contraire zur Würd vum Mënsch ugesi gétt? Vill Avisen an och Verfassungsrechtler hu kritiséiert, dass d'Dignitéit vum Mënsch e schwammege Begrëff ass, wann en net mat engem Katalog vu Rechter, wéi an eiser Propos, ënnermauert a beschriwwen gétt, deen de Richterinnen a Richter dann och déi néideg Indicationen doriwwer gétt, wat de Constituant mat der „Dignitéit“ gemengt huet.

An eise Text steet d'Dignitéit nieft dem Recht op Liewen direkt am Ufank. Duerno kënnt en extensive Katalog u Rechter, deen all Lecteur ze verstoe gétt, wat mir ënner Mënschewürd verstinn. Zum Beispill ass dat eeben dee Revenu minimum garanti supérieur au seuil de pauvreté. Mir sinn eeben der Meinung, dass eng Verfassung soll konkret ausgeluecht ginn.

Wa mir déi sëlleg Krisen, ugefaange mat der Wunnungs- a Sozialkris, wëlle Meeschter ginn, da brauche mir kloer Indicationen, kloer Undeitunggen, konkret Rechter, un déi de Staat sech muss halen an déi de Bierger d'Mëttele an de

Grapp ginn, Drock op de Staat ze maachen, eebe fir dass dës Rechter sollen ëmgesat ginn. Rechter solle keng Absichtserklärung bleiwen, mee realisierbar Ziler. De Staat ass net fir sech selwer do, mee en huet eng nobel Missioun, an zwar déi, dem Bierger ze déngen.

Dorunner uknäppend wëll ech op d'Émweltrechter agoen, déi an der Propos vun der Majoritéit an der CSV ganz feelen, mat Ausnam vun engem sougenannte Staatszil, wouzou ech eis Meinung jo scho gesot hunn.

Mir liewen an enger Zäit, an där d'Ausbeutung vum Planéit duerch déi destruktiv, extraktiv Wirtschaftsweise vum Kapitalismus d'Liewensgrundlagen esou beschiedegt huet, dass e gesond Liewen a Sécherheet fir ganz vill Leit net méi assuréiert ass.

Ass de Wee, fir géint dës Entwicklung unzekommen - an dës muss eis Aufgab sinn, all aneres wäert schrecklech Konsequenzen hunn -, net, fir der Verfassung Ambitioun a Verbindlechkeet op ökologesche Froen ze ginn? Mir mengen: dach, onbedéngt! An ech argumentieren hei esou wéi virdu beim Logement. Muss d'Verfassung dem Parlament net d'Verpflichtung ginn, fir déi néideg Efforten ze maachen, fir dës Ausbeutung an Zerstückelung en Enn ze setzen? Ma dach, esou mengt mir et.

An d'Recht vun all Mënsch op e Liewen a Gesondheet an enger intakter Émwelt ze garantieren, och dat! Domat hätt d'Gesellschaft eng Upak, fir Drock op d'Politik ze maachen. Esou gesi mir et. Mee esou wäert et mat dëser Verfassungsrevisioun net kommen.

Dës géif eis eng lieweg Verfassung ginn, mat der stänneger Weiderentwicklung vu Rechter, déi d'Leit kënne a kloer viru Geriicht a woumat se och e Verfassungsgericht kënne urufen. Dee Punkt iwwert d'Wichtigkeet vum Accès zum Verfassungsgericht hunn ech schonn a mengem éischten Deel iwwert d'Justiz och hei gesot.

Eng aner wichtig Méiglechkeet, fir d'Rechter an der Verfassung ze stärken, ass d'Wiesselwirkung mat supranationalen Traitéen. A verschiddenen Avise gétt vun der Clause pro homine geschwat. Mir hunn dës Clause an eise Text stoen. Domat ass sécher gestallt, dass d'Gerichter bei enger Klo ëmmer déi fir den Individuum favorabelst juristesche Norm sichen, zum Beispill an internationalen

Traitéen, déi Lëtzebuerg och ratifizéiert huet.

Dës Approche ass natierlech och hëllefreich fir d'Weiderentwicklung vu Rechter. Mee leider wierkt et ganz staark esou, wéi wann d'Vefassungspropas vun der Majoritéit an der CSV éischter geschriwwen gi wier, fir esou mann wéi méiglech Bewegung ze kréien, fir esou mann wéi méiglech Debatt, Evolutioun a soumat och esou mann wéi méiglech Bezuch zu enger Realitéit, eng Realitéit, déi duerch Krisen duerchzu gétt, op déi mer Äntwerte sichen. An déi Äntwerte fanne mir an dëser Verfassung net!

Mir wäerten eis dann och bei dem Vott enthalten, geneesou wéi bei deenen aneren Dealer, well, wéi Dir wësst, hu mir eng besser Propos.

Merci villmools.

M. Fernand Etgen, Président. - Merci villmools, Madamm Oberweis. An den nächsten ageschriwwene Riedner ass den honorabelen Här Sven Clement.

M. Sven Clement (Piraten). - Merci, Här President. Léif Kolleginnen a Kollegeen, d'Entscheidung, fir fir oder géint déi virleidend Verfassungsrevisioun ze stëmmen, hu mir Piraten jo bekanntlech als basisdemokratesch Partei net eleng getraff, mee, wéi scho bei de vieregten Ännerungen, a Consultatioun mat eise Memberen.

Eis Membere kruten déi véier Dossierien zum Vott virgueluecht, esou wéi d'Chamber se och virleien huet, a mir hu gefrot: „Wéi gesitt Dir dat?“ An eis Memberen hu sech domat beschäftegt, kontrovers domat beschäftegt, an hunn zum Schluss gesot, dass een duerfir soll stëmmen. An dat huet sech och mat deem gedeckt, wat de Marc Goergen an ech als Visioun dervun haten, nämlech fir eng Verbesserung vun der aktueller Verfassung ze stëmmen.

Mat dëser haiteger Jo-Stëmm komme mer also der Decisioun vun eise Memberen no. Allerdéngs, an dat hate mer och bei deenen zwou scho gestëmmte Revisiounen schonn ze bemängelen, schwieren niewent ville positiven Effekter awer och dach e puer Froen am Raum.

U sech war de virleiden Text jo scho bal zum Scheitern verurteilt. An ech mengen, op d'Geschicht wëll ech net méi am Detail agoen, mee et war esou, dass d'CSV hire Support entzunn huet an dunn d'Vefassungsrevisioun quasi dem Scheitern entgéintgaangen ass. Datt du mam Versuch, jiddereen u Bord ze behalen, d'Vefassungsreform zu engem Konsens vum sougenannte „lowest common denominator“ téschent de Regierungsparteien an der CSV gouf, dat ass och kee Geheimnis.

Dësen Text ass eng Verbesserung, mee en ass awer och nach net perfekt. An net ganz perfekt war sécher och d'Informationscampagne an de Fait, dass zum Schluss de Referendum de Biergerinnen a Bierger awer nach ewechgeholl gouf.

Eng Verfassung stellt d'Häerzstück vun eise politesche System duer. An duerfir soll esou en Text, nieft dem Support vun der Majoritéit, enger Zweedréttel-majoritéit am Parlament, och zousätzlech vun de Biergerinnen a Bierger gedroe ginn.

Am Walkampf ware sech d'Parteien eens. Si haten alleguerten d'Fuerderung no engem Referendum an hirem Walkprogramm stoen. A souguer am Koalitionsaccord huet de Referendum seng Plaz fonnt. Haut

muss ee soen, an dat net nëmme par rapport zum Referendum, mee och zu Theeme wéi der Legaliséierung vum Cannabis an dem Zickzackkurs heiansdo, wat d'Coronamesuren ugeet, dass wuel e ganz pregnant Zitat vun engem däitschen Altkanzler nees e bëssen un Aktualitéit gewonnen huet an et nees heescht, Zitat: „Was interessiert mich mein Geschwätz von gestern?“ - Zitat Konrad Adenauer.

D'Biergerinnen an d'Bierger hunn zwar elo nees d'Méiglechkeet, vum 2. bis de 25. März bei hirer Gemeng eng Ënnerschrëft ze hannerloossen, fir e Referendum ze fuerderen, wat d'Kapitel virdrun ugeet, mee mir wëssen alleguerten, dass d'Prozeduren ze onpraktesch sinn, fir vu ville Leit wierklech genotzt ze ginn.

Als Piraten begrëisse mir grondsätzlech all d'Méiglechkeeten, déi versichen, d'Biergerinnen an d'Bierger un den Decisiounen ze bedeelegen. Allerdéngs léisst déi Aart a Weis, wéi déi Participatioun am Kader vun engem méigleche Referendum gestallt gétt, dach ze wënschen iwwreg. Esou ass de Fait, dass d'politesch Kommunikatioun ronderëm d'Revisiounen esou schwaach war, dach op e ganz bewusste Choix zréckzefieren. Méiglechst weineg driwwer schwätzen, fir méiglechst weineg Géigewand ze kréien, esou bereet ee sécher net de Buedem fir méi Biergerparticipatioun, mee vläicht wëllt een dat jo och einfach net.

D'Spuere vun deem deastréisen Dräimol-Nee vun 2015 hu sécher bei Verschiddene ganz déif Wonnen hannerlooss, aus deenen d'Regierungsparteien hir Lektioenen gezunn hunn. Mee eis politesch Kultur an d'Participatioun vun de Biergerinnen an de Bierger sollten awer net éiweg weider dorënner leiden.

An enger Zäit, an där Transparenz ëmmer méi wichteg gétt, muss ee sech bei esou engem wichtige Projet wéi der Verfassung dach awer froen, ob ee mam Ausschluss vun der Biergerbedeelegung hei d'Legitimitéit vun der Politik net awer ënnergrueft an esou d'Politikverdrossenheet férdert.

Natierlech kann een elo soen: „Mir haten dach deemools d'Rubrik „Är Virschléi“ an den Owend am Tramsschapp!“ An, jo, et goufen och Broschüre verdeelt. An do muss ee soen, dat si gutt Usätz. Mee dat geet dach einfach net duer! Esou vill Leit hunn ausser där enger dëner Broschür, an där mol net de Verfassungstext drasteet, keng Informationen iwwert d'Reforme krit. Mat enger flächendeckender a fréizäiteger Campagne, do sinn ech mer sécher, hätten d'Versprache vun de Walprogrammer an dem Koalitionsaccord kënne gehale ginn an d'Revisiounen an engem Referendum vun de Biergerinnen an de Bierger mat breeder Majoritéit kënne ugeholl ginn.

D'Biergerinnen a Bierger kënne méi, wéi Dir hinnen zoutraut, léif Kolleginnen a Kollegeen. Mee d'Realiteit gesäit den Ament eeben anescht aus. An esou bleift de Leit elo näischt aneres, wéi sech an enger kuerzer Zäitfënster ëmmer nees perséinlech op de Gemengen anzeschreiwen, wa se dann un engem Referendum interesséiert sinn.

Dat ass alles anescht wéi praktesch a férdert net d'politesch Participatioun, déi dach am Contraire einfach gestalt sollt ginn an am beschte Fall nach Spaass maache kéint. Déi aktuell Prozeduren si wäit vun der Realiteit vu berufstätege Persounen ewech. An esou gouf hei

och eng Chance verpasst, fir ze moderniséieren. Well et hätt een dach déi Stëmme ganz einfach op elektronischem Wee kënnen sammelen, wann een d'Texter ugepasst hätt. Mee dat gouf net gemaach. Wa mer d'Majoritéit fannen, fir d'Verfassung ze änneren, hätt mer och d'Majoritéit fonnt, fir déi Texter unzepassen!

A wat da geschitt, wann een d'Prozeduren esou komplizéiert mécht, ass, datt just déi, déi wierklech radikal géint eppes sinn, sech nach investéieren. Dat huet een dann enner anem am Tramsschapp gesinn, well déi mat deene méi haarde Stëmme héiert ee schlisslech ëmmer. An dat ass wierklech schued, well des Verfassungsrevisioun beinhalt eigentlech vill gutt Usätz. Natierlech ass et begrëssenswäert, datt hei fundamental Rechter an d'ëffentlech Fräiheeten an eiser Verfassung verankert a virun allem moderniséiert ginn. Et ass wichteg, datt d'Kannerrechter gestärkt ginn, an och, datt gewësse Poleemiken ëm des Passagen hoffentlech endlech bäigeluecht konnte ginn. Mee wann ech haut nogelasschert hunn, hunn ech d'Gefill, datt déi Poleemiken nach e puer Wochen a Méint wäerte schweelen.

D'Wuel vun de vulnerabelste Membere vun eiser Gesellschaft an net iergendeng Form vu gefaarter staatlecher Amëschung stinn hei ganz kloer am Vierdergrond. Och d'Staatsziler, déi eng Plaz an der Verfassung kréien, fanne mir Piraten immens luewenswäert. Esou kréien enner anerem jo den Droit au travail, d'Lutte géint de Klimawandel an

E Problem vun de Staatsziler bleift awer, an dat gouf haut och schonn ugeschwat, datt se bekanntlech net ageklot kënnen ginn, soudatt ofzewaarden ass, ob se tatsächlech eppes bréngen oder ob se just als eidel Bekenntniserklärung wäerten déngen, déi awer schlussendlech zu kengen Ännerunge wäert féieren.

Mir Piraten erhoffen eis natierlech de Géigendeel, nämlech datt déi zukünfteg Politik hir Aarbecht op des Ziler ausriicht. An dofir wier et jo nawell eng liddi, wann een an Zukunft op der Affiche d'évaluation d'impact och misst uginn, ob de jee-weilege Projet de loi am Aklang mat de Staatsziler ass oder net.

Eng entsprecheend Motioun, Här President, hunn ech haut och direkt matbruecht an ech ginn lech déi dann.

MOTION 1

D'Chamber vun den Deputéierte stellt fest:

- dass haut mam Dossier parlementaire n° 7755 déi dréit Revisioun zur Verfassung an der Chamber gestëmmt gëtt;

- dass mat der „Section 4. - Des objectifs à valeur constitutionnelle“ Staatsziler an d'Verfassung encadréiert ginn;

- dass des Staatsziler als Orientierung fir déi zukünfteg Politikgestaltung fungéiere sollen, dass des Staatsziler net aklobar sinn.

Aus dese Grënn invitéiert

Trotz de genannte gudde Punkte bleiwen awer dann och eng Rei Punkten, déi problematesch sinn an an noer Zukunft nach missten ugepasst ginn, wéi zum Beispill d'Formulatioun, Zitat: « Les Luxembourgeois sont égaux devant la loi ».

D'Verfassungsrevisioun gëtt mam Narratif vun enger Moderniséierung promovéiert. Mee ass et da modern, bal d'Hallschent vun de Leit hei zu Lëtzebuerg mat esou enger Formulatioun mol direkt auszuschléissen? Ech mengen net. Mir froen eis, ob des Formulierung esou, wéi se do steet, net provokant, voire problematesch ass, wann ee bedenkt, datt hei zu Lëtzebuerg d'Zuel vun de Frontalieren a vun dem hei am Land liewende Leit mat auslänneschem Pass einfach immens héich ass. Des Leit, déi dach esou maassgebend zu eise Wuelstand bäidroen an ouni déi mir zu Lëtzebuerg e grouse Problem hätten, gi mat deser Formulierung kategoresch ausgeschloss. Ech si mer sécher, datt hei eng méi weltopen a wëllkomme Formulierung d'Liewensrealitéit an eise Land besser erëmgespigelt hätt.

A beim dréite Paragraf vun nämmelechten Artikel froe mer eis dann och, wéi sou een hei eng binär Ausleeung muss ënerhuelen. Wéi sou „les femmes et les hommes“ soen, wann ee mat enger méi neutraler Wuertwiel de ville Fortschreter aus den Gender Studies Rechnung kéint droen an déi eigentlech iwwerkomme klassesch Reduzierung vun Geschlecht op

M. Marc Goergen (Piraten).- Ganz gutt!

M. Fernand Etgen, Président.- Merci villmools, Här Clement. Der CSV-Fraktioun stinn nach siwe Minutten zou an den Här Gloden wëllt dovunner profitéieren, fir nach e puer Kloerstellungen ze maachen. Här Gloden, Dir hutt d'Wuert.

M. Léon Gloden (CSV).- Merci, Här President. Ech hu mer nach eng Kéier erlaabt, hei d'Wuert ze froen, well ech eppes hei net akzeptéieren, an dat ass eng Ausso vun der ADR, datt an deser Verfassung d'Recht op Liewen net géif drastoen. Fir dat ze behaupten an enger Zäit, wou Dausende vu Leit, well se wëllen hiert Recht op d'Liewen hunn, um europäesche Kontinent flüchten a wou all déi aner EU-Länner, Lëtzebuerg inclus, alles maachen, datt deene Leit hiert Recht op Liewe respektéiert gëtt, fannen ech staarken Tubak!

An da muss ee sech d'Fro stellen: Wat heescht Recht op Liewen, Här President? Recht op Liewen heescht, datt d'Person e Recht huet op seng physesche a mental Integritéit. Recht op Liewen heescht, datt ech kengem physesche Leed d'äerf zoufügen. Ech d'äerf keen torturéieren. Ech d'äerf kengem en Traitement ginn, wat net human ass a wat degradant wier. An d'Doudesstrof ass verbueden.

Dat sinn d'Komponente vum Recht op d'Liewen. A wann ech op d'Recht vu Liewe pochen: Dat beinhalt och d'Recht ze liewen, wéi ech wëll. A wann ech hei de Vertrieber vun der ADR héieren ... Am Kader vun der Diskussioun iwwert d'Famill seet d'ADR: „Mir erkennen d'Recht zu verschiddene Liewensformen de Bierger an de Biergerinnen hei zu Lëtzebuerg net un.“

Merci.

M. Fernand Kartheiser (ADR).- Här President, d'äerf ech dem Här Gloden eng Fro stellen?

M. Léon Gloden (CSV).- Nee. Et ass kee Fait personnel.

M. Fernand Etgen, Président.- Et ass kee Fait personnel.

M. Fernand Kartheiser (ADR).- Et ass fir eng Fro - eng Fro.

M. Fernand Etgen, Président.- Nee. U sech gëtt et dat jo och net, eng Fro ze stellen.

M. Fernand Kartheiser (ADR).- Jo, ech hu kee Recht, eng Fro ze stellen. Ech wollt jo just froen, ob ech d'äerf eng Fro stellen. Den Här Gloden refuséiert.

M. Fernand Etgen, Président.- Nee, den Här Gloden huet schonn dorobber geäntwert.

M. Fernand Kartheiser (ADR).- Dat ass ganz schued, Här President.

M. Fernand Etgen, Président.- Genau. Jo. Merci villmools, Här Gloden.

D'Regierung huet d'Wuert, d'Madamm Justizministesch Sam Tanson.

PRISE DE POSITION DU GOUVERNEMENT

Mme Sam Tanson, Ministre de la Justice.- Schéine gudde Mëtteg. Dir Dammen an Dir Hären, dat, wat haut de Mëtten zum Vott steet, ass eigentlech ee vun deene wichtigste Texter an eise Staat. D'Grondrechter solle jiddwerengem et erlaben, seng Fräiheet an Usproch ze huelen, säi Liewen onofhängeg

no senge Virstellungen ze gestalten an un der politescher Gesellschaft deelzehuelen. Si weisen duerfir dem Staat och d'Limite vu senger Aktioun op, zeechen awer och Beräicher op, an deenen den ëffentlechen Handlungsbedarf determinant ass, fir datt d'Rechter iwwerhaupt effektiv kënnen sinn.

D'Grondrechter sinn d'Fundament vun eiser politescher Gesellschaft. Datt dat keng eidel Wieder sinn, datt weist zum Beispill och déi rezent Rechtspriechung vun eise Verfassungsgeriicht, wou explizit op de Rechtsstaat verwisen gëtt a wou erkläert gëtt, datt deen als vu Grondrechter an demokratesche Prinzipie gedroen definéiert gëtt.

Et kënn deemno och op Notioune an Prinzippien un, déi eis politesche Ambitioune fir d'Gesellschaft ausdrécken, och dann, wa se a priori - an dat ass jo de Mëtte vill diskutéiert ginn - als symbolesch kéinten analyséiert ginn. Ech sinn der Meinung, datt déi Prinzippien am Fräiheetlechen wéi och am Sozialen esou staark wéi méiglech an der Verfassung solle verankert ginn.

Wéi de Rescht vun der proposéierter Verfassung ass och d'Kapitel d'Resultat vu laangen Diskussiounen, vu laangen Aarbechten an der Chamberskommissioun an der och net ëmmer evidenten Sich no engem Kompromëss. Verschiddene Fortschreter wëll ech awer ausdrécklech begrëssen an de Membere vun der Chamberskommissioun elo scho Merci soen, datt si och schonn nach nom Ofschluss vun den Aarbechte prett waren, nei Garantië virzugesinn.

Esou ass, wéi et schonn erwänt gouf, eise Grondrechtskatalog duerch en Ugläichen un d'Garantië vun der Mënscherechtscharte vun der Europäescher Unioun op verschiddene Punkten aktualiséiert ginn, dorënner de Schutz vun der Mënschewürd, den Dateschutz, d'Petitionsrecht oder och nach d'Recht op Asyl.

Dat sinn absolutt begrëssenswäert Fortschreter. All Mënsch, egal, wéi engem Geschlecht zougehéiereg, huet an Zukunft der Verfassung no nieft dem Recht op de Schutz vun Privatliwien och d'Recht, eng Famill ze grënnen. Au vu vun der Legislatioun, déi et schonn hei zu Lëtzebuerg gëtt, déi et schwulen a lesbesche Koppele erlaabt, sech ze bestueden, kann ee soen, datt des Acquisen duerch deen heiten Text nach eng Kéier verstärkt ginn.

D'Suerg, doduerch misst ee Fuerderunge betreffend d'Fro vun der Leihmuttertschaft zum Beispill Rechnung droen, deelen ech net. Natierlech kann d'verfassungsrechtlech Unerkennung vun engem Recht verschidde Leit animéieren, e Recours ze maachen. An dat ass och gutt esou. Jiddwereen huet e Recht dozou, seng Demanden anzekloen, ouni datt mer eis awer ëm d'Kanner an d'Fraerchter musse Suerge maachen. Déi hei unerkannte Rechter hunn all schonn en europäeschen oder internationale Pendant. An d'europäesch Rechtspriechung an der Matière imposéiert net d'Unerkennung vun zum Beispill der Leihmuttertschaft.

Dat erlaabt mer, op en zweete wichtige Punkt zrëckzekommen, de Prinzip vun der Primautéit vun Interêt vum Kand. Dese Prinzip sollt uganks zu de verfassungsrechtlechen Objektiv zielen, ass awer am Endeffekt als Droit à part entière consacréiert ginn, eppes, wat och an der Positioun vun der

Den Här Sven Clement (Piraten)

den Droit au logement de Status vun engem Staatszil. Allerdéngs ass hei ze bemerken an ze bedauern, datt keng Referenz zur Bekämpfung vun der Aarmut, vun den Inegalitéiten tëscht de Geschlechter an en gros näischt zur Fërderung vun der sozialer Kohäsioun als Staatszil festgehale gouf.

An Zäite vun enger steigender Prekaritéit an ëmmer méi grouse Verdeelungsongerechtegkeete fanne mir Piraten dat zudéifst bedauerenswäert a gesinn doranner eng traureg Kontinuitéit vum Status quo.

Datt d'Promotioun vum Dialogue social als Staatszil unerkannt gëtt, ass dann awer nees immens ze begrëssen. D'Sozialpartner stellen nämlech en zentrale Piler vun eise gesellschaftlechen Zesummenhalt duer. An esou ass et wichteg, datt si hir Plaz an der Verfassung fonnt hunn, soudatt se hire Rôle och nach an Zukunft kënnen ausüben.

d'Chamber vun den Deputéierte d'Regierung:

- d'Fiche d'évaluation d'impact vun zukünftige Gesetzesprojeten duerch eng weider Rubrik „Objectifs à valeur constitutionnelle“ ze ergänzen, fir allkéiers ze evaluéieren, awéifern d'Projete mat den neie Staatsziler am Aklang stinn.

(s.) Sven Clement.

M. Fernand Etgen, Président.- Merci.

M. Sven Clement (Piraten).- Net nëmme géif dat e wichtige Bäitrag zur Transparenz leeschten, mee d'Parlament kéint och a senger Kontrollfunktoun nach eng Kéier gestärkt ginn, soudatt mer vläicht wierklech kéinten, wéi d'Rapportrice, d'Madamm Beissel - där ech Merci soe fir hire ganz ausféierleche Rapport -, op „Chamber aktuell“ am November nach sot, mat där Verfassung zum Peloton de tête gehéieren, nämlech dee vun deene moderne Länner.

just weiblech oder just männlech hätt kënnen hanner sech loosser? Och mat deser Formulierung, dat muss ee kloer soen, gëtt der Liewensexistenz vu ville Leit net méi Rechnung gedroen. An dat bedauern ech immens.

Et bleift also vill Potenzial fir nach zukünfteg Verbesserungen. A wa mer haut deser Verbesserung vum aktuellen Text zoustëmmen, da soll dat also net heeschen, datt een net nach méi änneren misst an Zukunft. Mir wëssen, datt desen Text d'Resultat vu laangen Diskussiounen an nach vill méi Kompromësser war. An dofir wäerte mer desen Adaptatiounen net am Wee stoen, och wa mer hei nach Aarbecht gesinn.

Wéi scho gesot, mir hunn eis Membere matentscheede gelooss. Si hunn déi nämmelecht Entscheedung geholl wéi de Marc Goergen an ech. An dofir stëmme mer mat Jo.

Ech soen lech Merci.

Regierung monéiert gouf a wat ech expressiv verbis begrëssen.

Ech hunn e klengen Bemoll, en ass och schonn ugeklongen de Mëtten: Ech hätt wierklech och eng Virléift gehat fir déi Notioun vum „intéret supérieur“ vum Kand, fir all Interpretatiounsfroen ze vermeiden. Den „intéret supérieur“ vum Kand ass déi Notioun, déi mer an allen Texter erëmfannen.

Et ass awer gutt, datt mer deen Interét hei consacrieren, well en l'absence vu spezifesche Kannerrechter soll awer an all Fro, wou si concernéiert sinn, den Impakt vun der Decisioun op d'Kand als iewesch Consideratioun gekuckt ginn. Dacks brauche Kanner duerch hir perse vulnerabel Situatioun eng spezifesche Protektioun, déi nach net all applikabel Legislatioun virgesäit. Mat deem generelle Prinzip ass kloer, datt d'gesamt Reegel- a Gesetzwirk muss an deem Sënn interpretéiert an applizéiert ginn. Et ass e ganz, ganz grouse Fortschritt am Sënn vun de Kannerrechter zu Lëtzebuerg.

Wann dës effektiv, wéi vun der Mënscherechtskommissioun oder dem Ombudsman fir Kanner a Jugendlecher gefuerdert, alleguer explizit an de Verfassungstext hätte kënnen integréiert ginn, esou dréit dësen iwwergeuerdente Prinzip awer scho ganz vill Potenzial a sech.

Och d'verfassungsrechtleche Objektiv si grondleeënd positiv ze gesinn. Effektiv hunn déi Objektiv par définition net dee selwechte Wäert wéi e Grondrecht. Effektiv kann een dat am Sënn vu permanent méi staarke Garantie soulaang bedauern, wéi d'Grondrecht net consacriert ass.

De Réckgrëff op d'Notioun vum verfassungsrechtlechen Objektiv erkläert sech allerdéngs och doduerch, datt hei soll d'Wichtigkeet vun enger Revendicatioun unerkannt ginn, ouni awer dem Staat eng absolut Obligatioun ze imposéieren, wéi zum Beispill beim Recht op d'Wunnen, dat effektiv keen oder nach kee Grondrecht ass, quitte datt de Fait, datt all Mënsch eng Plaz fir ze wunne muss hunn, e politesch Zil vum Staat ass. Fir d'Recht op Schaffe gëllt Änlech.

D'Rechter, déi de Staat garantéiert, muss en och respektere kënnen. D'Objektiv sinn nawell als Zilsetzung ze begrëssen, och wat den Ëmweltschutz an natierlech den Accès zu Kultur an de Schutz vum Patrimoine ugeet.

Den Text huet allerdéngs och - Mënschrechtsexperten hunn et iwwer Joren ënnerstrach - seng Limiten. D'Regierung huet eng Partie vun deene Limiten an hirer complementärer Prise de position ugedeit. Ech bedauern natierlech, datt dës net komplett Rechnung gedroe gouf, well mer eis dofir selwer och op déi gëllend europäesch an international Dispositiounen a Rechtssprache baséiert hunn.

Dat gëllt - ech wäert der elo zwee kuerz ervirsträchen - fir de Gläichheitsprinzip an d'Recht op Liewen. Déi Propositioun, iwwert déi Der de Mëtten ofstëmmt, gesäit vir, datt all d'Lëtzebuerg gläich sinn. Dat iwwerrascht an deem Sënn, datt all europäeschem an internationalem Vertrag no, dee Lëtzebuerg ratifizéiert huet, net just all Lëtzebuerg, mee natierlech all Persoun, iwwert déi d'Juridictioun ausgeübt gëtt, d'Recht op Gläichheit huet.

D'Méiglechkeet vun engem differenziellen Traitement, och op

Basis vun der Nationalitéit, ass net dat selwecht wéi de Gläichheitsprinzip. D'Verfassungsgarantie op Lëtzebuerg limitéiert hält den europäeschen an internationale Virschreife gläichlecherweis - an dat ass de Mëtten ugeklongen - näischt vun hirem Wäert ewech. Mee esou wéi an der Regierungsposition geschriwwen, bleibt d'Interrogatioun, wéi sou d'verfassungsrechtlech Garantie selwer op Lëtzebuerg limitéiert bleiwe soll.

Nach eppes, wat mer an der Regierungsposition erwänt haten, ass d'Recht op Liewen. Et ass dat Recht, vun deem senger Effektivitéit all déi aner ofhänken, déi éischt vun de fundamentale Mënscherechtsvertrag geschützte Rechte - an awer ass et net an der Lëtzebuerg Verfassung. Et ass e Recht, dat natierlech géint direkt Attacken op d'Liewen duerch de Staat gëllt, mee och besonnesch a Beräicher wéi zum Beispill der Traite relevant ass.

D'Lucune ass awer och hei nëmme relativ an deem Sënn, datt souwuel de Gläichheitsprinzip wéi d'Recht op Liewe vun allen en la matière relevanten europäeschen an

feschen Acquisen ze verbannen a Kloerheet ze schafen.

D'Zukunft schléisst net aus, datt nach weider Schrëtt no vir gemaach ginn. An d'Kritiken hunn opgezeecht, wou dee Wee kéint higoen. Nawell huet d'Chamberskommissioun reell Efforte gemaach, fir de Grondrechtskatalog op de leschte Stand ze setzen. An ech begrëssen dës Fortschreiter ausdrécklech am Numm vun der Regierung!

E ganz, ganz grouse Merci un d'Rapportrice, d'Simone Beissel, an all d'Membere vun der Kommissioun an natierlech och un all d'Mataarbechter an awer och un all d'Redakteren, d'Auteurs vun den Avisen, déi zu där Diskussioun hei bägedroen hunn.

Merci.

M. Fernand Etgen, Président. - Merci villmools der Madamm Justizministeresch. Da freet den Här Kartheiser Parole après ministre.

M. Fernand Kartheiser (ADR). - Jo. Villmools merci, Här President. Ech mengen, ech wéilt op zwee Punkten agoen, déi d'Madamm Tanson, d'Madamm

nimmt gëtt. Firwat kënnen mer d'Lëtzebuerg an d'Ausländer net gläich behandelen? Ma well mer einfach völkerrechtlech net onbedéngt kënnen d'Ausländer mat deene selwechte Rechte a Flichte befaassen wéi d'Lëtzebuerg, well hir intern Rechtsuerdnung et eventuell verbitt.

Dat ass jo eeben ... Si hunn einfach en anere Statut, well den Ausländer an éischer Hisiicht eng Loyautépflicht huet duerch seng Nationalitéit géintwuer deem Staat, deem en ugehéiert. An dat ass en Argument, wat dacks net gesi gëtt. Mir kënnen zum Beispill net eng Walflicht ouni Weideres an eise Land engem Ausländer operleeën. Mir kënnen net zum Beispill ... Mir hu jo och gesinn, wéi séier déi international Situatioun oder d'Sécherheitssituatioun elo ännert an der Ukrain, wou mer vläicht iergendwann eng Obligation militaire missten aféieren, just als Spekulation. Mir kënnen jo net mat « tout le monde est égal devant la loi » op eemol auslännesche Matbierger eng Militärobligatioun operleeën an aner Fäll méi.

Ech mengen, et ass jo net esou, datt mer wéilt den aneren diskriminéieren, anescht be-

ze verwiessele mat deene Limitatiounen, déi zu deem Prinzip kënnen geholl ginn. An dat ass jo och an der Verfassung virgesinn.

Natierlech heescht dat net, datt dat eng absolut Situatioun ass. Dat gesi mer jo am Alldag. Et gëtt ëmmer ënnerschiddlech Traitement. An et ass net just par rapport zu den Ausländer, wou dat de Fall ass, dat kann einfach eng ënnerschiddlech Situatioun och sinn, soudatt ech wollt drop opmierksam maachen, an dat wëssen och all déi aner heibanen, déi och dorunner matgeschafft hunn, datt mer déi Obligatioun souwiso hunn.

Et ass jo och gesot ginn, mir wësst dat a mir géifen deenen Obligatiounen och ënnerleien. Et wier eeben a mengen Aen, wat eeben och am Positionnement vun der Regierung stoung, gutt gewiescht, wa mer dat esou an den Text do drageschriwwen hätten. Méi ass et net.

M. Fernand Etgen, Président. - Merci villmools fir déi Präzisiounen. D'Diskussioun ass elo ofgeschloss.

Ier mer elo zum Vott kommen, wollt ech drun erënneren, datt ee sech op sengem Posten alogge muss, fir kënnen mat ofzestëmmen.

Une voix. - Très bien!

M. Fernand Etgen, Président. - Mir kommen elo zum éischte Vote constitutionnel iwwert d'Propositioun 7755. Den Text steet am Document parlementaire 7755¹². Et ass eng Majoritéit vun zwee Drëttel erfuert an de Vote par procuration ass net erlaabt.

PREMIER VOTE CONSTITUTIONNEL SUR LA PROPOSITION DE RÉVISION DE LA CONSTITUTION 7755

D'Ofstëmme fänkt un.

De Vott ass ofgeschloss.

De Projet de loi ass mat 46 JoStëmme bei 4 Nee-Stëmme an 2 Abstentiounen ugehall.

Ont voté oui : Mmes Diane Aehm, Nancy Arendt épouse Kemp, MM. Emile Eicher, Léon Gloden, Jean-Marie Halsdorf, Mme Martine Hansen, MM. Aly Kaes, Marc Lies, Georges Mischo, Laurent Mosar, Mme Viviane Reding, MM. Gilles Roth, Marc Spautz, Serge Wilmes, Claude Wiseler et Michel Wolter ;

MM. Guy Arendt, André Bauler, Gilles Baum, Mme Simone Beissel, MM. Frank Colabianchi, Fernand Etgen, Gusty Graas, Max Hahn, Mme Carole Hartmann, MM. Pim Knaff, Claude Lamberty et Mme Lydie Polfer ;

M. Dan Biancalana, Mme Tess Burton, MM. Yves Cruchten, Mars Di Bartolomeo, Mme Cécile Hemmen, M. Dan Kersch, Mme Lydia Mutsch et M. Carlo Weber ;

Mme Semiray Ahmedova, M. François Benoy, Mmes Stéphanie Empain, Chantal Gary, M. Marc Hansen, Mme Josée Lorsché, M. Charles Margue et Mme Jessie Thill ;

MM. Sven Clement et Marc Goergen.

Ont voté non : MM. Jeff Engelen, Fernand Kartheiser, Fred Keup et Roy Reding.

Se sont abstenues : Mmes Myriam Cecchetti et Nathalie Oberweis.

Et ass also esou decidéiert.

MOTION 1

Da komme mer nach zum Vott vun der Motioun, déi vum Här

D'Justizministeresch, d'Madamm Sam Tanson

internationalen a vu Lëtzebuerg ratifizéierten Traitéeen - d'Madamm Beissel hat et ugeschwat - garantéiert ginn an deemno applikabel sinn.

Et bleibt awer, datt op dese Punkten déi nei Lëtzebuerg verfassungsrechtlech Garantien net explizit virgesinn, wat d'international Recht als Minimalgarantie gesäit.

Fir de Bierger kann de Problem doduerch geléist ginn, op déi europäesch an international Dispositiounen zréckzegräifen. Et wier eventuell nach besser gewiescht, de Bierger kéint déi Garantien och schonn a senger nationaler Verfassung erëmfannen.

Dat bréngt mech op méi eng generell Remark: D'Verfassung, besonnesch, wat déi doran opgeléichte Grondrechter betrëfft, ass vill méi wéi eng Serie vu juristeschen Dispositiounen. Si ass en Deel vun der politescher Gesellschaft, en Instrument, dat all Mënsch, deen hei wunnt, sech uneegne kann a wat och, iwwer provisoresch politesch Desaccorden ewech, eise fundamentale Konsens bleibt.

Och dofir ass et wichteg, ambitiéis ze bleiwen a sech ze traue, seng Ambitiounen néierzschreiwen. D'Angscht virun engem Recours zum Beispill soll net derzou féieren, e Recht net unzeerkennen, mee eis animéieren, et mat eise spezi-

Justizminister, elo hei ernimmt huet.

Deen éischte Punkt ass deen ...

Ech weess net, ob ech soll waarden, bis d'CSV mat hiren internen Deliberatiounen fäerdeg ass, Här President. Et géif mer et méi einfach maachen, mech ze konzentréieren.

(Interruptions)

Mee ech schwätzen alt emol virun.

M. Fernand Etgen, Président. - Loost lech emol net stéieren, Här Kartheiser.

M. Fernand Kartheiser (ADR). - Jo, ech probéieren, Här President.

Deen éischte Punkt ass dee vum Recht op Liewen. Et ass esou, datt ech der Madamm Tanson do ausdrécklech Recht ginn, wat jo och d'Mënscherechtskommissioun gesot hat: « Quant à la présence du principe de dignité humaine, ce dernier ne saurait remplacer entièrement la portée du droit à la vie. » Also, ech kann d'Madamm Minister do nëmme ënnerstéizen an hir felicitéiere fir déi Bemierkung.

Wou ech mat hir awer eng Differenz hunn, dat ass mam Gläichheitsprinzip vun de Lëtzebuerg an den Nettëtzebuerg. An ech soen lech och, firwat. Dat ass eppes, wat an der Diskussioun dacks net er-

handelen, heescht dat, fir e méi schlecht ze behandelen. Et kann een en aneren anescht behandeln aus Respekt virun engem anere Lien de loyauté géintwuer engem anere Land, deen hien duerch seng Nationalitéit muss hunn. An dat ass einfach en Ënnerscheid, dat ass net an deem Sënn eeben diskriminéieren, méi schlecht behandelen, mee et ass eng Unerkennung vun engem anere Rechtsstatus.

An deem Sënn ass et nëmme logesch a richtig, datt mer soen: „D'Lëtzebuerg sinn all gläich virum Gesetz“, well sech do dee Problem net stellt, „an d'Ausländer, déi hunn déi selwecht Garantien, awer si kënnen net d'selwecht behandelt gi wéi d'Lëtzebuerg, well se géintwuer anere Staaten nach aner Rechte a Flichten hunn.“ Ech fannen, dat ass eng Consideratioun, déi mer an eisen Diskussiounen och sollte matkucken.

Merci.

M. Fernand Etgen, Président. - Merci villmools, Här Kartheiser. Ech ginn d'Wuert zréck un d'Madamm Ministeresch.

Mme Sam Tanson, Ministre de la Justice. - Jo. Just ganz kuerz. Also, mee dat ass jo dat - ech sinn net an den Detail gaangen, well jo scho vill dozou gesot gouf -, wat ech awer ugedeit hunn a mengem Propos: Also de Fait, datt all Mënsch gläich ass virum Gesetz, ass eeben net

Sven Clement deposéiert ginn ass. Wëllt nach een d'Wuert zu dëser Motioun ergräifen? Den Här Mars Di Bartolomeo.

M. Mars Di Bartolomeo (LSAP).– Jo. Merci, Här President. Ech géif d'Kolleege vun de Piraten bidden, dës Motioun an d'Institutionskommissioun ze iwwerweisen, well net all d'Implikatiounen direkt erausginn. Et kann een net onbedéngt all Gesetz iwwer ee Leescht zéien. Et gétt e ganze Koup Gesetzer, déi direkt näischt mat de Staatsziler ze dinn hunn. Hei ass et ganz generell formuliert. Also, d'Propositoun: Mir huelen et fir eng Ronn an d'Institutionskommissioun.

Merci.

M. Fernand Etgen, Président.– Här Clement, wannechgelift.

M. Sven Clement (Piraten).– Merci, Här President. Ech ka mat där Propos liewen. Ech wëll awer umierken, datt mer och an der Fiche d'évaluation d'impact haut och aner Saachen ufroen, déi net op all Gesetz ëmmer Applikatioun fannen. Wann een nämlech gesäit, wéi oft „non“, „non“, „non“ ugekräizt gétt, huet dat heiten en Impakt op d'Égalité des genres. Dat ass zum Beispill eng Fro, déi ëmmer drasteet. Do steet ganz heefeg „non“, well et béid Genrë betrëfft. Do ass et dann, mengen ech ... Mee ech sinn absolutt domat averstanen, datt dat doten an d'Kommissioun geet.

M. Fernand Etgen, Président.– Merci villmools, Här Clement.

VOTE SUR LE RENVOI DE LA MOTION 1 EN COMMISSION

Wien d'accord ass, fir dës Motioun an d'Kommissioun ze verweisen, soll d'Hand an d'Luucht hiewen.

Wien ass dergéint?

Wien enthält sech?

(La motion 1 de M. Sven Clement est renvoyée à la Commission des Institutions et de la Révision constitutionnelle.)

3. DÉPÔT D'UNE DEMANDE D'ORGANISATION D'UN REFERENDUM TEL QUE PRÉVU À L'ARTICLE 114, ALINÉA 3 DE LA CONSTITUTION

Da géif ech dem Här Fernand Kartheiser d'Wuert ginn.

EXPOSÉ

M. Fernand Kartheiser (ADR).– Jo, Här President, villmools merci. Ech mengen, Dir wësst schon, heibanne weess warscheinlech jiddereen, wat elo kënnt. Ech mengen, mir hunn et gemaach beim éischten Deel a beim zweeten Deel. A mir maachen et beim drëtten Deel. Elo maache mer d'Prozedur, wéi et an eisem Reglement steet, an ech mengen, et ass den Artikel 189 iwwert den Député initiateur.

Dir wësst, D'ADR huet de Referendum an hirem Walprogramm gehat. Mir halen eist Wuert. Mir maachen alles, wat mer kënnen, fir datt et zum Referendum iwwert d'Verfassung kënnt.

Eng vun deene Méiglechkeeten, fir dat ze maachen, ass, wann heibannen e Minimum vu 16 Deputéierte sech géif u säi Walversprechen erënneren. Mir maachen dat selbstverständlech als ADR. A mir ginn lech alleguer d'Geleeënheet, dann och Aert Walversprechen anzehalen. Dir kënnt dee Bréif dann, dee mer hei deposéieren, gär ënnerschreiwen. Ech iwwerreechen en dem Här Chamberspräsident fir de Referendum iwwert deen drëtten Deel vun eiser Verfassungsreform.

Ech soen lech villmools Merci.

M. Fernand Etgen, Président.– Merci, Här Kartheiser.

(Interruptions)

4. ORDRE DU JOUR

Ee Moment nach, wannechgelift. Et gétt proposéiert, dee leschte Punkt vum Ordre du jour vu muer, de Projet de loi 7849, no vir ze réckelen, soudatt en als éischte Punkt virun der Aktualitéitsstonn iwwert déi national Waasserversuergung drukéint. Et gétt och proposéiert, ouni Debatt nom Rapportier iwwert dee Projet de loi ofzestëmmen.

Ass d'Chamber domadder d'accord?

Plusieurs voix.– Jo, Här President.

(Interruption par M. Michel Wolter)

M. Fernand Etgen, Président.– Den Här Wolter.

Den Europäesche Gerichtshaff fir Mënscherechter zu Stroossbuerg

M. Michel Wolter (CSV).– Här President, dans la mesure, wou mer beim Ordre du jour sinn, géif ech am Numm vun der CSV-Fraktioun eng Modifikatioun vum Ordre du jour vun der Sitzung vu muer beantragen. Mir wollte froen, datt d'Regierung muer an d'Chamber kënnt, fir eng Deklaratioun erauszeginn iwwert d'Entwécklung vun de Bensinnspräisser, wéi mer se hei zu Lëtzebuerg kennen.

Mir ginn elo just gewuer, datt no sechs Auer soll annoncéiert ginn, datt de Super 98 ëm 16,7 Cent, de Super 95 ëm 23,2 Cent an - haalt lech un! - den Diesel ëm 38,4 Cent soll an d'Luucht goen. Nodeem den Diesel schon ëm 18,5 Cent viru fënnel Deeg an d'Luucht gaangen ass, ass dat eng Hausse vu 56,9, also 57, Cent innerhalb vu fënnel Deeg. Dat bréngt mat sech, dass den Diesel op 2 Euro 112 Cent wäert klammen, de Super 98 op 1 Euro 963 an de Super 95 op 1 Euro 890.

Mir sinn der Meenung, datt dat eng seriö Debatt an der Chamber muer géif verlaangen.

Ech soen lech Merci.

Plusieurs voix.– Très bien!

M. Fernand Etgen, Président.– Merci villmools, Här Wolter. Den Här Fernand Kartheiser.

M. Fernand Kartheiser (ADR).– Här President, am Numm vun der ADR wëll ech déi Propositioun vun der CSV ënnerstëtzen.

Ech soen lech Merci.

M. Fernand Etgen, Président.– Merci villmools, Här Kartheiser. Mir huelen Akt vun där Deklaratioun vum Här Wolter a mir wäerten dee Message un d'Regierung weiderginn.

Ech wëll och nach vun der Geleeënheet profitéieren, fir d'Chamber ze informéieren, datt eng zousätzlech Sëtzung dese Freideg um 13.30 Auer virgesinn ass, fir iwwert de Projet de loi 7971, iwwert d'Covidgesetz, ofzestëmmen. Dee Projet de loi gétt nom Modell 1 diskutéiert.

Fir d'éischt emol nach d'Fro: Ass d'Chamber mat deenen Ofännerungen, déi ech hei proposéiert hunn, d'accord?

(Interruption par M. Michel Wolter)

Den Här Wolter.

M. Michel Wolter (CSV).– Här President, ech sinn an deem Sënn net domadder d'accord, well den Ordre du jour vun der Chamber, dee gétt vun der

een u sech eng Invitatioun un d'Regierung net explizit nach eng Kéier misst ënnerstëtzen, fir zu esou enger Situatioun Stellung ze huelen heibannen. Ech mengen, datt et am Interêt vun der Regierung ass an am Zweifel vum Premier, fir dozou Stellung ze huelen an d'Chamber an och d'Land driwwer ze informéieren, wat d'Regierung sech virstellt.

Also, ech ka mech un Zäiten erënneren, do ass et grav geseescht, wann d'Energiepräisser ëm e puer Cent geklomme sinn. Hei sinn et net nëmmen e puer Cent, hei sinn et bal 40 Cent aleng um Diesel. Ech mengen, datt dat dote bei ganz ville Leit ganz, ganz wéideet am Portmonni. A mir mussen do definitiv Léisunge mat der Regierung diskutéieren!

An ech mengen, datt dat och heibanne muss stattfannen an net iwwert de Wee vu Pressecommuniquéen oder Pressekonferenzen. Dofir, ech ënnerstëtzen definitiv dem Här Wolter seng Propos.

(Assentiment)

Dat ass de Fall. Dann ass dat esou decidéiert.

Domat si mer um Schluss vun der Sëtzung ukomm. D'Chamber kënnt muer um zwou Auer nees zesummen.

D'Sëtzung ass opgehewen.

(Interruptions diverses)

Plusieurs voix.– Nee!

M. Fernand Etgen, Président.– Nee a jo.

M. Michel Wolter (CSV).– Ass dee Punkt dann elo um Ordre du jour vu muer?

M. Fernand Etgen, Président.– Nee, muer hält d'Conférence des Présidents d'Decisioun, datt dee Punkt op den Ordre du jour kënnt.

Plusieurs voix.– Très bien!

M. Fernand Etgen, Président.– Da si mer richteg formell. Fein. Merci villmools fir Aert Versteesdemech.

D'Sëtzung ass opgehewen.

Chamber gemaach, net vun der Regierung.

Mir hunn eng formell Demande, fir den Ordre du jour fir muer ze änneren, well mer, wéi ech dat elo virdu gesot hunn, hei an eng Situatioun kommen, déi eng politesch Debatt erfuerdert. A mir mengen net, datt een déi Debatt kann d'nächst Woch oder d'iwwernächst Woch féieren. Ech sinn der Meenung, datt mer déi wierklech muer solle féieren, à une heure qui convient au Gouvernement, sous une forme, wou mir och domadder d'accord sinn, datt d'Conférence des Présidents muer de Moien nach eng Kéier zesummekënnt, fir ze kucken, wéi et geschitt. Mee ënner allen Ëmstänn hätte mer gären, datt eng Debatt doriwwer geféiert gétt!

Une voix.– Ganz gutt!

M. Fernand Etgen, Président.– Also, Här Wolter, ech wëll lech drop opmierksam maachen an lech informéieren doriwwer, datt mer jo am Ufank vun all Woch d'Disponibilitéite vun de Membere vun der Regierung kréien. An opgrond vun deenen Disponibilitéite wier den Här Turmes, den Energieminister, muer net disponibel. Duerfir musse mer muer an der Conférence des Présidents kucken, wéi dat doten ass.

(Interruption par M. Sven Clement)

Den Här Clement freet d'Wuert.

M. Sven Clement (Piraten).– Jo. Merci, Här President. Also, ech hu mer virdu geduecht, datt

M. Fernand Etgen, Président.– Merci, Här Clement. Ech géif dann der Madamm Tanson d'Wuert ginn.

Mme Sam Tanson, Ministre de la Justice.– Jo, pardon. Nee, ech wollt lech just d'Informatioun ginn: Ech hunn den Här Turmes ugeruff. An en arrangéiert elo all ..., dat heescht, e mécht säin Agenda esou, datt en ab 15.00 Auer kéint hei sinn, fir dann dat doten ze maachen.

Plusieurs voix.– Très bien!

M. Fernand Etgen, Président.– Merci villmools. Ech mengen, domat wier deen dote Punkt, zum Deel jidd-falls, gekläert. An ech soen der Madamm Tanson Merci fir déi schnell Reaktioun. Dann huet nach d'Madamm Cecchetti d'Wuert gefrot.

Mme Myriam Cecchetti (déi Lénk).– Jo. Ech wollt awer och soen, datt mir dat doten natierlech och ënnerstëtzen, well mer dat immens wichteg fannen als Diskussioun. Wann den Här Turmes muer kann derbäi sinn, tant mieux. Dat ass eng ganz gutt Saach. A mir soen him dann och scho Merci, datt hie sech arrangéiert huet, fir kënnen derbäi ze sinn.

M. Fernand Etgen, Président.– Merci villmools.

Ech froen d'Chamber nach eng Kéier, ob se mat deene puer Propositiounen, domadder, datt mer deen ee Punkt vum Ordre du jour virzéien, nach d'accord ass.

**TEXTE COORDONNE
PROPOSE PAR LA
COMMISSION DES
INSTITUTIONS ET
DE LA REVISION
CONSTITUTIONNELLE**

**PROPOSITION DE REVISION
N° 7755 DU CHAPITRE II DE LA
CONSTITUTION**

Art. 1er. Le chapitre II de la Constitution est libellé comme suit :

**« CHAPITRE II. – DES DROITS
ET LIBERTES**

**SECTION 1RE. – DE LA
NATIONALITE ET DES DROITS
POLITIQUES**

Art. 9.

La qualité de Luxembourgeois s'acquiert, se conserve et se perd d'après les règles déterminées par la loi.

Art. 9bis.

(1) Les Luxembourgeois jouissent de la plénitude des droits politiques qu'ils exercent dans les conditions déterminées par la Constitution et les lois.

(2) Sans préjudice de l'article 52, la loi peut conférer l'exercice de droits politiques à des non-Luxembourgeois.

Art. 9ter.

La loi règle l'accès aux emplois publics. Elle peut réserver aux Luxembourgeois les emplois publics comportant une participation directe ou indirecte à l'exercice de la puissance publique et aux fonctions qui ont pour objet la sauvegarde des intérêts généraux de l'Etat.

**SECTION 2. – DES DROITS
FONDAMENTAUX**

Art. 10.

La dignité humaine est inviolable.

Art. 10bis.

(1) Toute personne a droit à son intégrité physique et mentale.

(2) Nul ne peut être soumis à la torture ni à des peines ou traitements inhumains et dégradants.

La peine de mort ne peut pas être établie.

Art. 10ter.

Toute personne a droit à la liberté de pensée, de conscience et de religion.

**SECTION 3. – DES LIBERTES
PUBLIQUES**

Art. 11.

(1) Les Luxembourgeois sont égaux devant la loi.

La loi peut prévoir une différence de traitement qui procède d'une disparité objective et qui est rationnellement justifiée, adéquate et proportionnée à son but.

(2) Nul ne peut être discriminé en raison de sa situation ou de circonstances personnelles.

(3) Les femmes et les hommes sont égaux en droits et en devoirs.

L'Etat veille à promouvoir activement l'élimination des entraves pouvant exister en

matière d'égalité entre femmes et hommes.

(4) Toute personne a le droit de fonder une famille.

Toute personne a droit au respect de sa vie familiale.

(5) Dans toute décision qui le concerne, l'intérêt de l'enfant est pris en considération de manière primordiale.

Chaque enfant peut exprimer son opinion librement sur toute question qui le concerne. Son opinion est prise en considération, eu égard à son âge et à son discernement.

Chaque enfant a droit à la protection, aux mesures et aux soins nécessaires à son bien-être et son développement.

(6) Toute personne handicapée a le droit de jouir de façon égale de tous les droits.

Art. 11bis.

Tout non-Luxembourgeois qui se trouve sur le territoire du Grand-Duché jouit de la protection accordée aux personnes et aux biens, sauf les exceptions établies par la loi.

Art. 12.

(1) La liberté individuelle est garantie.

(2) Nul ne peut être poursuivi, arrêté ou privé de sa liberté que dans les cas prévus et dans la forme déterminée par la loi.

(3) Sauf le cas de flagrant délit, nul ne peut être arrêté qu'en vertu d'une décision de justice motivée qui doit être notifiée au moment de l'arrestation ou au plus tard dans les vingt-quatre heures.

(4) Toute personne accusée d'une infraction est présumée innocente jusqu'à ce que sa culpabilité ait été légalement établie.

Toute personne doit être informée sans délai des raisons de son arrestation ou de la privation de sa liberté, des accusations portées contre elle et des moyens de recours légaux dont elle dispose pour recouvrer sa liberté.

Art. 13.

Toute personne a droit à ce que sa cause soit portée devant la juridiction prévue par la loi.

Nul ne peut être distrait contre son gré du juge que la loi lui assigne.

Art. 14.

Nulle peine ne peut être établie ni appliquée qu'en vertu de la loi.

Nul ne peut être condamné pour une action ou omission qui, au moment où elle a été commise, ne constituait pas une infraction prévue par la loi.

Nul ne peut être condamné à une peine plus forte que celle qui était applicable au moment où l'infraction a été commise.

Art. 15.

Toute personne a droit au respect de sa vie privée.

Art. 16.

Le domicile est inviolable. Aucune visite domiciliaire ne peut avoir lieu que dans les cas prévus et dans la forme déterminée par la loi.

Art. 17.

Aucun serment ne peut être imposé qu'en vertu de la loi qui en détermine la formule.

Art. 18.

La liberté de manifester ses opinions et la liberté de la presse sont garanties, hormis les infractions commises à l'occasion de l'exercice de ces libertés.

La censure ne peut pas être établie.

Art. 19.

La liberté de manifester ses convictions philosophiques ou religieuses, celle d'adhérer ou de ne pas adhérer à une religion sont garanties, hormis les infractions commises à l'occasion de l'exercice de ces libertés.

La liberté des cultes et celle de leur exercice sont garanties, hormis les infractions commises à l'occasion de l'exercice de ces libertés.

Den Interessi vum Kand gëtt an der Verfassung verankert.

Nul ne peut être contraint de concourir d'une manière quelconque aux actes et aux cérémonies d'un culte ni d'en observer les jours de repos.

Art. 19bis.

Toute personne a le droit, dans le respect de la loi, à la liberté de réunion pacifique. Ce droit ne peut être soumis à autorisation préalable que pour des rassemblements en plein air dans un lieu accessible au public.

Art. 19ter.

Le droit d'association est garanti. Son exercice est régi par la loi qui ne peut pas le soumettre à autorisation préalable.

Art. 20.

Les partis politiques concourent à la formation de la volonté populaire et à l'expression du suffrage universel. Ils expriment le pluralisme démocratique.

Art. 21.

Les libertés syndicales sont garanties.

La loi organise l'exercice du droit de grève.

Art. 22.

Toute personne a le droit d'adresser aux autorités publiques des requêtes signées par une ou plusieurs personnes.

Les autorités publiques sont tenues de répondre dans un délai raisonnable aux demandes écrites des requérants.

Art. 23.

Toute personne a droit à l'inviolabilité de ses communications.

Aucune restriction ne peut être apportée à ce droit, sauf dans les cas prévus par la loi et sous les conditions et contrôles qu'elle détermine.

Art. 24.

Toute personne a droit à l'autodétermination informationnelle et à la protection des données à caractère personnel la concernant. Ces données ne peuvent être traitées qu'à des fins et dans les conditions déterminées par la loi.

Art. 25.

Le droit d'asile est garanti dans les conditions déterminées par la loi.

Art. 26.

(1) Toute personne a droit à l'éducation.

(2) L'Etat organise l'enseignement et en garantit l'accès.

La durée de l'enseignement obligatoire est déterminée par la loi.

L'enseignement public fondamental et secondaire est gratuit.

(3) La liberté de l'enseignement s'exerce dans le respect des valeurs d'une société démocratique fondée sur les droits fondamentaux et les libertés publiques.

L'intervention de l'Etat dans l'enseignement privé est déterminée par la loi.

(4) Toute personne est libre de faire ses études au Luxembourg ou à l'étranger, de fréquenter les universités de son choix. Les conditions de la reconnaissance des diplômes sont déterminées par la loi.

Art. 27.

La sécurité sociale, la protection de la santé et les droits des travailleurs sont réglés par la loi quant à leurs principes.

Art. 28.

L'exercice de la liberté du

commerce et de l'industrie ainsi que de la profession libérale et de l'activité agricole est garanti, sauf les restrictions déterminées par la loi.

Art. 29.

Nul ne peut être privé de sa propriété que pour cause d'utilité publique et moyennant juste indemnité, dans les cas et de la manière déterminés par la loi.

Art. 30.

Toute limitation de l'exercice des libertés publiques doit être prévue par la loi et respecter leur contenu essentiel. Dans le respect du principe de proportionnalité, des limitations ne peuvent être apportées que si elles sont nécessaires dans une société démocratique et répondent effectivement à des objectifs d'intérêt général ou au besoin de protection des droits et libertés d'autrui.

**SECTION 4. – DES
OBJECTIFS A VALEUR
CONSTITUTIONNELLE**

Art. 31.

L'Etat garantit le droit au travail et veille à assurer l'exercice de ce droit.

Art. 31bis.

L'Etat promeut le dialogue social.

Art. 31ter.

L'Etat veille à ce que toute personne puisse vivre dignement et disposer d'un logement approprié.

Art. 31quater.

L'Etat garantit la protection de l'environnement humain et naturel, en œuvrant à l'établissement d'un équilibre durable entre la conservation de la nature, en particulier sa capacité de renouvellement, ainsi que la sauvegarde de la biodiversité, et la satisfaction des besoins des générations présentes et futures.

L'Etat s'engage à lutter contre le dérèglement climatique et à œuvrer en faveur de la neutralité climatique.

Il reconnaît aux animaux la qualité d'êtres vivants non humains dotés de sensibilité et veille à protéger leur bien-être.

Art. 31quinquies.

L'Etat garantit l'accès à la culture et le droit à l'épanouissement culturel.

L'Etat promeut la protection du patrimoine culturel.

Art. 31sexies.

L'Etat promeut la liberté de la recherche scientifique réalisée dans le respect des valeurs d'une société démocratique fondée sur les droits fondamentaux et les libertés publiques.

Art. 2.

(1) La présente loi entre en vigueur le premier jour du sixième mois qui suit sa publication au Journal officiel du Grand-Duché de Luxembourg.

(2) A compter du jour de l'entrée en vigueur de la présente loi, toutes les dispositions légales ou réglementaires contraires à la Constitution ne sont plus applicables.